

Літаратура і мастацтва

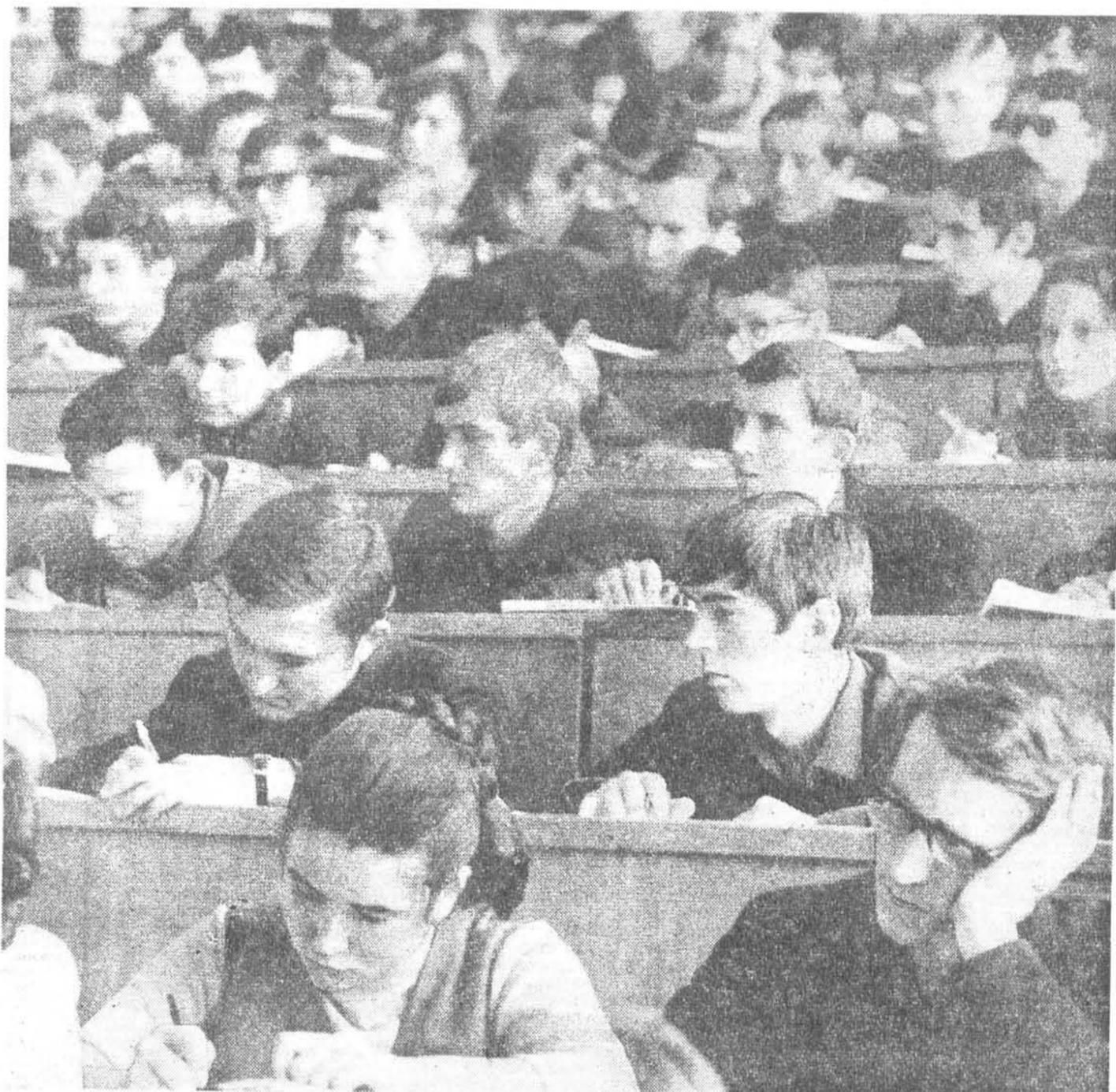
Выдаецца з 1932 г.
№ 44 (2570)
ПЯТНІЦА
29
кастрычніка 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 6 кап.

БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ — 50!

Заўтра ў Беларускага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна залаты юбілей. Гэта свята не толькі студэнтаў і выкладчыкаў ўніверсітэта, гэта свята ўсёй Беларусі. Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт — гэта наша сённяшняя навука, наша культура.

Аб'ектыў фотаапарата занатаваў адно імгненне ў плённым і напружаным жыцці ўніверсітэта.

Глядзіш на засяроджаныя твары юнакоў і дзяўчат, і ўспамінаюцца словы Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільіча Брэжнева з яго прамовы на першым Усесаюзным злёце студэнтаў: «Наша савецкае студэнцтва — гэта плоць ад плоці, кроў ад крыві рабочых, сялян, працоўнай інтэлігенцыі — адным словам, тых, хто сваёй працай робіць магчымым далучэнне моладзі да вышніх ведаў».

...Неўзабаве яны выйдуць на шырокі прасцяг жыцця. І дзе б ні выпала ім працаваць — у школе ці заводскай лабараторыі, у навукова-даследчым інстытуце ці геалагічнай партыі, — яны падтрымаюць гонар сваёй альма-матэр, апраўдаюць клопаты Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада.

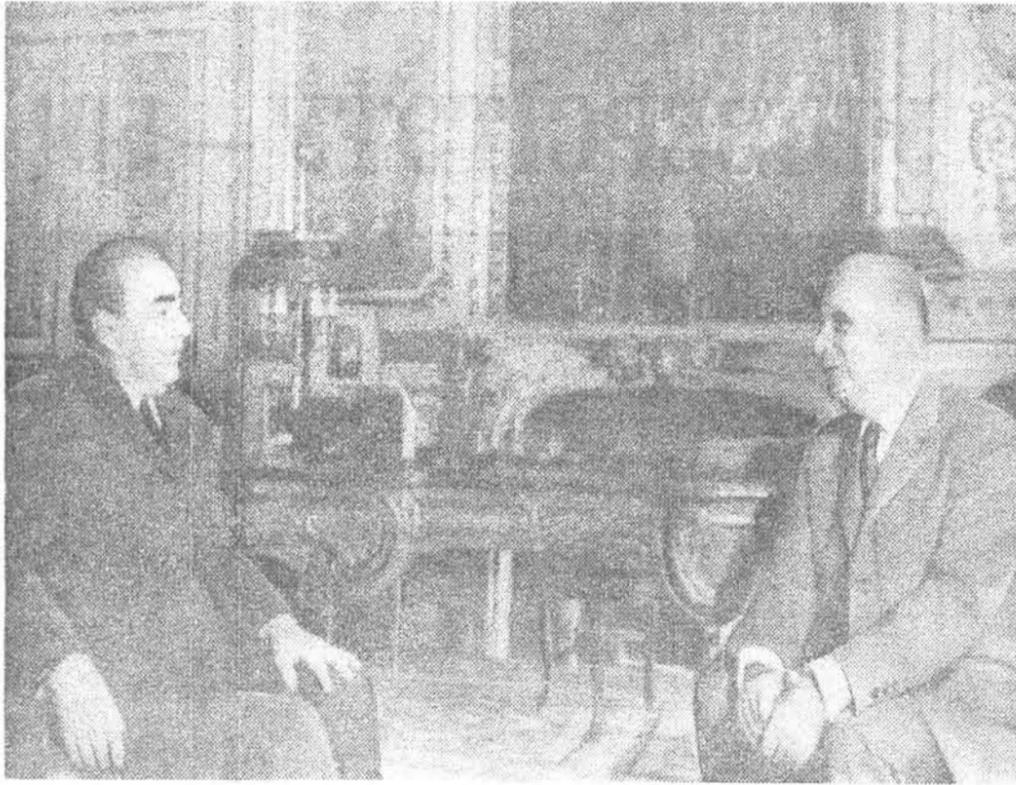
Матэрыялы, прысвечаныя 50-годдзю ўніверсітэта, чытайце на стар. 4, 5, 6, 7.
Фота М. МІНКОВІЧА.

НЯХАЙ ЖЫВЕ САВЕЦКАЯ НАРОДНАЯ ІНТЭ- ЛІГЕНЦЫЯ — АКТЫЎНЫ БУДАЎНІК КАМУНІСТЫЧ- НАГА ГРАМАДСТВА!

З ЗАКЛІКАУ ЦК КПСС ДА 54-й ГАДАВІНЫ Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

ад пятніцы да пятніцы

МАЦНЕЦЬ НАШАЙ ДРУЖБЕ

Сустрэча Л. І. Брэжнева і Ж. Пампіду.

Кожнаму з нас з дзяцінства блізкія словы — Французская рэвалюцыя, Парыжская камуна... Нам дарагія імяны Вальтэра і Русо, Бальзака і Гюго, Сары Бернар і Жоржа Бізэ.

Францыя, французскі народ — таленавіты, працавіты і храбры. Мы былі разам у дні самых цяжкіх выпрабаванняў, калі на нашы краіны насунаўся чорны цень фашысцкага бота. Радасна ўсведамляць, што ў нас добрыя, шчырыя адносіны зараз, сёння.

Вось чаму з такім захапленнем сочым мы за візітам Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільіча Брэжнева ў Францыю. Мільёны і мільёны савецкіх людзей садзяцца ля тэлевізараў, каб убачыць, як гора сустрэкае Францыя савецкіх пасланцаў.

Са свайго асабістага вопыту ведаю, як дружэлюбна настроены французы да савецкіх людзей. З групай дзячоў культуры і мастацтва Беларусі мне давялося пабыць у Францыі, у яе цудоўнай сталіцы Парыжы, іншых гарадах. І дзе б мы ні былі, нас сустрэлі прывітаньня ўсмешкі, дружэлюбнасць. Нам гаварылі, што французы заўсёды ўдзячныя Савецкай краіне за тое, што яна вызваліла Еўропу ад фашысцкай навалы.

Было вельмі прыемна даведацца, што ў Францыі добра ведаюць і любяць мастацтва, літаратуру нашай краіны. Што тут блізкія імяны Пушкіна і Тургенева, Талстога і Дастаеўскага, што ў Францыі вельмі папулярная музыка Чайкоўскага і Шастаковіча, што калі сюды прыязджаюць савецкі балет, савецкія музыканты — у чаргу за білетамі вистраіваюцца задоўга да канцэртаў.

Так, мы добра дружым, мы ў многім — разам. «Савецкі Саюз і Францыя звязаны шматлікімі ніцямі кантактаў, абменаў і супрацоўніцтва ў сферы эканомікі, навукі, тэхнікі і культуры», — скажаў у сваёй прамове ў Версаль Л. І. Брэжнеў. — Шырацца дружэлюбныя зносіны паміж Савецкім Саюзам і Францыяй.

Наша краіна — прызнаны ва ўсім свеце сяганосец міру і свабоды. І вельмі добра, вельмі радасна, што ў нас столькі сяброў і што сярод гэтых сяброў Францыя — адна з вялікіх дзяржаў.

А калі сябруюць паміж сабой такія дзяржавы, ворагам міру нялёгка здзейсніць свае чорныя задумы.

Няхай і надалей мацнее дружба паміж нашымі народамі.
Я. ПАЛОСІН,
народны артыст СССР.

ВЕРНАСЦЬ ПРАЎДЗЕ

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ВАСІЛЯ БЫКАВА

Творчасць Васіля Быкава — вельмі значная, змястоўная і цікавая з'ява ў нашай літаратуры. Письменнік піша аб Вялікай Айчыннай, аб ле суровых выпрабаваннях, аб людзях, якія штодзённа знаходзіліся на лініі агню і ледзь не штодзённа глядзелі ў твар смерці. З вялікай увагай і глыбокай пранікнёнасцю асэнсуюе ён у сваіх творах жыццёвую праўду вайны як праўду мастацкую. Спасцігаючы вопыт і ўрок вайны, Васіль Быкаў з асаблівай настойлівасцю вывяляе гуманістычную сутнасць узаемадачыненняў і паводзін людзей у тых драматычных абставінах, калі ў змаганні за Радзіму ім даводзілася плаціць самай высокай цаной.

Вось чаму творчы вечар Васіля Быкава, які адбыўся 27 кастрычніка ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР, сабраў мнагалюдную аўдыторыю.

Сустрэча з пісьменнікам атрымалася цікавай і змястоўнай. Размову з Васілём Быкавым вядлі Вера Палтаран і Уладзімір Юрэвіч.

гэта размова была задушэўнай, шчырай. Яна была насычана глыбокімі разважаннямі аб жыцці і творчасці, аб літаратурным майстэрстве, аб мастацкіх пошуках, аб значэнні біяграфічнага вопыту для творчасці пісьменніка, аб тых унутраных стымулах, што прыводзяць да нараджэння твора, аб узаемазвязях праўды жыцця з мастацкай праўдай.

Крытык Уладзімір Юрэвіч, які выступіў са словам пра творчасць пісьменніка, акрэсліў яго шлях у літаратуру, падзяліўся думкамі пра творы, што з'явіліся найбольш значнымі вехамі ў творчасці Васіля Быкава. Адначасова, накіроўваючы размову, крытык ставіў пытанні, якія вялі ў свет пісьменніка, у яго творчую лабараторыю, закрывалі істотныя праблемы ідэянамацкага светаногляду.

Письменнік, даючы адказы, расказаў, як ён пачынаў свой шлях у літаратуру, з удзячнасцю назваў імяны літаратараў, што дапамагалі яму на пачатку дарогі падтрымкай і парадамі, прыгадаў, як узнікла ў

яго жаданне пісаць, выніць свой вопыт і сваё веданне, разуменне вайны ў мастацкіх вобразах. Расказаў Васіль Быкаў і аб творчых цяжкасцях, якія давялося адольваць пры напісанні асобных твораў.

Ён згадаў некаторыя жыццёвыя факты і эпизоды, што былі выкарыстаны ім у апавесцях «Трэцяя ракета», «Здрада», «Альпійская балада». У час размовы гаварылася і аб многім іншым: аб формах сцвярдзення ідэалаў у мастацтве, аб сувязі паміж прататыпам і літаратурным вобразам, аб ролі мастацкага вымыслу ў творах, аб шляхах і спосабах мастацкага сінтэзу сучаснасці і падзей мінулага і г. д. Ішла размова і аб мастацкіх праліках, асобных няўдачах пісьменніка (і трэба адзначыць, тон задаваў ён сам, строга, самакрытычна адпываючы сваю працу).

Усхвалявана выступіў на вечары генерал-маёр у адстаўцы, пісьменнік Мікалай Аляксееў, які падзяліўся сваімі ўражананнямі ад твораў Васіля Быкава.

Адказваючы на пытанні прысутных — сваіх зацікаўленых чытачоў — Васіль Быкаў расказаў таксама і аб сваёй працы для кіно і тэатра, аб творчых планах.

В. ПРЫШЧАПЁНАК —

ЗАСЛУЖАНЫ
АРТЫСТ БССР

За заслугі ў развіцці музычнага мастацтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР

прысвоіў салісту хору Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні Валерыю Георгіевічу Прышчэпэнку ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР.

Прышчэпэнак Валерый Георгіевіч нарадзіўся ў 1921 годзе ў Омску. Пасля заканчэння музычнага вучылішча ў Стаўрапалі быў запрошаны ў ансамбль песні і танца ЧЭВА. У 1955 годзе скончыў Беларускае дзяржаўнае кансерватарыю і стаў салістам хору Беларускага радыё.

В. Прышчэпэнак адзін з першых вынаўцаў большасці ванаальных твораў беларускай музыкі. Актыўны прапагандыст беларускай песні, В. Прышчэпэнак часты госць у калгасніках, рабочых, у войну Савецкай Арміі. За поспехі ў выкананні майстэрства ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Лобана Мікалая Паўлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

□

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народную артыстку Беларускай ССР, актрысу Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа Глебаўскую Яніну Казіміраўну Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

АДРАС ТВОРЧАЙ ПАЕЗДКІ—ТРАКТАРНЫ

Намеснік галоўнага тэхнолага завода Юрый Паўлавіч Носік знаёміць пісьменнікаў з вытворчасцю.

Днямі вялікая група беларускіх пісьменнікаў навідала Мінскі ардэна-носны трактарны завод. Адбылася цікавая сустрэча з калектывам прадпрыемства. Галоўны інжынер Пётр Іванавіч Байкоў расказаў гасцям пра гісторыю завода — як нарошчвалася яго магутнасць, як на базе калёснага універсальнага прапашнага трактара МТЗ-50 стваралася цэлая сям'я трактараў рознага прызначэння. Карысная гутарка зацягнулася на доўга.

Затым пісьменнікі Янка Скрыган, Піліп Пест-

рац, Павел Кавалёў, Анатоль Грачанікаў, Мікалай Аляксееў, Ядвіга Ткачоў, Мікалай Гарулёў, Браніслаў Спрычан, Мікалай Аляксееў, Ядвіга Бяганская, Эдзі Агняцвет, Аркадзь Маўзон, Павел Місько і іншыя пабывалі ў цэхах завода, пазнаёміліся з вытворчасцю, з лепшымі людзьмі прадпрыемства.

КАЛІ ЗДРАДЖВАЕ ПАЧУЦЦЕ МЕРЫ

НАРАДЖЭННЕ любой савецкай нацыянальнай рэспублікі цесна звязана з праблемай дзяржаўных узамнаадносін з РСФСР. Федэратыўныя адносіны — арганічная частка нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва. Таму зусім зразумела імкненне рэакцыйных заходніх сацыялагаў дыскрэдытаваць савецкі федэралізм як форму супрацоўніцтва нацыяў, прыпісаць рускім камуністам нейкія асобныя намеры, якія нічога агульнага не маюць з інтарэсамі нацыяў. Менавіта ў паказе савецкай федэрацыі саветолагам перш за ўсё і часцей за ўсё здраджвае пачуццё меры.

Саветолагі вынаходзяць «супярэчнасці» ў марксісцка-ленінскай тэорыі нацыянальнага пытання, доказваюць несумяшчальнасць права нацыяў на самавызначэнне з інтарэсамі пралетарыяту і г. д. Для заходніх тэарэтыкаў, якія гавораць аб вечнасці нацыяў, права нацыяў на самавызначэнне прадстаўляецца несумяшчальным з інтэрнацыянальнымі задачамі сацыялізму. Уключэнне права нацыяў на самавызначэнне ў партыйную праграму было нібыта вымушанай уступкай бальшавікоў нацыяналізму.

Буржуазныя юрысты і гісторыкі звычайна агавораюцца, што ў Савецкім Саюзе нельга шукаць федэралізму «заходне-еўрапейскага ўзору». Гэта, вядома, правільна. Савецкая і буржуазная федэрацыі — розныя па сваёй прыродзе, сацыяльнай сутнасці і па сваіх мэтах — розныя дзяржаўна-прававыя формы. Але з гэтага тэзісу робіцца зусім нечаканы, але зусім зразумелы і лагічны для буржуазнага светапогляду вывад, што сапраўдная федэрацыя — гэта заходняя, а савецкая нібыта «ад нячыстага». Спрабуюць даказаць, што савецкая федэрацыя не звязана з інтарэсамі нацыяў і г. д. Англійскі прафесар А. Кейт прызнае, напрыклад, два тыпы федэрацыі. Да першага тыпу ён адносіць ЗША, Швейцарыю, Канаду, Аўстралію. Гэты тып федэрацыі, на яго думку, узнік як вынік аб'яднання незалежных дзяржаўных адзінак. Другі тып федэрацыі (да якога ён адносіць СССР) — вынік раздзялення вельмі вялікіх раёнаў для эфектыўнага адміністравання. Савецкі Саюз па волі гэтага тэарэтыка трапляе ў адну групу з Аргенцінай, Мексікай, Бразіліяй і Венесуэлай. Але прафесар кожны раз упадае ў супярэчнасць са сваёй прадуманай схемай, калі разглядае ўжо асобныя аспекты савецкага федэралізму, супернічныя правы саюзных рэспублік, факты канкрэтнай савецкай рэалізацыі.

Савецкая ўлада ў нацыянальных раёнах нарадзілася ў мацнела ў жорсткай барацьбе з нацыяналістычнай контррэвалюцыяй, якая абаяралася на знешнія сілы. І гэтым самым яна паказвала саюжыцяздольнасць, трыпаласць і стойкасць. Вядома, што прапанова аб абвешчванні БССР менавіта ў форме суверэннай рэспублікі зыходзіла ад У. І. Леніна, ЦК партыі. Абвешчаны незалежную рэспубліку, Беларусію, працоўныя на Першым Усебеларускім з'ездзе Саветаў у лютым 1919 г. паставілі пытанне аб устанавленні дзяржаўнага саюзу з РСФСР.

Заканчэнне. Пачатак гл. у мінулым нумары.

Пагодле сцвярджэння гісторыка з ФРГ О. Баўмхаўэра, бальшавікі былі ворагамі нацыянальнай незалежнасці раней прыгнечаных народаў Расіі і ўсяляк процідзейнічалі гэтай незалежнасці.

Буржуазныя меркі ў нацыянальным пытанні пераносіцца на савецкую рэалізацыю. Барацьба працоўных нацыянальных раёнаў у саюзе з рускімі працоўнымі пад кіраўніцтвам бальшавікоў супраць мясцовай буржуазіі і памешчыкаў падаецца саветолагам як канфлікт паміж нацыянальным рухам на ўскраінах і рускімі бальшавікамі-цэнтралістамі. На самай справе ў кожным нацыянальным ра-

іх погляды на савецкі федэралізм.

В. Коларз жангліруе фактамі гісторыі, адвольна выразанымі з іх натуральных сувязей. Бадай, найбольш поўна «канцэпцыя» англійскага публіцыста знайшла сваё адлюстраванне ў зборніку артыкулаў «Камунізм і каланіялізм», які выйшаў у 1964 годзе пасля смерці аўтара з праёмвай Эдварда Крэнкшоў.

Каланіялізм В. Коларз бачыць у з'явах, якія на справе характарызуюць збліжэнне савецкіх нацыяў у працэсе будаўніцтва камунізма і якія ўтвараюць новую сацыяльную супольнасць — савецкі народ.

В. КРУТАЛЕВІЧ

ПА КАНВЕ ВЫДУМАНЫХ КАНФЛІКТАЎ

ёне ішла барацьба паміж рэвалюцыйнымі і контррэвалюцыйнымі сіламі. Свае эгаістычныя класавыя інтарэсы буржуазія і памешчыкі выдавалі за агульнанацыянальныя. У барацьбе за Савецкую ўладу, супраць мясцовых прыгнечальнікаў працоўныя нацыянальныя ўскраіны сустракалі падтрымку рускага народа. І ў той жа час рускія рабочыя і сяляне ў барацьбе за дыктатуру пралетарыяту абаяраліся на дапамогу рэвалюцыйных сіл Украіны, Беларусі, Каўказа і іншых нацыянальных раёнаў.

Аўтар нарысаў адмаўляе наяўнасць унутраных фактараў (эканамічных, палітычных, гістарычных), якія згуртавалі народы Расіі і прызвалі да стварэння адзінай саюзнай дзяржавы. «Адзінства», піша О. Баўмхаўэр, — трымалася і дасягалася з дапамогай адпаведнай структуры РКП (б), якая прадуладжвала падначаленне Цэнтральнаму Камітэту партыйных арганізацый нацыянальных рэспублік. Тут ён указвае і на пасылку ў нацыянальных раёнах рускіх для работы ў партыйным і дзяржаўным апаратах.

На думку гэтага гісторыка, падабенства канстытуцый нацыянальных рэспублік — вынік дыктату Масквы. На справе ж падабенства канстытуцый было вынікам адзінства ладу і мэт, натуральнага імкнення савецкіх рэспублік пераняць вопыт сацыялістычнага будаўніцтва ў РСФСР.

Англійскі публіцыст, журналіст і радыёкаментатар Вальтэр Коларз, аўтар раду тэндэнцыйных кніг пра Савецкі Саюз, сутнасць нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі звязвае з так званым савецкім каланіялізмам. Дарэчы, тэрміны «савецкі каланіялізм», «савецкая імперыя», вельмі папулярныя ў саветолагаў, ужо самі па сабе характарызуюць

Стварэнне нацыянальных рэспублік — гэта таксама, аказваецца, ажыццяўленае метаду «савецкага каланіялізму», Праўленне праславаўтага савецкага каланіялізму В. Коларз бачыць нават у тым, што вуліцы ў сталіцах саюзных рэспублік носяць назвы выдатных рэвалюцыйных і іншых дзеячоў Расіі. Ён хлусіць, што саюзныя рэспублікі адстаюць у культурным развіцці.

Варта прывесці толькі лічбы аб узроўні адукацыі ў саюзных рэспубліках, каб паказаць усю недарэчнасць сцвярджэнняў В. Коларза. Паводле апошняга перапісу на 1.000 занятых ва Узбекістане і Туркменістане, у гэтых тыповых, па яго разважаннях, «савецкіх калоніях», асоб з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй больш, чым у «метраполіі» г. зн. у РСФСР.

Для ўсіх заходніх рэакцыйных гісторыкаў і сацыялагаў, якія пішуць па нацыянальным пытанні, нягледзячы на разнастайнасць падыходу, філасофскі погляд, палітычны густаў і жыццёвага вопыту, характэрны некаторыя агульныя рысы. Саветолагі адмаўляюць аб'ектыўную заканамернасць савецкай федэрацыі, заканамернасць, якая выцякае з самой прыроды сацыялістычнага ладу.

ПАД ТЫМ ЖА СЦЯГАМ

АДПРАУНЫЯ ідэі сучасных саветолагаў, бадай, не выдумка наваейшага часу. Іх сфармулявалі нашы класавыя ворагі яшчэ ў першыя гады рэвалюцыі, іх усяляк прапагандавалі белэмігранты. Сучасныя саветолагі шырока чэрпаюць ідэі са «скербніц» гэтых сваіх папярэднікаў, якія калісьці выступалі супраць Кастрычніцкай рэвалюцыі,

дыктатуры пралетарыяту. І самі ідэі, і прыёмы скажэння гістарычнай рэалізацыі ў многім блізкія таму, што назіралася ў першыя гады пасля Кастрычніка. Таму сучаснаму чытачу будучы цікавыя некаторыя штрыкі прапагандысцкіх метадаў беларускіх нацыяналістычных дзеячоў, якія не спыніліся перад самым нізкапробным паклёпам.

У літаратуры нацыяналістаў можна было сустрэць сцвярджэнне, напрыклад, аб тым, што Часовы ўрад Беларусі на чале з З. Жылуновічам быў «звергнуты маскоўцамі», таму што ім, маўляў, не спадабаліся беларускія бальшавікі.

Гэты народжаны класавай злосцю паклёп вельмі блізкі да таго, што піша аб стварэнні БССР Н. Вакар у сваёй кнізе «Беларусь. Станаўленне нацыі».

Як вядома, ніхто не «заяргаў» беларускі савецкі ўрад. У пачатку лютага 1919 г. адбыўся Першы Усебеларускі з'езд Саветаў, які прыняў Канстытуцыю рэспублікі. У адпаведнасці з канстытуцыяй і былі пераўтвораны цэнтральныя рэспубліканскія органы. Рэарганізацыя органаў і персанальныя перамяшчэнні асоб былі ўнутранай справай рэспублікі і ажыццяўляліся, як відаць з дакументаў, па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам Цэнтральнага Бюро КП (б) Б.

Публікацыі сучасных нацыяналістаў таксама наскрозь прасякнуты ідэямі антысавецызму. Узорам можа стаць выдадзеная ў 1968 годзе на англійскай мове пад грыфам Асацыяцыі беларусаў у Вялікабрытаніі брашура «Абвешчэнне незалежнасці Беларусі».

Брашура задумана як прапагандысцкі матэрыял да п'ятдзясяцігадовага юбілею «абвешчэння» БНР.

У ёй можна прачытаць, напрыклад, што 19 лютага 1918 г. савецкія войскі пакінулі Мінск пад націскам Беларускай нацыянальнай арміі. Як вядома, у беларускіх нацыяналістычных арганізацыях не было не толькі арміі, але нават узводо салдат. З брашуры даведаемся таксама, што «ўрад» БНР, які, як вядома, не меў ніякай улады, нягледзячы на рабелецтва перад нямецкімі акупантамі нібы захоўваў эфектыўны кантроль над значнай часткай Беларусі.

Фантазія аўтара брашуры сапраўды не ведае меж. Ён заяўляе, што 5 студзеня 1919 года «камуністычны ўрад» замяніў сабой «ўрад» Рады.

Шырока вядомыя факты гавораць аб тым, што яшчэ ў пачатку снежня 1918 года арганізатары БНР, апынуўшыся ў становішчы генералаў без арміі, упакавалі чамаданы і ўцяклі ў Гродна пад заступніцтва нямецкіх войск.

Як ні парадоксальна, сучасныя беларускія нацыяналісты, не маючы архіўных крыніц, выступаюць пад сцягам барацьбы за гістарычную ісціну, выдаюць сябе за дэфальсіфікатараў гісторыі, якую, маўляў, наўмысна скажаюць савецкія аўтары. Я. Станкевіч напісаў нават кнігу пад назвай «Савецкае фальшаванне гісторыі Беларусі. Доследы і матэрыялы» (Мюнхен, 1956 г.). Ужо адна назва гаворыць аб прэтэнзіях гэтага «даследчыка».

Друкарская прадукцыя, якую плодзяць перабержыкі і здраднікі Радзімы, не мае (Заканчэнне на стар. 14—15).

НА СЦЭНЕ Палаца культуры камвольнага камбіната больш за трыццаць спевакоў унікальнага ў рэспубліцы мужчынскага хору вёскі Лань Насвіжскага раёна. Старэйшы ў рэспубліцы калектыву аматараў харазога спявання неўзабаве адзначыць сваё саракагоддзе.

Звычайна да песень больш ахвочныя жанчыны. У Лані ж песняў захапляюцца мужчыны і праносіць яе праз усё сваё жыццё. Збяруцца на рэпетыцыю спевакі і, здаецца, сцены сельскага клуба не вытрымаюць напору магутных басоў, звонкіх тэнарэў, аksamітна-мілагучных барытонаў. Паслухаць рэпетыцыі хору часта збіраецца ледзь не ўся вёска. Цікава ж прысутнічаць пры нарадзіні вялікага цуду — новай песні. А чараўнік гэты — вясковы настаўнік Уладзімір Адамавіч Пешкур. Каля дзесяці гадоў ён трымае ў сваіх чуйных руках самабытны калектыв і вучыць, вучыць, вучыць, адкрываючы перад спевакамі, такімі ж, як і сам, аматарамі песні таямніцы характа...

АД РОДНЫХ НІУ І ПАЛЕТКАЎ

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭЛЕФЕСТЫВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ. КАНЦЭРТ
МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ

Салістка народнага этнаграфічнага ансамбля «Лявоніха» саўгаса «Сцяг Кастрычніка» Вірэнінскага раёна Н. Ходэцкая (слева) і Міхась Пішук — удзельнік мастацкай самадзейнасці Дзяржынскага раённага дома культуры.

У гэтыя дні калектыву акрылены, узрадаваны. Хору прысвоена ганаровае званне народнага. І даводзіцца шкадаваць, што ў такім адказным канцэрце, які Мінская студыя тэлебачання перадавала на рэспубліку, хор праспяваў толькі адну песню «Ой, сівы конь бяжыць».

Можна гаварыць і яшчэ пра адну прыкметную

з'яву ў развіцці самадзейнага мастацтва Міншчыны — настойлівае імкненне займаць некалькі мужчынскіх вакальных ансамбляў. У канцэрце, напрыклад, з поспехам выступіла вакальная мужчынская група Вілейскага гарадскога дома культуры, якой кіруе Міхал Мельнік. Спевакі-аматары выканалі песню Г. Вагнера «Кро-

чылі салдаты». А нядаўна нарадзілася мужчынская вакальная група ў Мядзельскім раённым доме культуры. Няхай члены журы адзначылі іх выступленне меншай колькасцю балаў, але факт з'яўлення такога калектыву радуе.

Як заўжды, уразіла выступленне народнага этнаграфічнага ансамбля «Лявоніха» Вірэнінскага раёна (кіраўнік Геннадзь Яфрэмаў). Умельства спяваць народную песню, гордая жаночая пастава, прыгожыя, маляўнічыя касцюмы пакідаюць незабыўнае ўражанне. Калектыву не толькі хавалянік і прапагандыст народнай песні. У ансамблі нарадзілася песня пра Леніна і Маскву, якую спявакі пранікліва выканалі ў канцэрце.

Парадавала выступленне ансамбля капільскіх дудароў (кіраўнік Сяргей Рончык). У калектыву прышлі юныя музыканты, якія старанна вучацца іграць на дудачках. У іх выкананні прагучалі з маленства знаёмыя шчымлівыя народныя мелодыі. Добра вядомы на

Міншчыне Чэрвеньскі ансамбль народных інструментаў. Народныя музыкі весела і задорна выканалі «Беларускую польку».

У канцэрце прынялі ўдзел два ансамблі песні і танца — народны Маладзечанскі і Барысаўскі і яшчэ вакальна-хараграфічны ансамбль «Купалінка» Стаўбцоўскага раённага дома культуры. У маладзечанцаў багаты вопыт канцэртных выступленняў. Хор вызначаецца чысцінёй выканання, добрым гучаннем. Ансамбль праспяваў песню Іосіфа Сушко «Звезда мой край», выканаву танцавальную карцінку «Касіў Ясь канюшыну» і беларускі танец «Юрачка».

Упэўненыя крокі робіць ансамбль песні і танца Барысаўскага гарадскога дома культуры (мастацкі кіраўнік Аляксандр Ляляк). Нядаўна была сведкай іх дэбюту — першага канцэрта. Выступленне ж па тэлебачанні засведчыла, што

ансамбль творча расце і сталее, папоўніўся новымі здольнымі спевакамі і танцорамі.

Арыгінальным было выступленне івянецкіх танцораў. Кіраўнік калектыву, заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Іосіф Ляшчынскі паставіў цікавы танец «Буслы». Добра глядзіцца яго кампазіцыя «Івянецкія сувеніры».

Нечаканы поспех выпай на долю студэнта — удзельніка мастацкай самадзейнасці Дзяржынскага раённага дома культуры Міхал Пацука. У суправаджэнні Вячаслава Фралова ён хараша праспяваў жартоўны народныя песні «Чачотачка» і «Субацея». Прыемна было слухаць салістку Салігорскага палаца культуры гарнякоў Валяціну Мішыну. У суправаджэнні інструментальнага ансамбля яна выканала песні А. Шельцмана «Балэда» і Ю. Семіянікі «Люблю цябе, Белая Русь».

Я. ДАНСКАЯ.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

Саюз пісьменнікаў Беларусі накіраваў у адрас Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна шчырыя словы вішавання ў сувязі з яго 50-годдзем. У прывітальным пасланні, між іншым, гаворыцца:

«Мы рады адзначыць, што многія беларускія пісьменнікі вучыліся ў розны час ва ўніверсітэце і з прыемнасцю ўспамінаюць студэнцкія гады, атрыманую там заратоўку. І цяпер у сценах універсітэта не затухае літаратурнае жыццё, боўнасць прынятых у апошнія гады ў Саюз пісьменнікаў маладых празаікаў, паэтаў, крытыкаў — выхаванцы ўніверсітэта.

Ад усяго сэрца жадаем калектыву БДУ імя У. І. Леніна далейшага багатага плёну ў выхаванні высокаадукаваных кадраў спецыялістаў для народнай гаспадаркі, культуры і навукі краіны».

Кандрат КРАПІВА,

народны пісьменнік Беларусі, віцэ-прэзідэнт АН БССР

— У 1926 годзе, калі мне было ўжо трыццаць гадоў, я паступіў вучыцца ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Гэта дало магчымасць запойніць вялікі прабел у маёй адукацыі, якой я не змог набыць у сваё юнацкія гады.

Хай не дзівіцца гэтаму сённяшняга студэнцкага моладзь, якая часцей за ўсё трапляе ў вышэйшыя навучальныя ўстановы адразу пасля заканчэння сярэдняй школы. Мы ў тых далёкіх гадах паступалі вучыцца, маючы за плячыма багаты жыццёвы гарт і вопыт самастойнай працы.

Студэнцкія гады захавалі ў памяці нямала светлых і яркіх старонак. Гэта — і надзвычай цікавыя, змястоўныя лекцыі прафесараў Замойца, Пітуховіча, Барышэўскага, Пічэты, Вальфсона, Бузюка, Воўк-Левановіча, якія я і мае таварышы на курсе заўсёды акуратна наведвалі. Гэта і бурлівыя студэнцкія сходы, і таварыскія дыскусіі, і літаратурныя вечары. Нас, студэнтаў, хваліла ўсё новае, што нараджалася ў жыцці. Хацелася быць перадавым, свядомым будаўніком новай явы. Мы шлі ў пошук за літвідацкім непісьменнасці, памагалі ў калектывізацыі вёскі, пісалі творы па гарачых слядах падзей.

Ад шчырага сэрца вішную калектыву выкладчыкаў універсітэта-юбіляра, усіх студэнтаў. Веру, што маладыя выхаванцы ўніверсітэта будуць актыўнымі будаўніцамі светлай будучыні — камунізма.

П. АРЦЫМОВІЧ,

правадзейны член Акадэміі навук ССР, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі

— Я скончыў Беларускі ўніверсітэт сорак сем гадоў назад. Але ж, відаць, для кожнага чалавека самы моцны ўспамін — гэта ўспамін маладосці. І для мяне ўспаміны аб студэнцкіх гадах самыя яркія і свежыя.

Гэта былі першыя гады існавання ўніверсітэта. Кадры і навуковыя і студэнцкія толькі фарміраваліся. На фізіка-матэматычным факультэце нас было зусім нямнога. У тых гадах на фізмаце сярод выкладчыкаў не было ніводнага прафесара. Выкладалі ў нас на факультэце два дацэнты, якія вучылі нас і самі падвучаліся.

Добра памятаю нашата першага рэктара Уладзіміра Іванавіча Пічэту, вядомага ў той час гісторыка. Ён вельмі многа зрабіў для таго, каб універсітэт стаў сур'ёзнай і буйнай навуковай устаноў. З удзячнасцю ўспамінаю многіх выкладчыкаў, асабліва Я. Сіроціна.

У тых гадах беларускай навукі наогул не існавала. І Беларускі ўніверсітэт тут адыграў сваю вялікую ролю. Ён падрыхтаваў тых навуковых кадраў, якія ў далейшым узнялі культуру рэспублікі. Універсітэт быў тым цэнтрам крышталізацыі, які ствараў сённяшняе навуковае кадраў.

Зараз у Беларусі працуюць дзесяткі вун, ёсць свая Акадэмія навук. Мне ўяўляецца, што і зараз Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт захоўвае вядучае становішча ў падрыхтоўцы навуковых кадраў. Я з удзячнасцю ўспамінаю ўніверсітэт, бо мне любоў да навукі прывілі менавіта там.

Пятрусь БРОЎКА,

народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі

— Гады імкліва бягуць. Мінула ўжо чатыры дзесяцігоддзі, як скончыў я ўніверсітэт. Але студэнцкія гады ніколі не забываюцца. Жыве ў сэрцы запал гарачых спрэчак, пошум вясліх студэнцкіх сходаў і вечароў. Жыве ў сэрцы непатольная прага да жыцця, неўтаймаванае імненне быць заўжды карысным народу, партыі, Радзіме. Вучоба ва ўніверсітэце, творчае таварыскае асяроддзе шмат садзейнічала і майму літаратурнаму станаўленню.

Гаваруся тым, што быў студэнтам БДУ. За паўстагоддзе з яго сцен на шырокі прасціг жыцці выйшла не адна тысяча высокакваліфікаваных спецыялістаў, добрых знаўцаў сваёй справы. Радуе, што мае таварышы па вучобе сталі вядомымі пісьменнікамі, вучонымі, дзяржаўнымі дзеячамі. І вось ўжо ў старэйшай навучальнай устаноў рэспублікі вучанца нашы дзеці, а хутка сюды прыйдуць і нашы ўнукі. І яны, як і іх бацькі, будуць себ'ітамі ведаў, культуры, будуць памагаць народу ажыццяўляць велічныя планы партыі.

Пяцьдзесят год для гісторыі — адно імгненне. Пяцьдзесят год Беларускаму дзяржаўнаму ўніверсітэту — дзіцю Савецкай улады — цэлая эпоха на ніве культуры, навукі, літаратуры, і народнай гаспадарцы рэспублікі. Бо пачыналася ўсё з нуля... А сёння ўжо Савецкая Беларусь мае не адзін, а два ўніверсітэты, каля трох дзесяткаў іншых вышэйшых навучальных устаноў.

І ўсё гэта далі майму народу Вялікі Кастрычнік, мудрал, роднага партыя.

ЧАТЫРНАЦЦАЦЬ факультэтаў у Беларускім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна. Больш васемнаццаці тысяч студэнтаў, і для кожнага з іх універсітэт — адзінадушная мара, яго лёс, яго любоў, «мой», «наш» ўніверсітэт.

Ёсць, вядома, розніца ў пачуцці да ўніверсітэта, якія выказваюць фізікі і філолаг, матэматык ці гісторык. Фізік, ён не ўяўляе ўніверсітэта без новага фізічнага корпусу з яго лабараторыямі, гісторык — без інтэр'ераў, дзе поруч з макетамі старажытнага Мінскага замчышча — удумлівыя прафілі Арыстоцеля і Тацыта, матэматык — без самых новых электронна-вылічальных машын. Ды згадкамі толькі пра свой факультэт у гэтыя дні напэўна ніводзін з універсітэцкіх не нападзілі родныя, блізкія сэрцу словы — «мой ўніверсітэт». Сёння, у дні юбілею, кожны з нас улюбёны, вядома, перш за ўсё ў свой факультэт, з куды болейнай выразнасцю бачыць велічнасць зместу, якім слова ўніверсітэт увогуле поўніцца. І справа не ў тым, што ўсе факультэты ўніверсітэта аднае пачуццё лонкі, таварыскасці. Не ў тым, што ўніверсітэт для студэнтаў — не толькі навучальныя карпусы, але і карпусы інтэрв'ятаў, дзе яны жывуць: поруч з філолагам — журналіст, поруч з фізікам — біёлаг, а з хімікам — матэматык і географ — суседства, якое кожнаму дае адчуць размах навучання ва ўніверсітэце. У нашым адчуванні слоў «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт» сёння асабліва дае сябе знаць той самы агромністы змест — ідэя, якую меў на ўвазе Уладзімір Ільіч Ленін, калі ў 1918 годзе падпісваў дэкрэт аб стварэнні шэрагу савецкіх ўніверсітэтаў, у тым ліку і беларускага.

Далёка за межамі радзімы — у Кракаве, у Падуді шукаў ўніверсітэту пер-

надрукар Беларусі Францішак Стараўна. Найвышэйшай навучальнай устаноў, якую маглі скончыць у дарэвалюцыйнай Беларусі маладзёны дзеці, былі адзінадушны настаўніцкія семінарыі, адну з якіх — Нясвіжскую — і скончыў Якуб Колас. «Мушкетэрам універсітэтам» назавуць потым даступны Нясвіжскую семінарыю, і ў самым гэтым вобразным вы-

НАШ ЛЁС, НАША ЛЮБОЎ

Алег ЛОЙКА,

доктар філалагічных навук, прафесар БДУ імя У. І. Леніна.

слоўі ці не мера выяўлення ўсёй беспрасветнасці, на якую наш народ быў калісьці асуджаны?!

Другі народны паэт Беларусі, Янка Купала, у пошуках адкацыі падаўся ў так званыя народныя ўніверсітэты Пецярбурга і Масквы, адкрытыя на пачатку XX стагоддзя перадавымі вучонымі дарэвалюцыйнай Расіі — Чарняевым і Шаніўскім. І толькі Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, пераўтвараючы свет на новых сацыяльных асновах, на самай справе назаўсёды задаволіла ўсенародную прагу да вучобы, да авалодання вышэйшымі навукі і культуры. Адкрыццё

ТОЛЬКІ ФАКТЫ

«На 3-й сесіі ЦВК Беларусі была прынята Пастанова Прэзідыума Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Саветаў Беларусі ад 17 красавіка 1921 года аб адкрыцці ў г. Менску Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

яная падпісана Старшынёй ЦВК Беларусі Чарняковым... Тае газета «Савацкая Беларусь» 20 красавіка 1921 года ўпершыню паведаміла пра ўтварэнне Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

11-га ліпеня 1921 года ў дзень гадавіны вызвалення Мінска ад белаліцкай адбылося ўрачыстае пасаджэнне, на якім быў абвешчаны дэкрэт урада аб адкрыцці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама снілад яго праўлення на чале з рэктарам Уладзі-

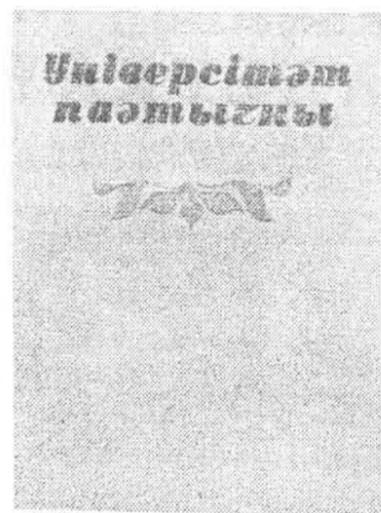
мірам Іванавічам Пічэтам.

30-га кастрычніка 1921 года — першы дзень заняткаў першага ў гісторыі Беларусі ўніверсітэта.

Пляць факультэтаў: рабочы, грамадскіх навук, медыцынскі, сельскагаспадарчы і фізіка-матэматычны прышлі ў сваё сцені 390 студэнтаў.

Дарчы, выраз «ўніверсітэцкія сцены» ў той час гучаў сваёасбліва. Універсітэт размяшчаўся ў будынках былой духоўнай семінарыі, жано.

АД «МАЛАДНЯКА»

А ўклад гэты сапраўды нельга перабольшыць. Для прадстаўнічага форуму ўніверсітэцкіх пазтаў спатрэбілася ажно дзвесце сорак кніжных старонак. Кожны са ста дваццаці двух аўтараў прадстаўлены адным, радзей двума вершамі, напісанымі пераважна ва «ўніверсітэцкі перыяд» — у час вучобы або працы ў БДУ (дарэчы, да гэтага ж «перыяду» адносяцца і надрукаваныя ў кніжкі партрэты пазтаў). У анталогіі — вершы прадстаўнікоў усіх пакаленняў ўніверсітэцкіх пазтаў, ад маладзёкоўца Алеся Дудара, узвышэнца Кандрата Крапівы і да «ўзлётаўкі» Яўгені Янішчыц. Гарташ анталогію, чытаеш радок за радком — і перад табою адна за адной адгортваюцца старонкі літаратурнай гісторыі ўніверсітэта, гісторыі беларускай літаратуры наогул.

...Па-дзёвочы абаяльны Паўлюк Трус задумшўна мроіць услых:

«Край палёў... О край, калі ж ты станеш краем фабрык дымных і машын?..»

Палкі Алесь Дудар выкрасае словы, у якіх дыханне, настрой усяго маладога пакалення 20-х гадоў: «Мы дзеці рэвалюцыі, Кастрычніка сыны! У дзень радасці кіпуца на свет з'явілісь мы...»

Задуменна-разважлівы Пятро Глебка шчыра прызнаецца: «Як раней, я маўклівы і просты, толькі іншае сэр-

Відаць, я не памылюся: такога выдання, як анталогія «Універсітэт пазтчыны» (яно толькі што выйшла ў выдавецтве БДУ імя У. І. Леніна), не мае ніводнага вышэйшага навучальнага ўстанова краіны. Непадурна-своеасблівае, арыгінальнае яно не толькі сваім зместам, але і пэўнай мэтай: наглядна паказаць той велічэзны ўклад, які ўнёс і ўносіць сённяшні юбіляр — Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна — у развіццё беларускай паззіі.

Беларуская дзяржаўная ўніверсітэта здзейсніла адвечную мару беларускага народа і 50-годдзе яго — сапраўднае свята ўсяго беларускага народа, свята пераіда ў Беларусі ўніверсітэта як ірванага ўвасоблення ў жыццё ленинскіх ідэй.

За гады свайго існавання Беларусі дзяржаўны ўніверсітэт вырас неймаверна. Дзеянства дактароў навук і прафесараў працуе ў ім сёння, чатырыста пятнаццаць кандыдатаў і дацэнтаў. У аспірантуры ўніверсітэта зналі чатырохсот аспірантаў. Цяпер толькі на адным філалагічным факультэце восем кафедраў, трынаццаць дактароў навук, шаснаццаць чатыры дацэнта і кандыдаты навук.

Сваймі левыямі ў памяці студэнтаў застаюцца прафесары М. Булахаў, М. Ябдыч, А. Супрун, Л. Шакун, М. Ларчанка, Ф. Кулішоў, Л. Фіглюўская, І. Навуменка, А. Адамовіч, С. Александровіч і дацэнты В. Каалова, Л. Кароткая, П. Гілевіч, П. Твачоў, Дз. Бугаёў, Л. Бураў, В. Захарова, Б. Міцкевіч, М. Паўлетка, У. Лазоўскі, В. Рагойша і інш.

Мы ганарымся сённяшнім ўніверсітэтам. З поўным на тое правам ганарымся і яго гісторыяй — і блізкай, і свядзімай якое былі, і больш далёкай.

І калі цяпер мне асабліва хочацца падкрэсліць сувязь нашага ўніверсітэта з беларускай літаратурай, то, вядома, найперш таму, што зямлі жыццёвым лёсам стаў філфак, што гэта кроўная сувязь — перні за ўсё тонэр гуманітарных факультэтаў.

Сёння сапраўды цяжка нават пералічыць тых, хто, закончыўшы ўніверсітэт, сталі пісьменнікамі, паэтамі. Гудзьма Чорны, Пятрусь Броўка, Кандрат Краніва, Пятро Глебка, Мацеіш Лукашэвіч, Янка Скрыган, Алесь Пальчэўскі, Мікола Хведаровіч, Алесь Якімовіч, Алесь Званкоў — з каторы студэнтаў ўніверсітэта 20-х — пачатку 30-х гадоў. Іван Мележ, Мікола Ло-

бан, Вера Палтаран, Марына Барсток прыйшлі ва ўніверсітэт у суровыя дні Вялікай Айчыннай вайны, калі ён часова размяшчаўся пад Масквой на станцыі Сходні. У другой палове 40-х гадоў яго скончылі А. Васілевіч, Р. Шкраба, Ул. Шахавец, Л. Арабей, І. Кудраўцаў. Асабліва шматлюднае панаўненне літаратуры даў ўніверсітэт на працягу 50-х, 60-х гадоў. У гэты час тут вучыліся А. Адамовіч, І. Навуменка, Ул. Даманавіч, М. Ярон, Ул. Нядзведскі, Г. Кліўко, П. Гілевіч, М. Ароўка, К. Цвірка, А. Клышкі, Ю. Свірка, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Вяцішнін, І. Пташнінаў, Б. Сачанка, І. Чыгрынаў, М. Стральцоў, Я. Сіпакоў, Ул. Паўлаў, Здаецца, усім вядома вучаліся ў ім А. Кудравец, В. Варба, М. Маляўка, В. Макаравіч, М. Вышынін, М. Каміловіч, Хв. Чарня, М. Дукса, К. Камейша, а дыпломы артысткі ўжо і маладзейшыя за іх Р. Семашкевіч, Ю. Голуб, Ж. Янішчыц.

Ярка старонка гісторыі ўніверсітэта — праца ў ім Якуба Коласа. Народны паэт чытаў курсы беларускай мовы і метадыву яе выкладання. Ён быў зацверджаны дацэнтам педфака БДУ 3 снежня 1923 года загадам Народнага камісарыята асветы БССР. Якуб Колас быў таксама першым старшынём Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі па літаратуразнаўчых і лінгвістычных дысцыплінах. На філфак у 20-я гады працавалі адначасова тры выдатныя літаратуразнаўцы і крытыкі, як акадэмік І. Замоцін, прафесары Я. Барычэўскі, А. Вазнісенскі, М. Шытукіч.

Беларусі дзяржаўны ўніверсітэт слаўны людзьмі, якія звязалі з ім сваю лёс, якіх ён выхаваў. І у сваю чаргу, кожны, хто скончыў ўніверсітэт, а такіх ужо набралася цэлая армія, — больш трыццаці тысяч чалавек — на ўсё жыццё захвае пшчыту, любоў да сваёй альмаматар.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

Ф. ФЭДАРАЎ,

акадэмік-сакратар аддзялення фізіка-матэматычных навук АН БССР, заслужаны дзеяч навукі БССР.

— Ніколі не забуду трапятка пацуцця няўпэненасці, з якім я ў 1928 годзе пераступіў парог ўніверсітэта. У маіх вачах слова студэнт было сімвалам печала ўзвышанага, недасягальнага. Ад ўніверсітэта я імкнуўся ўзяць максімум ведаў. Замест адной замежнай мовы па праграме я вывучаў тры, наведваў курсы лекцый іншых факультэтаў. Незабыўныя гады студэнцтва вызначылі мой далейшы лёс вучонага.

У дзень слаўнага юбілею жадаю ўніверсітэту далейшых поспехаў.

Янка СКРЫГАН

— Люблю хадаць ля высокага новага гмаха — галоўнага корпуса Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, прыслухоўвацца да высёлай гамані моладзі. Недае ў тым жа месцы некалі стаяў галоўны корпус БДУ, дзе ў мае студэнцкія гады мясцілася і наша літаратурнае аддзяленне педфака.

У той час ва ўніверсітэце мы былі як вольныя слухачы — па левыці лепшых выкладчыкаў хадаці, на левыці горшых — не займацца самастойна. Гэта давала магчымасць выбраць часіну і для літаратурнай работы. Універсітэт тады не меў добраўпарадкаваных сучасных інтэрнатаў. Жылі мы на прыватных кватэрах. Стывендцыя была не ва ўсё і невялікая. Даводзілася панаўніць свай бюдзет пабочнай работай.

Што найбольш запамінаецца? Гады навучання ва ўніверсітэце прайшлі вельмі спора, бо перасяпаны яны былі дзі мяне значнымі падзеямі. Быў членам рэдакцыі газеты «Куліна асветы», якая гуртавала вакол сябе людзей, што любілі літаратуру. Будучы студэнтам, здаў у Дзяржаўнае выдавецтва першую кнігу «Затога ў бурях». Ездаў з брыгадай партыйных работнікаў на Магілёўшчыну па калектывізацыі. З гэтай камандзіроўкі напісалася кніга парысаў «Шугае сонца». З брыгадай «Звядзі» быў на «Гомсельмашы», з чаго нарадзілася кніга «Недапісаны профіль». Разам з Платонам Галавачом, Васілём Кавалём і Цодзімам Даўгапольскім арганізавалі матэрыял па гісторыі Магілёўскай фабрыкі шпюку. Кніга гэта называлася «На Цушоўскай мустачы».

Уласна кажучы, ўніверсітэт сфарміраваў з мяне і чалавека і пісьменніка.

Д. ГОЛУБ,

акадэмік АН БССР

— Прайшло 50 гадоў з таго часу, як я ўпершыню ўвайшоў у аўдыторыю медфака Беларускага ўніверсітэта і праслухаў першую левыцю па анатоміі. Уражанне было такое моцнае, што пакінула след на ўсё жыццё і, відаць, вызначыла мае далейшыя інтарэсы. Заўсёды з радасцю і дэпільнай усламінаю вучоў і работу ва ўніверсітэце. Кантакты з вучонымі розных спецыяльнасцей, даклады па розных тэмах, дыскусіі па жыватворчых пытаннях навукі папыралі кругагляд, стымулявалі імкненне да самастойнай навуковай работы. У памяці назаўсёды захаваліся дарогі сэрцу настаўнікі — прафесары Кроль, Мільніч, Цітоў і многія іншыя вядомыя вучоныя.

чага епархіяльнага вучылішча, гімназіі Фальковіча, рэальнага вучылішча Хайкіна, фабрыкі «Вікторыя» і г. д. Мабыць, пасля вызвалення Мінска ад фашысцкіх захопнікаў наш ўніверсітэт з пункту гледжання матэрыяльнай базы быў яшчэ ў горшым становішчы. Ушчэнт былі разбураны 5 трохпавярховых ўніверсітэцкіх будынкаў, яны былі ўзведзены ў 1928—1931 гадах. Так што, можна смела гаварыць, што ўсё пачыналася спачатку. І га

настрычніка 1944 года, калі ўніверсітэт аднавіў сваю работу ў Мінску, колькасць студэнтаў складала 279 чалавек, а штат навуковых супрацоўнікаў — 40 чалавек. А вось некалькі фактаў з сённяшняга дня Беларускага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна (імя У. І. Леніна было прысвоена ўніверсітэту 3 снежня 1948 года, а ордэнам ён быў ўзнагароджаны 7 студзеня 1967 года). Зараз ўніверсітэт — быўнейшы навуковы цэнтр краіны. На чатырнаццаці яго факультэтах займаецца калі 18 тысяч студэнтаў і аспірантаў. Яшчэ 8 тысяч чалавек вучыцца на вчэрні і завочным аддзяленнях. На 88 кафедрах самых розных профіляў працуе некалькі сот навуковых работнікаў, сярэд іх вучоныя з сусветным імем. Л. ВЕРАШЧАГІНА, навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Кастрычніцкай рэвалюцыі БССР.

ДА «ЎЗЛЁТУ»

цам пасяг: залацісты пад клёнамі россып Беларусі збіраю ў пасаг. Знешне стрыманы і сур'ёзны Кандрат Атраховіч (Краніва) гучна смяецца з розных дыпламаваных бараноў, весела заводзіць «Камсамольскія прыпеўкі»: «Нас не любяць, нас баяцца поп кудлаты і кулак, бо рашыў за працу ўзяцца камсамольскі маладняк».

Гэта — тады, на пачатку. Потым была Вялікая Айчынная. Пасля вайны — той жа гарт, залал, тыя ж задушэнасць і шчырасць, толькі аплоднены ўжо новым душэўным вопытам.

«...Такія, мусіць, косці ў нас — нам у пуху не спіцца, такія, мусіць, ногі ў нас — нідзе ім не сядзіцца, такія, мусіць, рукі ў нас — ніяк ім не стаіцца... Такія сэрцы ў нас...» — вось шрыхі да партрэта пакалення студэнтаў-камсамольцаў пасляваеннага часу, накрэсленыя Кастусём Цвіркам.

Адкрыты, востра-публіцыстычны Генадзь Бураўкін вызначае галоўнае, стрыжнівае ў сабе і сваіх саброў: «Я з твайго неспакойнага племені, Партыя, хоць ля сэрца білет твой яшчэ не нашу. Гэта ты разам з маці дала мне ўпартую і няўрымсліваю душу».

Рыгор Барадулін (творчасць яго — адна з самых яркіх старонак у гісторыі ўніверсітэцкай паэзіі), мабыць, невяпадкова згадае Паўлюка Труса: «...кашулю вышывала рупна Чарнаброўка ў інтэрнаце вечарамі. І, як

сонца, ёй заходзіла на рукі галава паэта кучаравая...» («Кашуля Паўлюка Труса»).

Рыгор Семашкевіч, прадстаўнік пазнейшай генерацыі ўніверсітэцкіх паэтаў, дакладна адзначае факты біяграфіі сваёй, а разам з тым і тых, хто нарадзіўся ў год Перамогі і выбуху першага атамнага: «Нарадзіўся ў сорок пятым. Беларус. Ахрысціла вайна. Гадавала маці. Жыве вайна. Жыве і маці. Вайны не бачыў. А чуў, што туляецца па завуголлях».

Так, і даваеннае, і пасляваеннае пакаленні ўніверсітэцкіх паэтаў казалі сваё важнае слова і пра час, і пра сябе ў гэтым часе. Складальнік «Універсітэта паэтычнага» прафесар кафедры беларускай літаратуры ўніверсітэта Алег Лойка ўдала вызначыў унутраную тэму анталогіі. Аднак ёсць у ёй яшчэ, прынамсі, дзве «тэмы». Адна з іх звязана з асобай Якуба Коласа. Зваротам народнага песняра Беларусі «Сябрам-студэнтам», з якім ён выступіў перад студэнтамі Белдзяржуніверсітэта ў 1952 годзе, у дзень свайго сямідзесяцігоддзя, адкрываецца кніга. Якуб Колас калісьці выкладаў ва ўніверсітэце метадыву роднай мовы. Справа, слова яго жываць у БДУ і зараз. Коласаўская тэма ў кніжцы ўвасоблена ў вершах «Бывай, наш паэце» Івана Навуменкі, «Зямля мая» Алеся Камароўскага і інш. Нарэшце, у гэтай кнізе багата старонак прысвечана студэнцкаму

жыццю, цудоўнай і незабыўнай пары маладосці. Пра Белпедтэхнікум піша А. Якімовіч («Белпедтэхнікум»), пра цэс разумення таямніц навукі паказвае С. Дарожны («За вучобай»). Студэнтам фізмата БДУ прысвячае свой верш «Пасляваенны студэнт» выпускнік фізіка-матэматычнага факультэта У. Шахавец. «Оду завочніку» складае А. Лойка, «Гвардзейца навукі» ўслаўляе У. Нядзведскі. Аўтар вядомай кнігі «Універсітэцкі гарадок» М. Аўрамчык увайшоў у анталогію дзвума вершамі непасрэдна ўніверсітэцкай тэматыкі — «Універсітэцкі гарадок» і «...Відаць, прарэктар быў паэтам». Умела падабраны творы пра студэнцкі быт, адпачынак (вершы «Пасылка» і «Вяселле ў інтэрнаце» Н. Гілевіча, «Дзень добры, інтэрнат!» Р. Барадуліна, «Студэнцкі чамадан» В. Зуёнка, «Хай жа ўсе студэнты...» М. Маляўкі і інш.). Некаторыя творы, што змешчаны ў кнізе, прысвечаны вучоным ўніверсітэта, выкладчыкам і студэнтам. Трэба сказаць, аднак, што гэтая, ўніверсітэцкая, тэма — не вузкая лакальная. Усе паэты, як правіла, выходзяць за межы прыватных фактаў, у свет агульнаразумелага і агульнакавага, шырокіх мастацкіх абагульненняў.

Анталогія «Універсітэт паэтычны» цікавая яшчэ з аднаго боку. У ёй змешчаны і вершы літаратараў, якія з поспехам выступалі і выступаюць не ў паэзіі, а ў іншых літаратурных жанрах. Мы знаходзім у зборніку творы вядомых сёння празаікаў і крытыкаў, літаратуразнаўцаў і вучоных — К. Чорнага, П. Бузука, А. Вечара,

М. Ларчанкі, Г. Базыленкі, І. Пташнікова, І. Чыгрынава, А. Ліса, В. Адамчыка і інш. Дармо, што большасць з іх аддала даніну паэтычнаму слову толькі на пачатку творчага шляху. Важна, што гэты пачатак быў звязаны з БДУ, што паэзія ў нечым памагла і прозе, і крытыцы. На жаль, чамусьці не трапілі ў анталогію паэскасныя літаратары — выпускнікі ўніверсітэта, якія выступалі з вершамі і ў студэнцкія часы, і пазней (М. Барсток, В. Чамярыцкі, І. Хадановіч). У сцісла і ўвогуле добра складзеных бібліяграфічных даведках часам трапляюцца недакладнасці.

«Універсітэт паэтычны» завяршаецца падборкай вершаў членаў ўніверсітэцкага літаратурнага аб'яднання «Узлёт», якое мае на сваім рахунку два паэтычныя зборнікі — «Узлёт» (1965) і «Натхненне» (1967). Гэтая анталогія, такім чынам, становіцца, апрача ўсяго, своеасаблівай узлётнай паласой для новага паэтычнага выраю.

Вось ужо цэлае паўстагоддзе ў рачыну беларускай паэзіі ўліваецца чысты струмень творчасці літаратараў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Ліцца табе, не перасыхаць, гаючая крыніца!

В. РАГОЙША, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

Вера ПАЛТАРАН,

лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР

— Наш Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт я назвала б гіганцкім узбагачальнікам, які паўстагоддзя насычае ведамі прагную да навукі моладзь.

Гэта добра, што ён сёння такі вялікі, такі сучасны і такі даступны кожнаму; гэта вельмі добра, што ён падрыхтаваў велізарную армію класных спецыялістаў, работнікаў высокай кваліфікацыі, якія рухаюць уперад нашу навуку і культуру.

Але калі б універсітэт даваў толькі кваліфікацыйныя навыкі, ён упадобіўся б рамесным цэхам, якія некалі рыхтавалі таксама неаблігіх па сваім часе майстроў, што рухалі ўперад тагачасны прагрэс.

Наш Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт з'яўляецца яшчэ тым камертонам, які настрайвае сваіх выхаванцаў на хвалю высокую грамадзянскай свядомасці. У навуцы іліма мовы эсперанта—яна гаворыць сёння па мовах усіх народаў свету. Пажадаем яа нашаму юбіляру, каб у гэтым вялікім шматмоўі выразаі чужэй быў і яго голас— голас нашае зямлі, дзяржаўны, дадзены Леніным, голас нашага гераічнага народа.

П. БЯЛЬКЕВІЧ,

член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, донтар хімічных навук

— Миле, выхаванца Беларускага ўніверсітэта, ахоплівае пауціццё горадасці, калі я думаю аб той велізарнай ролі, якую адыграў універсітэт, створаны геніем У. І. Леніна, мудрасцю Камуністычнай партыі, у станаўленні беларускай культуры, навукі, у развіцці народнай гаспадаркі рэспублікі.

Працамі прафесараў Пінзты, Прыляжэвай, Беркенгейма, Гайдубова і іншых буйнейшых вучоных — пасланцаў братняга рускага народа — створаны нацыянальныя кадры вучоных, кіраўнікоў прамысловасці, сельскай гаспадаркі, якія паспяхова развіваюць навуку і культуру нашай рэспублікі.

Жадаю дарагому юбіляру далейшых поспехаў у высавароднай справе падрыхтоўкі і выхавання новага пакалення спецыялістаў.

ЗНАЕМЫ матэматык, пшчотна прысцякаючы да грудзей домру, паглядзеў на мяне праз акуллары і печанана спытаў:

— Ну што, выселілі мя вас са сцэны?

— Каго гэта — «нас»?

— Ну, вас — драматычны калектыў! Яны ў іншую аўдыторыю перайшлі...

І ён пераможна прайшоў праз усю актывую залу. На сцэне шумна размяшчаўся аркестр народных інструментаў...

Адной сцэны ўніверсітэцкім калектывам мастацкай самадзейнасці сёння яўна не хапае. Асабліва ў гэтыя дні, калі ўвесь універсітэт рыхтуецца да свайго юбілею. Ідучь апошнія рэпетыцыі святочных праграм. Прайдзіце ўвечары па ўніверсітэцкіх калідорах — у самым нечаканым месцы вас сустрануць то яшчотныя гукі электрагітары, то шырокі харавы павеў. А па дошцы аб'яў з'яўляюцца з дзесяткамі лісткаў са шпытка з кароткімі надпісамі: «Тэатр — у 60-м», «Духавы займаецца ўнзе», «Капала — у актываі».

Народны ансамбль танца «Крыжачок» «забраўся» сёння ў спартыўную залу філалагічнага факультэта. Разгарнуцца тут асабліва нама дзе, але размяцця, развучыць новыя «па», ды і «прагнаць» гатовы танец усё-такі можна. Было б жаданне! Ды і паспрабуй тут наленавацца, калі кіраўнік ансамбля Мікалай Лаліна так і глядзіць, каб хто-небудзь не прастаў лішнюю секунду. І да поўнай зямлі круціць «шэна» студэнтка пятага курса хімічнага факультэта Галія Цалавальнікава і будучы юрыст Васіль Нісільдз, выпускніца гістафа Люда Грынчанка і аспірантка Ядвіга Ялавічана, Лена Кузьміна з факультэта прыкладнай матэматыкі і філолаг Мікалай Антропаў. Калі-небудзь гэтыя «вирэжні» стануць часткай новага танца. Можна — «Цыганскага» або сюбіты «Кунальскага нощ» (над ім працуе зараз ансамбль)... Іх «Крыжачок» пакажа спачатку сваім калегам-студэнтам, потым... Шлях у танца доўгі. Здымак, які вы бачыце, мог быць зроблены ў час адной са шматлікіх паездак ансамбля: у

Калініградзе ці ў Казані, па Усе-саюзнай універсіядзе ў Харкаве і на студэнцкім свіце песні ў Рызе. А зусім нядаўна ансамбль выступілаў на сцэне Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе ірадэстаўліў Беларусь у канцэртах студэнцкай самадзейнасці саюзных рэспублік, прысвечаных 50-годдзю СССР. Беларускія танцы ў выкананні студэнтаў з Мінска ўбачалі і нашы нямецкія сябры — у 1963 годзе «Крыжачок» паказаў сваё мастацтва на сцэне Іенскага ўні-

ВЯСЁЛЫ НАРОД СТУДЭНТЫ

версітэта — набраціма БДУ, у іншых гарадах ГДР. Зараз танцоры рыхтуюцца яшчэ да адной паездкі — на гэты раз у Балгарыю. ...Прэмера. Гэта слова часцей за ўсё паўтаралася напэўна ў гэты вечар у 60-й аўдыторыі галоўнага корпуса, дзе займаўся студэнцкі тэатр БДУ. Даваніце заглянем сюды. Ідзе спрэчка. Спрэчка аб тым, як будзе выглядаць новая работа тэатра, якую галоўную думку трэба вылучыць у п'есе Л. Жухавіцкага «Адня без анёлаў», работу над якой тэатр толькі пачынае. Сёння — першая чытка п'есы на ролях. І пакуль яшчэ далёка не ўсё зразумела ў характарах будучых герояў Таіі Філіповіч, Аліку Зартайскаму, Веры Кірышвай і іншым анцэрам-аматарам. Вось таму і Ідзе гэта гарачая спрэчка. Што галоўнае ў характары героя, якую ролю адыгрывае ён ва ўсіх надзеях п'есы, што зрабіў бы на месцы свайго героя выканаўца — гэтыя пытанні ставіць перад актёрамі кіраўнік тэатра, заслужаны

Мікола ГІЛЬ

НА ДВАЦЦАТАЙ ВЯСНЕ

АБ ЧЫМ РАСКАЗАЎ ЭКСПАНАТ САЎГАСНАГА МУЗЕЯ

Калі вы прыедзеце ў Доктаравічы — мінскім, слудкім альбо капільскім аўтобусам, дык якраз насупраць каменнага прыпынку, на цэнтральнай сядзібе саўгаса, убачыце малады сквер з высокім шэрагранітным абеліскам, справа ад яго — Дом культуры, злева — будынак пошты і гасцініцы, а ў глыбіні — невялікі белацэгляны дамок. Падыдзіце вузкай асфальтаванай сцяжынай бліжэй, да яго высокага ганку. Шыльда ля дзвярэй скажа вам, што ў гэтым дамку — саўгасны «Музей баявой і працоўнай славы».

Пра гэты музей газета «Літаратура і мастацтва» не так даўно ўжо расказвала сваім чытачам — пра яго арганізацыю, пра сабраныя ў ім матэрыялы і дакументы, і таму я наўрад ці рашыўся б гаварыць пра яго зноў, калі б не адна акалічнасць. Зрэшты, я не зусім пра гэта...

Тыдні тры назад, будучы ў камандзіроўцы ў Капылі, трапіў я ў Доктаравічы. Абмінуць музей не мог. І не таму, бадай, што спадзяваўся знайсці там штосьці асаблівае, невядомае, незаўважанае раней нашым братам-газетчыкам, тым больш, што музей адчынены гадзі чатыры назад. Зайшоў туды хутчэй па прычыне чыста чалавечай цікаўнасці — што там і як на самой справе, бо, шчыра кажучы, не так і шмат яшчэ у нас калгасны ды саўгасныя музеі, ды яшчэ от такіх, што размешчаны ў спецыяльна выбудаваным для такой справы доме. Зайшоў — і не пашкадаваў. Нечакана пашчасціла мяне дакрануцца, а мо і крышачку далучыцца да аднаго на дзіва чыстага, светлага, нат-

хнёнага жыцця, на жаль — кароткага...

У першым пакоі, а, па сутнасці, у калідорчыку на сцяне вісяць партрэты тых жыхароў Доктаравіч і іншых саўгасных вёсак — воінаў і партызанаў, якія не вярнуліся з вайны, якія аддалі свае жыцці ў змаганні з фашызмам. Сярод іх кінуўся ў вочы партрэт юнака, амаль падлетка. Прачытаў надпіс: Уладзімір Ясючэня. Пад ім — даты: 1925—1945. Гэтыя даты найбольш запам'ялі позірк: усяго дваццаць. Потым, пільней ужо, узіраўся я ў прыгожыя малады, амаль дзіцячы твар: багата і, вядно, непадатліва чупрына, высокі лоб, прамы, востраваты нос, тонкія, неразавыя вусны, праніклівы, нейкі самотна-трывожны пагляд вачэй. І ці то таму, што больш ні пад адным з партрэтаў даты жыцця і смерці не збыгаліся так блізка, ці таму, што ў паглядзе юнака было сапраўды штосьці балесна-тывожлівае, твар Валодзі Ясючэні (назваваў яго сталым імем Уладзімір нейкі не хацелася) доўга яшчэ стаяў перад маімі вачыма.

У мемарыяльнай зале музея маю ўвагу прыцягнула папка з надпісам: «Пісьмы з фронту». Разгарнуў яе. Пажаўцелы ад часу лісток у лінейку калісцкі быў складзены салдацкім трохкутнікам, а цяпер старанна разгладжаны. Уверсе — дата: 20 снежня 1944 года. Вочы прабеглі радкі:

«Лёс вырашае жыццё. Хай загіну і я ў будучых рашаючых баях, але за кроў сваіх любімых братаў я клянусь сурова адпомсціць праклятым фрыцам...»

Пераварнуў лісток і — не паверыў сваім вачам: гэта быў ліст Валодзі Ясючэні, яго пісьмо ў родную вёску Станькі, адрасаванае маці, бацьку, сястры і брату.

У папцы аказалася больш дзесяці Валодзевых пісем. Наступнае было датавана 10 студзеня 1945 года:

«Дарагі Ваня! Вельмі буду прасіць цябе, прагледзь харашэнна ўсе мае папярковыя архівы, але нічога не выкідай, асабліва мае вершы (сшыты «Раннія творы», «Першыя крокі», «Мара», і ліст з пільцю вершамі пад псеўданімам Б. Каліна). Там ты сустранеш шмат чаго цікавага з літаратуры — прачытай і зноў акуратка зберагай, як і розныя дзённікі, выразкі, а таксама газеты...»

Стоп. Вось яно што. «Мые вершы! Сшыткі «Раннія творы», «Першыя крокі», «Мара»? Малады паэт? Няўжо? Няўжо гэта ўгадвалася мне ў тым незабыўна-праніклівым паглядзе юнака?

Я прысеў да стала і стаў хутчэй гартачь астатнія пісьмы...

«14 студзеня 1945 года. Наступнага пісьма чакайце ўжо з-за Віслы, калі лёс не зрададзіць і я шчасліва фарсірую раку...»

26 студзеня 1945 года. Не крыўдуйце, што доўга не пісаў — мы ідзем усё далей на захад, так што пошта не паспявае нас дагнаць. Мне ўжо вядома, што 27 снежня 44 года прыехаў дадому Ваня. Я гэтану вельмі рады. Дарагі Ваня! Глядзі па карце гор. Бромберг (яго мы ўжо даўно ўзялі). Вісла перайшлі з 16 на 17 студзеня ўначы. Прасоўваемся імкліва...

28 студзеня 1945 года. Паведамі. Ваня, ці атрымалі вы мае вершы, дакументы, хусцінку і іншы, яны я выслаў у пачатку студзеня...

30 студзеня 1945 года. Дарагія мае! Паведамяю, што я жывы і здаровы, знаходжусь ўжо на тэрыторыі Германіі...

3 лютага 1945 года. Дарагі Ваня! Хачу табе паведаміць, што мяне прадставілі да ўзнагароды Славай трэцяй ступені. Гэта мяне радуе, я буду біць ворага лямчэ лепш. У апошні час мы прынлі шмат баёў, магчыма, скоро пойдзем на адпачынак...

13 лютага 1945 года. Чытай сваю заметку «Блізкі час расплыта». Яе прыслалі мне з рэдакцыі «К. К.»...

16 лютага 1945 года. Пасылаю падзяку за ўдзел у баях за горад Дойч-Кроне. Зберажы, Ваня, усё, што я перасылаю, зберагай, да-

Уладзімір ЯСЮЧЭНЯ

рагі брат... З навін скажу, што я ўзнагароджаны медалем «За адвагу»...

22 лютага 1945 года. Да Берліна засталася кіламетраў 50...

25 лютага 1945 года. Дарагі Ваня! Літаратуру беражы, асабліва мае рэчы — вершы і апалядні. Напішы, ці атрымалі мае вершы, яны я паслаў яшчэ ў студзені. Зберажы іх...

3 сакавіка 1945 года. Яшчэ раней я паслаў вам падзяку за г. Дойч-Кроне, зараз выслаю друкую — за сталіцу Польшчы Варшаву...»

Наступны ліст напісаны іншаю руюю: «22 сакавіка 1945 года.

Паважаныя бацькі! Цяжка пісаць, але усё ж напішу і паведамяю, што Ваш сын Уладзімір адважна загінуў у жорсткіх баях 12.11.45 г. з намецкімі захопнікамі, а спора пасля гэтага пісьма вы атрымаеце і пахавальную запіску і дакументы і даведзеныя, дзе ён пахаваны. Быў узнагароджаны медалем «За адвагу». Вось што я Вам хачу паведаміць. Гэта пісаў пісар роты Ільіні Міхаіл Мацвеевіч.

І яшчэ адно пісьмо акэзлася ў папцы:

«Добры дзень, тав. Ясючэня!!! У першых радках прашу вас прабачыць мне за мае пісьмо да вас. Але я вырашыў паведаміць вам пра лёс вашага сына Уладзіміра. Я яго баявы таварыш, з ім я ўдзельнічаю

артыст Латвійскай ССР Аляксандр Овэрт. І хлопцы адзваваюць, спрымаюцца, адстойваюць свой пункт гледжання. Такія спрэчкі напярэднічаюць звычайна кожнай новай рабоце студэнцкага тэатральнага калектыву. Спачаткі і перад тым, як прыступіць да п'есы «Наша аб праўдзе» М. Алігер і перад «Далёкай дарогай» А. Арбушава. Закончылі ўжо ўніверсітэт старыя акцёры тэатра, а ўсё-такі не-не, ды і прышомніца матэматыку выключальніку Юрыю Шыкло, фізіку Арнольду Пітраву, філалагу Марысе Зайнавай ішасцівыя хвіліны прэм'ер «Вясельскай гісторыі» або «Маладой гвардыі». Ды і тым гледачы, якім бывалі на спектаклях студэнцкага тэатра, напэўна ўспамінаюць гэтыя хвіліны з добрым пачуццём. Якой яна будзе — новая прэм'ера? І хоць да яе шчыра вельмі далёка — аб гэтым зараз і ідзе гаворка ў 604 аўдыторыі...

А вось у аркестра народных інструментаў, які «анупіраваў» сёння актывую залу, прэм'ер было на многа больш. Бо кожны развучаны музычны твор — гэта маленькая прэм'ера. Увядзенне, калыкі іх было за дваццаць пяць гадоў іспанскага аркестра. Уласна кажучы, чвэрць веку назад аркестра яшчэ не было — быў турток аматараў народнай музыкі, якім кіраваў Мікалай Корсак. — у той час студэнт філалагічнага факультэта «Анонін» дваццаць гадоў аркестрам кіруе Міхаіл Шейцын. Калыкі людзей прайшло перад ім за гэты час! Якіх толькі маршрутаў нама на

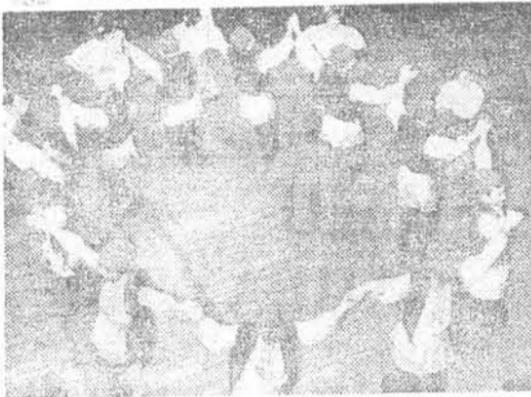
карце аркестра: І святы несень у Рызе, Вільносе, Тарту, і Усесаюзны фестываль самадзейнага мастацтва ў гонар 50-годдзя Савецкай улады, дзе аркестр стаў лаўрэатам, і канцэрты на заводах і ў вайсковых часцях Ленінграда, Масквы, Кіева, Калінінграда, Адэсы, амаль ўсіх гарадоў Беларусі. Якіх толькі мелодый не сыграла за гэты час. Прэлюдыя Соль-мінор Рахманінава і «Красавік» Чайкоўскага, «Святочная увертюра» Багатырова і фантазія на гэ-

Аркестр народных інструментаў «анупіраваў» актывую залу.

Ідзе спрэчка ў 604 аўдыторыі...

На сцэне — народны ансамбль танца «Крынкачок».

мы песень Алоўнікава, творы Моцарта, Глінкі, беларускіх кампазітараў Глебава, Туранкова, Цікоцікага.

Чалавек, які прыйшоў іграць у аркестр, звычайна застаецца на доўга. Ужо восем гадоў іграе тут вышукнік фіфака Уладзімір Ступач, а побач з ім — яго брат Саша, які яшчэ і студэнтам не стаў — вучыцца ў школе. Пяць гадоў з'яўляецца членам калектыву Юра Маговай, чатыры — Лёня Бруднер. Значыць, тут сапраўды

знаходзяць справу па душы, справу, з якой не хочацца развітацца...

Ёсць свае ветэраны і ў народнай харавой канэле, якой зараз кіруе Юрыя Шытовіч. Гэта, напэўна, самы «салідны» калектыў мастацкай самадзейнасці ўніверсітэта. І справа тут не ва «ўзросце» канэлы і не ў колькасці не ўдзельнікаў, а ў тым аўтарытэце, якім карыстаецца яна ў студэнцкай аўдыторыі. І каб падтрымаць гэты аўтарытэт на ўзроўні ў час святочных канцэртаў, будуць сядзец сёння да паўночы ў актывай зале філфака ўніверсітэцкай Собінавы і Шаляпіны.

Даўны ўсё-такі чалавек — нядаўні студэнт. Іму здаецца, быццам пасля таго, як ён закончыў вучыцца, жыццё там замірае. Бо хто ж сыграе Сяргея Цюленіна, калі ты пакінуў тэатр, хто стануць за цябе сола ў «Рускім»? Але зайдзі ў родны ўніверсітэт вецарам, адчыні знаёмыя дзверы актывай залы. Новыя студэнты-першакурснікі да зямлі круціць «шпэ», перанісваюць у вучнёўскі спытак ролю новага спектакля, вастройваюць электрагітары новага ансамбля «Арганаўты»...

Б. ГЕРСТАН.

Павёржана ПАВЕРКА

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

ПЛАЧ ПА ГАРСІЯ ЛОРКУ

У маіх вушах гудзе зямля — грамчэй, чым тупат, чым тупат, тваёй кавалерыі... Гарсія Лорка... Над мёртвым схлінуся я. Схаваны ты ў пошцілку — і не памераны. Які ты быў, як прывезлі цябе! Ці ты падаўжэў, ці паменеў! Жандары, мне кажучы, стаялі ў журбе! Стаялі тады на калянях! І навошта ім, Зразумець як іх! За чужых — сваім, За чужых — сваім!

Ты жонку, скажы, адбіў у іх! — Не! Дзяцей іх вучыў хіба подпасці! — Не! Паслухай, што я скажу табе... Паслухай... Адкуль я знаю цябе! З Гранадскай хіба, з Магілёўскае вобласці!

Непадобны такі, Неспазнаненькі, — На цябе ручнікі, Прынясены з ракі, Пакладуць заўтра раненька.

ў баях са жніўня 44 г. Спачатку былі ва ўчэбным батальёне. Валодзя быў курсантам, а я быў яго камандзірам аддзялення. Ён быў лепшым курсантам майго аддзялення. Пасля, як яму прысвоілі званне сержанта, мы з ім трапілі на перадавую, дзе ўдзельнічалі ў баях да ракі Одэр. Разам фарсіравалі р. Віслу, бралі гарады. Заўсёды ў цяжкую хвіліну памагалі адзін аднаму. Былі разам узнагароджаны медальмі «За адвагу». І вось у адным гарачым баі на р. Одэр мне давялося страціць лепшага таварыша па зброі Валодзя, дзе яго забіла мінай, а мяне параніла ў нагу. Пахаваны Вава ў мястэчку Грайфенхаген на беразе р. Одэр. У мяне застаўся яго аўтамат № 526, з якім ён фарсіраваў р. Віслу і ўдзельнічаў ва ўзяцці Варшавы. З яго аўтаматам я фарсіраваў р. Одэр, быў у баях за Берлін, за што атрымаў падзяку і ордэн Айчынай вайны II ст., і выйшаў на р. Эльбу... Валодзеў друг Аляксей Гімпель».

Вось і ўсё. Я машынальна перагортваю папку, нібы спадзючыся адшукаць яшчэ што-небудзь, але больш там нічога не знаходзілася. Жанчына,

якая адчыніла мне музей, не магла нічога ні дадаць, ні растлумачыць. Праўда, яна дазволіла мне пакорпацца ў шафе, дзе ляжала тое, што не трапіла на музейныя стэлажы і стэнды. Знайшоў дзве кніжкі, прысланыя рэдакцыяй газеты «Піянер Беларусі» лепшаму дзяткору Валодзю Ясцюэню, граматы, якой Валодзя быў узнагароджаны гэтай жа рэдакцыяй за актыўны ўдзел у літаратурнай гульні, некалькі газетных выразак з яго допісамі і некалькі вершаў — таксама газетных выразкі — з подпісам: «В. Ясцюэня. Доктараўцкая СШ».

І ўсё? А шчыткі, пра якія Валодзя турбаваўся ў пісьмах, а вершы, якія ён дасылаў дадому з фронту? — Больш у музеі нічога няма, — адказала жанчына. — А бацькі яго жывучы? — Хто яго ведае. Гэта ж у Станьках. А брат яго, той, што ў пісьмах

упамінаецца, — Ваня, жывы. Бухгалтарам у саўгесе робіць.

Назаўтра я сустраўся з Іванам Мікалаевічам Ясцюэнем. Ён шмат раскаваў пра Валодзю, пра тое, з якой ахвотаю ён вучыўся — спачатку ў Ванелевіцкай сямігодцы, а пасля, адзін год перад самай вайной, у Доктараўцкай СШ, з якой прагнасцю чытаў кнігі; пра тое, як хораша — з сямых малых гадоў — маляваў, пра Валодзю дружба з Аляксеем Коршакам (цяпер іх партрэты ў музеі — побач); пра тое, з якой сур'езнасцю ставіўся Валодзя да сваіх літаратурных спроб...

— Міша, старэйшы брат, прыхавочіў яго да чытання, да літаратуры. Брат настаўнікам быў. Не прыйшоў з вайны, як і Федзя, трэці мой брат. Міша быў разумны хлопец, а Валодзя, відаць, абскакаў бы і яго. Чыталі пісьмы, бачылі, як ён піша? Нівод-

най памылкі! А почырк які?.. Ды што цяпер казаць... Каб жыў, а то... На дваццатым годзе галаву зляжыў...

— Іван Мікалаевіч, а шчыткі Валодзеўці? Дзе яны? Захаваліся?

— Німа шчыткіў. Толькі тое, што ў музеі. Было шмат папер, але ж — такое жыццё было, хай яно спрахне. Бацька і маці ад гора зайшліся, памёрлі, потым — сястра-гаротніца... Хату перацягвалі на новае селішча. Каб жа тое ведаць было, што зацікавіцца хто. А мо і аддаў каму. Помню, пасля вайны прызджаў да мяне адзін з газеты раённай. Мо ў яго што захавалася...

У той жа дзень мне ўдалося сустрацца з тым чалавекам, які працаваў у Капыльскай раённай газеце неўзабаве пасля вайны. Але ў адказ пачуў:

— Памятаю, быў у Ясцюэні, і шчыткі тыя бачыў, нават гартаў. Але ж я нічога, ніводнага шчытка не браў.

Значыць, загінулі. А шкада. Тая настойлівасць, з якой Валодзя накіраваў у пісьмах з фронту берагчы яго шчыткі, сведчыць, што пісанне вельмі было яго душэўнай патрэбай, што ён вельмі даражыў сваімі спрабамі пярэ і звязваў свой лёс з будучай сур'езнай літаратурнай працай. Чамусьці хочацца думаць, што, каб не тая фашысцкая міна, якая абарвала яго жыццё на дваццатай вясне, сярод імён сённяшніх нашых паэтаў было б і імя паэта Уладзіміра Ясцюэні — юнака (ён назаўсёды застаўся юнаком) з чыстай душой, гарачым сэрцам патрыёта і светлымі, высокімі помысламі. Гэта, мне думаецца, пацярджваюць і тыя яго вершы, якія выпадкова ацалелі. І таму да гэтай згодкі пра светлы воблік юнака з капыльскай вёскі Станькі хочацца долучыць і ягоныя — няхай сабе няспелыя яшчэ — паэтычныя радкі. Будзем памятаць і тое, што напісаны яны рукою вучня сёмага-восьмага класа, і тое, што пісаў іх падлетак, які праз нейкія тры-чатыры гады аддаў жыццё за Радзіму.

Уладзімір ЯСЮЭНЯ

КРАІНА

Быццам сад вясною, ты цвічеш, краіна,
Пад яскравым сонцам слаўнага Крамля.
Расцвітаюць ўсюды ружы, бэз, вяргіня, —
Пяс, вяселіцца радасна зямля.
Мы жывём багата, весела, шчасліва, —
Зікі і праваліўся бескультур'я след,
Дарагою стала кожная хвіліна —
Мы расцём, мужаем, творым новы свет.
На заводах нашых сталь ракою льецца,
Ля станкоў работа дружная кіпіць.
Каля школы ранкам дзетвара смяецца —
Як шчасліва й добра у краіне жыць.

НОЧ НА РЭЦЦЫ

Кінуў месяц на рэчку святло,
Заблішчэла, бы люстра, вада.
Каля поллава спала сяло,
Над вадою драмала вярба.

Кучаравы спавіў вербалоз
Бераг рэчкі — круты, як абрыў.
Спала ўсё. Толькі вецер між лоз
Безумоўку шаптаў-гаварыў...

Бор за рэчкай маўкліва стаяў,
Як той дзед-вартаўнік ля гумна.
І туман у нізіне апаў, —
Панавала наўкол цішыня.

ПРЫЙДЗІ НА МІЛАЕ СПАТКАННЕ

Прыйдзі на мілае спатканне,
Дзяўчынка любая мая!
Прабудзем разам да світання
І будзем слухаць салаўя.

Нас стрэіуць першыя праменні,
Узыйдзе сонца за гарой,
І папаўзуць даўгія цені, —
Тады расстанемся з табой...

Рака дыміцца у тумане,
Шуміць пад ветрам вербалоз.
Дзяўчынка, сэрца не трывож,
Прыйдзі на мілае спатканне.

НА НАЧЛЕЗЕ

Распыліліся ў небе зоры,
Нібы сярэбраны пясок.
Узлятаюць іскры-метэоры
І дрэмле месяц-каласок.

За рэчкаю пасуцца коні.
Туман валокны разаслаў.
Цямное лес. На бабкі ў полі
Адзела пацеркі раса.

Алешнік стыне над ракою.
Звіняць музыкі-камары
І не даюць спаць нікому
Ля куста свежае травы.

Усход ружовасцю паласе,
І песню драч сваю вядзе...
Чакаць нядоўга — рассвітае,
Настане новы ў шчасці дзень.

В. МЫСЛІВЕЦ

НАЙПЕРШЫ ЗАПАВЕТ

ГАВАРЫЦЬ пра стан крытыкі трэба хоць бы таму, што людзі, як нярэдка было да гэтага і як паказала большасць выступленняў у дыскусіі, звучана, з пазіцыі «абараняю бліжняга» глядзяць на самую матэрыю твора, створаную, вядома, па законах прыгажосці. А эстэтычнае паўгоддзе чалавека — вынік праціглага літаратурнага развіцця — часцей падмяняецца эстэткам.

Што датычыць крытыкаў, дык некаторыя нават спрабавалі ўзаконіць права на безадказныя адносіны пры ацэнцы мастацкіх твораў, прыдумалі смешнае: кожны з нас, маўляў, чалавек і не можа быць аб'ектыўным. **Можна і павінен**, усвядоміўшы аб'ектыўныя законы, быць такім! Чалавек, які бярэ на сябе адказнасць сказаць слова пра твор іншага чалавека, перш за ўсё сам павінен глыбока і шматгранна ўяўляць, чым жыве свет, што хвалюе грамадства, смалей выносіць свае пазнанні на суд чытача. І толькі на такім фоне меркаваць, наголькі аўтару ўдалося паказаць жыццё ў мастацкіх вобразах. Гэта, безумоўна, цяжка. Але пісьменніку будзе зразумела, за што яго хваліць ці крытыкуюць: за тым нявырашанымі праблемамі, якія ён і не меў намеру вырашаць — лічыў другароднымі, або сапраўды не справіўся з пастаўленымі задачамі.

Помніцца, А. Яскевіч у адным з артыкулаў «хваліў» апавяданне В. Адамчыка. Маўляў, яно так сюжэтна разгалінавана, што галіны тым займаюць як не паўсвета. Але ж усякаму відунчому ясна, што доўгу ад ствала галіну дрэва ўтрымаць не можа. Як не абламанася, яе трэба падпіраць. Галіна ж з пладамі, бывае, і цераз падпору пераломліваецца. Крытык гэтага не ўлічыў. Сюжэтную неарганізаванасць хоць сабе і стокраць

лірычнага апавядання паднёс чытачу, як новы крок літаратуры ў навістасці. Дык знаёма бібліятэкарка, якая прачытала апавяданне і артыкул. І кажа: абы што.

Крытык С. Андраюк у дыскусійным артыкуле піша наступнае: «Крытычны аналіз (калі яго можна лічыць аналізам), у якім уся ўвага скіравана толькі на жыццёвыя факты, у якім слаба адчуваюцца эстэтычныя крытэрыі, можа часам прыводзіць да нечаканых вынікаў. Тут заўсёды творы, напісаныя на сучасным матэрыяле, будуць выйграваць у параўнанні з творами пра мінулае. А з'явіў рознага мастацкага ўзроўню разглядаюцца як раўназначныя». Якую тут з'яву крытык адвяргае, якую прымае? Дзе, як кажуць, навуковае абгрунтаванне сваіх вывадаў? Хіба крытык, які лічыць слабе сур'ёзным чалавекам, можа спасылкацца на нежыццёвыя факты? Даставерны ж факт у мастацкім творы — нішто не аспрэчвае — з кожным днём пацягне выдумку. Успомніце, як марыў Леў Талстой пра той час, калі можна будзе пісаць творы пра жывых, рэальных людзей... Чаму «заўсёды» творы на сучасным матэрыяле праіграюць творах пра мінулае? Нешта не чуў, каб хто гаварыў, што раманы Ул. Караткевіча, А. Чарнышэвіча, М. Лобана, І. Мележа, якія напісаны на даваенным матэрыяле, у нечым праіграюць раманам Я. Брыля, І. Шамякіна, А. Кулакоўскага.

У. Карпава, Т. Хадкевіча, у якіх апавяданца пра вясны і наш час. Ну, і часнае слова, проста не чытаў, каб крытыкі, спяшам. Д. Бугаёў, Я. Герцовіч, В. Каваленка, І. Навуменка, Р. Шкраба ставілі калі знак роўнасці паміж творами «рознага мастацкага ўзроўню».

Не бярэ бога за бараду С. Андраюк, калі сцвярджае, што хваліць нацыянальна-патрыятычныя творы, значыць, не прызнаюць іны толькі несталаваніта... Таго аднадушства ў нашай крытыцы, здаецца, ніколі не было. Ды нават не ў гэтым справа. У той час, калі літаратура толькі набірае разгон, паставіць, як кажуць, на месца той ці іншы твор, таго ці іншага аўтара не ўяўляецца магчымым. У гісторыі літаратуры ёсць безліч яскравых прыкладаў. Успомніце, як пазамалі зубы Істытуты і Акадэмія Францыі свайго часу на Бальзаку? Прыклады, калі некаторыя яго шэдэўры прызнавалі нямногія правінцыяльныя журналісты, павіны студзіць гарачыя галовы ад катэгарычных прысудаў!

Замінае ж, калі не больш, навукова-аб'ектыўнаму аналізу мастацкіх твораў сямейна-групавы падыход да з'яў літаратуры. Нярэдка сяброўскай штурханай на п'едэстал славы ўзімаюцца ініціялы фальшывыя ў сваёй аснове, ізыначныя па задуме і шэрыя па рэалізацыі аўтарскага намеру. І што прыпра — нават самі аўтары па-негірыкаў, трапіўшы ў іншае асярод-

дзе і пастаўленыя перад фактамі, прызнаюцца, што і бачылі праблікі, але не маглі сказаць пра іх адкрыта: той — сябар, іншы чалавек — «перасветлыны», трэцяга хочацца прылапіць... І атрымаўшыся, што мы тут, у рэспубліцы, даўно і гучна гаворым пра асобныя творы як пра дасягненні сучаснай прозы. А яны, тым часам, паўтараюць зады іншых літаратур.

Мы шчыра дзяляемся крытыкам, прымаем іх ацэнкі, як адзіна правільныя, усебакова абгрунтаваныя. Актыўна рэкамендуем творы чытачу. А ён, як упарта вол, адмахваецца ад іх. Так праходзіць гады, дзесяцігоддзі. Крытычныя і думка ні з месца. Маўляў, чытач не дарос! Паглядзіце, як у наступным стагоддзі народ ацывіцца тымі кніжкамі. Вельмі добра, калі такое здарыцца. Аднак лічу Леў Талстой сцвярджаў, што ніхто не ведае, які твор людзі возьмуць у рукі нават праз дзесяць, дваццаць год пасля яго напісання.

Сарамяжа, абыходліва гаворыць наша крытыка пра ідэйную накіраванасць твораў. Ну, на дзесяць артыкулаў адно, два словы... Тут мне не хочацца закранаць да вышуквання беззвычайных мастацкіх палотнаў. Такіх, дапусцім, за апошняе дзесяцігоддзе не з'яўлялася ў беларускай літаратуры. А высокадзейныя былі? Многа! А дзе, калі які крытык тлумачыў масаваму чытачу, чаму пэўны твор побач з высокімі мастацкімі якасцямі ўбірае яшчэ і вільні зацяпальны змест? Амаль нідзе! Амаль ніколі Паўтараву, гэта «амаль» таму, што крытыкі — даўно стала шаблонам — адно толькі і ведаюць: творы з больш яўнай публіцыстычнай скіраванасцю і ёсць больш ідэйныя.

Сарамяжа, скупа, асцярэжна гаворым мы пра светапогляд героя, пра

ЯК БЫ мы ні гаварылі, а крытыкі ніхто не любіць: ні паэты, ні празаікі, ні самі крытыкі. Таму сваё выступленне мне хочацца пачаць з закліку: «Любіце крытыку! Чытайце маняграфіі, даследаванні, артыкулы! Далібог, не пашкадуеце, многа чаго вычытаеце, многа новага адкрыеце для сябе».

Каб не быць галаслоўным, раскажу пра кнігу, якая прымусіла мяне змяніць погляды на крытыку, палюбіць яе. Называецца кніга так: «Сучасная беларуская паэзія». Выдана яна ў 1970 годзе выдавецтвам «Навука і тэхніка» пад крыфам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Жанр кнігі не вызначаны, але ў прадмове асцярожна сказана: «Гэта праца — адна з першых спроб на шляху да ўсебаковага даследавання...» У анатацыі крыху смялей: «Увага даследчыкаў засяроджана на...» Значыць, аўтары ўсё ж маюць прэтэнзію на званне даследчыкаў. На тое яны і аўтары. Іх чацвёра: У. Гнілазёдаў, М. Барсток, М. Арошка і І. Ралько. Укладальнік няма. Затое рэдактары вельмі салідныя — акадэмік АН БССР В. Барысенка і кандыдат філалагічных навук П. Дзюбайла.

Чытаючы-перачытаваючы гэтую кнігу-даследаванне, кожны раз адкрываеш для сябе нешта новае. Напрыклад, цяпер я маю поўнае ўяўленне аб тым, як пішуцца даследаванні. Галюнае тут — падбраць сабе апанентаў. Не такіх, з якімі можна спрачацца (тады ж давядзецца нешта даказваць), а больш пакладзістых, якія б «працавалі» на даследчыка. І яшчэ — каб імёны іх гучалі, не былі «зезджаныя». Тады атрымаецца поўная ілюзія навуковай працы. Вось як гэта выглядае на практыцы:

- «Але тут жа ён (А. І. Барычэўскі) слухна заўважае...» (стар. 6).
- «...справядліва гаворыць крытык Б. Рунін...» (стар. 6).
- «...пераканаўча гаворыў даследчык гэтага літаратурнага роду С. Баброў...» (стар. 15).
- «...пра гэта гаворыў яшчэ А. І. Барычэўскі...» (стар. 15).
- «...нельга не прыслухацца да думкі крытыка Б. Сарнова...» (стар. 26).
- «А. Адамовіч слухна і справядліва адзначае...» (стар. 38).
- «...пераканаўча сведчыць І. Бехер...» (стар. 38).
- «...Ю. Марцінкічус... слухна значае...» (стар. 100).
- «...зусім слухна заўважаў К. Чорны...» (стар. 117).
- «...слухна заўважае Н. С. Перкін...» (стар. 122).
- «...слухна заўважае Б. Бур'ян...» (стар. 162).
- «...слухна заўважае А. Лойка...» (стар. 178).
- «Справядліва ў гэтым сэнсе пісаў

Бадурн дэ Куртэнэ...» (стар. 28) і г. д., і да т. п.

Прыемна, калі да цябе нехта «пераканаўча сказаў» і «слухна заўважыў». Бяры яго цытаты, думкі, высновы і — маўляў, даследаванне. А цытату можна выбраць такую, што

РЕПЛИКА ПРА «МОЦНУЮ ПЛЫНЬ» І «СЛУШНЫЯ ЗАЎВАГІ» Хведар ЖЫЧКА

не толькі масавага чытача, але і прафесара аглушыць. Самыя эфектыўныя цытаты звычайна даюцца без двухоссяў, — маўляў, даследчык удасканаліў яе, паглыбіў думку. Напрыклад.

«Толькі нядаўна С. А. Саркісаў і Н. С. Праабражэнскі на аснове выключна тонка праведзеных эксперыментаў прыйшлі да вываду аб наяўнасці індывідуальнай варыябельнасці архітэктанічных палёў і структуры нейронаў кары мозгу чалавека. Асабліва вялікая варыябельнасць адзначаецца ў філагенетычна новых участках кары, якія ўдзельнічаюць у ажыццяўленні складаных спецыфічна чалавечых функцый». (Стар. 259).

Здорава, праўда? Асабліва, калі ўлічыць, што ўся кніга — пра паэзію. Гэта вам не дапапоныны ямбы і метафары! Засвойце спачатку «варыябельнасць», а потым пагаворым пра паэзію...

І дзіўна, як толькі аўтары пераконваюць да канкрэтнага разгляду твораў, лексікон іх бяднае, ілюзія вучонасці знікае. Наўздагад разгортваю кнігу, на 178 старонцы чытаю: «Аўтар бярэ адзін з самых драматычных перыяду ў гісторыі...», «Аўтар вывучыў архівы, летапісы...», «Аўтар дае трапны характарыстыкі...», «Аўтар не ідэалізуе бунтарскую сялянскую масу...» Тое ж самае і на наступнай, 179 старонцы: «Малюніца паказваў аўтар...», «Аўтар багата выкарыстоўвае фальклор...» Гэта пра паэму П. Бітэля «Замкі і людзі».

А вось пра зусім розныя творы: «...паэмы П. Труса, прасякнутыя пірызмам, меладыйнасцю, што ішла ад народнай песні» (стар. 113). «Паэма «Новая зямля» Я. Коласа» прасякнута народным духам, нацыянальным каларытам» (стар. 109). «Драматычная паэма «Над Бярозай-ракой» — самы значны эпічны твор у беларускай паэзіі 30-х гадоў» (стар. 120).

«Моцная эпічная плынь адчуваецца ў паэме Я. Коласа «Адплата» (стар. 127).

«У вершаваных аповесцях А. Куляшова моцны фальклорны элемент» (стар. 145).

«Асабліва моцна фальклорная стылія адчуваецца ў паэме Я. Купалы («Над ракой Арэсай»)» (стар. 121).

«У ёй (паэме «Над Бярозай-ракой») моцна адчуваецца народна-нацыянальная аснова...» (стар. 120).

«У паэме («Нарач») М. Танка — Хв. Ж.) ярка выступае народна-нацыянальны элемент» (стар. 130).

Кожная з прыведзеных цытат — універсальная шпарталка для студэнтаў філалагічных факультэтаў. А такіх вызначэнняў у кніжцы — безліч. Скажам, тыя ж паэмы «Над Бярозай-ракой» і «Сцяг брыгады» аднолькава «вызначаюцца шырынёй ахопу падзей», «народны элемент» правяляецца ва ўсіх паэмах П. Броўкі, П. Глебкі і М. Танка.

Узнікае пытанне: а што ж яшчэ ёсць у кнізе, апрача гэтых шаблонных азначэнняў і «слухных» цытат?

Ёсць яшчэ... даволі прымітыўныя пераклады некаторых твораў сучаснай беларускай паэзіі. Напрыклад, такія:

«У паэме «Эдем» тры асноўныя героі. Але гэта незвычайны трохкутнік. Геройчыня савецкія людзі, камандзір партызанскага атрада Андрэй Саковіч і яго жонка Наста, процістаяць тут дзэрцёру і адшчэпенцу Юхіму, які спадзяецца атрымаць ад акупантаў дом і млын бацькі-кулака. За гэтымі героямі адчуваюцца два вярочыя стаяні» (стар. 125).

«У цэнтры сюжэтнага развіцця тут (у паэме А. Зарышчага «Аповесць пра залатое дно» — Хв. Ж.) незвычайны трохкутнік: стары прафесар, дырэктар навукова-даследчага інстытута Антон Кузьміч Крушына, вучоны сакратар — прытны прайдзісвец і кар'ерыст Віктар Шлунт і сур'ёзны добрасумленны працадзім Якуб Шаціла, заняты вынаходствам балотнага карабля» (стар. 147).

Вось ужо гэты класічны трохкутнік! Нікуды ад яго не дзенешся, асабліва, калі ён яшчэ і «незвычайны»...

Ёсць яшчэ... разважаны. Аказваецца, можна з самым сур'ёзным выглядам разважачы: хто павінен быць персанажам сучаснай байкі — звер ці чалавек?...

Ёсць яшчэ...

Але хопіць прыкладаў. Як я ўжо сказаў, крытыкі не любяць і самі крытыкі. Заканчаю артыкул усё тым жа заклікам: «Любіце крытыку, чытайце маняграфіі, даследаванні і артыкулы! А хто яшчэ не мае кнігі «Сучасная беларуская паэзія», спяшайцеся набыць яе. Цікавая кніга і, магчыма, хутка стане бібліяграфічнай рэдасцю. Я асабіста спадзяюся і веру, што выдавецкія работнікі і пісьменніцкая грамадскасць зробяць усё, каб падобныя кнігі не выходзілі ў свет».

СЛОВА БЯРЗ ЧЫТАЧ

КАЛІ САПРАЎДЫ ЦІКАВА...

А. ПСІКАЎ,

рабочы завода імя Кірава, студэнт-завочнік БДУ

Добра, вельмі добра, што газета «Літаратура і мастацтва» распачала шырокую размову пра стан і задачы нашай крытыкі і літаратуразнаўства. Наша крытыка сапраўды патрабуе ўвагі. І справа, думаецца, не толькі ў тым, што на «адмоўным» рахунку крытыкі — нікуды не дзенешся — ёсць, надарасца, усё тое, пра што са шкадаваннем даводзіцца гаварыць, калі справа тычыцца крытыкі.

Гэта такі брыце патрабавальнасці, бываюць выпадкі прадуманасці, імат рэзоў дзівінен разбелцы ў ацэнцы твораў, іны не звыдуцца рамесніцтва і халтура...

Але ж, з другога боку, як мала, як рэдка гаворыцца ў нас пра набыві крытыкі, пра ўдачы майстроў крытычнага цэху. Як крыўдна бывае, калі выдатны (так, выдатны!) рэцэнзіі, цікавыя артыкулы, змястоўныя і глыбокія крытычныя выступленні застаюцца амаль незаўважанымі, і мы нават не ведаем, ці прачытаў іх хто-небудзь, апрача самага вузкага кола спецыялістаў і зацікаўленых асоб.

Нешта не прыпамінаецца мне, каб у нашым друку хоць калі была грунтоўна разгледжана не адна кніжка, а творчасць крытыка, каб ішла размова пра майстэрства і свет таго ці іншага крытыка. Калісьці ў «ЛіМе» пад рубрыкай «Пісьменнікі за рабочым сталом» былі зменшаны цікавыя артыкулы пра Уладзіміра Калесніка і Геннадзі Кісялёва. А болей? Гаэце, мне здаецца, варта аднавіць былую добрую звычаіну.

Хочацца, каб у размове, што вядзецца на старонках штодзённіка, было аддадзена больш увагі «станоўчому», каб гаворка пра нашых крытыкаў і літаратуразнаўцаў была больш канкрэтнай. Зразумела, што пры пэўным накірунку думак у тым ці іншым артыкуле немагчыма абмесяцца без пераліку імёнаў, але ж куды больш цікава, больш карысна, калі пра асобных аўтараў гаворыцца падрабязна.

Пра крытыку трэба гаварыць з пашанай, удагай, без раздражнення. Пісьменніку, які часам з раздражненнем ахайвае ўсю нашу крытыку, хочацца залярочыць літаратура сваёму веку мела тагою крытыку, якую яна заслугоўвала. І хоць без агаворак не

гэбыню і шматфарбнасць успрымання ім навакольнага свету? Без гэтага ж не з'яўляецца вобраз, няма яго нязлышчкі! Канечне, крытыку, можа, і трэба лічыць маршчыні на твары героя, памагаць чытачу ўдыхаць асалоду ад рылунчых вяснічак, ад грымотнай акаліцы за сіціною. Без дэталек, клукіць, нельга. Але ж нам важней за ўсё на свеце сам чалавек, які ён ёсць!

Гаворка крытыкаў пра наш дзень у творах зводзілася і зводзіцца да паведамленняў: пісьменнік многа старонак у сваім рамане прысвяціў, сканам, заводзям будням, напісаў ініцыялу пра будаўніцтва. Далей (і не чытаўшы) можна сказаць: гэтыя старонкі яму ўдаліся слабеі. Нават пра цікавую брыгаду камуністычнай працы ў рамане І Шамякіна «Сэрца на далоні», дзе рабочыя хлопцы выведзены на самы, што называецца, перадні край, мы знаходзем у крытыкаў гэта ж слова «слабеі». А такая была зручнасць пагаварыць пра наш дзень, заглянуць у будучыню!

А паэт А. Вярцінскі спачувае: гандзіце, маўляў, якія замуляныя крытыкі? Пісаць жа артыкулы — гэта вам не вершы... Канечне, на многа цяжэй, чым поўнаму з нас. У сваёй, можна сказаць, стыхіі. Але ж ці падвядзешце гэта сказанаму, што крытыкам цяжка? Мудрая пагаворка: не ў свае сані не сядай. А мы ўсё ж сядзем, і некаторыя — часта. З патрабай і без патрабы. З веданнем справы і без малейшага ўяўлення пра яе.

Нельга не пагадзіцца з тым у артыкуле А. Вярцінскага, што крытыкаў трэба выдаваць частцей і грунтоўней. Але, і гэта галоўнае, наша крытыка навінна быць крытыкай, якая б уплывала на масы, дапамагала людзям разабрацца ў складаных з'явах нашага стагоддзя, знайшла сабе хоць бы

нямногіх прыхільнікаў з чытацкай аўдыторыі.

«Назіраецца ў нашым літаратурным жыцці і такая з'ява, калі, кожны, каб яму было шырока і прасторна жыць, — павяраджае ў свой час Бялінскі, — гатовы, калі б мог, забараніць іншым жыць... Назірк іх ёсць жорсткія забароны: апрача сваіх сачыненняў так бы ўсё і забаранілі гуртам... Некаторыя і на гэтым бы не спыніліся, але жадалі б забараніць продаж іншых тавараў, нават хлеба і солі, апрача сваіх сачыненняў...» А колькі ў наш час такіх забаронаў!

...Крытык піна цікава, калі, апрача дзесятка літаратурных тэрмінаў, дасканала ведае той аб'ект, які аўтар выбраў для даследавання. «Не разумеючы спраў, — гаворыў У. І. Ленін, — нельга зразумець і людзей інакш, як... знешне. Гэта значыць, можна зразумець псіхалогію таго ці іншага ўдзельніка барацьбы, але не сэнс барацьбы, не значэнне яе партыйнае і палітычнае».

З ановіх публікацый асабліва запамінаецца дыскусія паміж крытыкам У. Юрэвічам і пісьменнікам В. Дайлідам. Шкада толькі, што такіх троххвільнік — спарыяны выступленні з выездам «на месца» — «ЛІМ» не працягвае, і не для таго, каб абавязкова даказаць, што крытык слабеі паслявае за жыццём, чым пісьменнік. У другім выпадку яны маглі б і памяняцца ролямі. Не ў гэтым справа.

Шырокія дыялагічныя сутыкненні, як у саміх мастацкіх творах, так і ў крытыцы, прышыпова-партыйная ацэнка дасягненняў з вышнім мэт будучыні — і ёсць жа найпершыя заветы М. Горкага літаратарам першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы.

абысціся, але выслоўе гэтае досыць справядлівае.

Трэба, каб была спрыяльная творчая атмасфера вакол крытыкі. Трэба ўмець слухаць крытыка, умець наважваць яго думкі, яго меркаванні. У нас, як сведчыць практыка, вельмі нервова (сіжкам так) рэагуюць на строгае крытыка. І як, мабыць, цяжка крытыку быць строгай. Калі гаварыць шчыра, то мне, зацятану і даўняму чытачу мастацкай літаратуры, здаецца, што тры-пяць выдатных (не буду больш дакладна — добрых) вершаў у паэтычным зборніку — не такая ўжо і блага «норма». Тры-пяць! Хіба так ужо часта возьмеш у душу болей? Хіба не застаюцца ў сядомасці назаўсёды толькі адзінаццаць вершы, асобныя строфы, радкі? І далёка не ўжывае аўтара. Але хай жа знайдзецца крытык, які скажа пра добрую нігу вершаў, што вось, у ёй, маўляў, ёсць тры, або пяць, або сем вершаў! Ды што пра добрую — хай ён скажа так пра перададнюю. Ох, не будзе гэта на душы некаторым — не адзінаццым, на жаль, — распецічаным таварышам пахваламі аўтарам.

Кажды, што найбольш цікавыя крытычнымі выступленні насіраецца найчасцей самі пісьменнікам. Часткова гэта так. Я маўсёды з асадай чытаю артыкулы Я. Брылі, Я. Скрыгана, М. Лужаніна, А. Вільюгіна. Часта цікава вядзе размову з чытачамі А. Вярцінскі. Запомніліся мне некаторыя выступленні У. Караткевіча, Я. Сіпава, С. Гаўрусёва, А. Грачанава...

Але ў многіх выпадках артыкулы пісьменнікаў цікавыя тым, што ў іх раскрываецца свет саміх аўтараў, адрасіваецца іх канцэпцыя жыцця і мастацтва. У плане ж ацэпачным тавары артыкулы вымагаюць удакладненняў. Асабліва тага б'е ў вочы, калі, напрыклад, паэты ўзаемна расхвалваюць адзін аднаго. Тады тут ужо і тры ці пяць вершаў нельга назваць горшымі. Шэдэўры, шэдэўры...

А так хочацца цярозлага аналізу, пераканаўчых ацэнак.

«Крытык піна цікава... Як вы гэта сабе ўяўляеце?» — ёсць такі пункт у анісце «ЛІМа», адрасаванай пісьменнікам і чытачам. У крытыцы, як і ў паэзіі і ў прозе, ёсць мільёны спосабаў пісаць цікава. Цікава — гэта і глыбока, і разумна, і праблемна. Крытык можа цікава вестці палеміку, у нечаканых ракурсах паказаць майстэрства пісьменніка. Могуць быць цікавыя супастаўленні. Можа быць бліскучая на вынаходлівасці і адточанасці вадачка думкі... Мясне, напрыклад, заўсёды захапляюць працы Віктара Шклоўскага — з іх парадакальнасцю асацыяцый-мегафар, шырокім дыяпазінам прыцягнутых у размову фактаў і з'яў мастацтва, «сложнасцю» разваг і шматаслоўнасцю доказаў.

Беларуская літаратура мае свая крытыкаў, якія на праве заслужы-

ваюць самай высокай адзнакі — чытацкай цікавасці.

Я заўсёды чытаю артыкулы Віктара Каваленкі. Яны праблемныя. Крытык умее паставіць праблему на скрыжаванні эстэтычнай рэальнасці (твора) з жыццёвай, вынаходліва яе вырашае. Часам ён, праўда, быццам «забываецца» пра твор, не суадносіць дакладна вартасці і педарохы, але затое думка крытыка ніколі не драбнее ў самамэтным аналізе мастацкіх прыватнасцей.

Шкада, што рэдка выступае ў крытыцы Міхась Стральцоў. Вось крытык, які ўмее пісаць цікава і выверана. У самой мастацкай атмасферы яго артыкулаў заўсёды адчуваецца духоўнасць, высокая культура чалавечанасці і тонкае разуменне прыроды і сутнасці мастацтва.

Заслужыўае ўдзячнасці аднаасць паэзіі крытыка Рыгора Бірозіна. Яго артыкулы і нігі — добрая школа разумення паэзіі. Гэта крытык, які ўмее без пабывіліскасці паказаць сапраўдныя вартасці паэзіі, паказаць далікатны і магчымы паэта, убацьчы нігу аўтара ў працесе, у літаратуры.

Згадваюцца цікавыя атыкулы і Алеся Якевіча (у прыватнасці — «Спакусы падрадоўніка», артыкул пра майстэрства пераіладу ў «Дружбе народа»). Уладзіміра Юрэвіча, Алега Лойкі...

Чаму цікавы? Кожны раз адказваць на гэта пытанне давядзецца паволаму. Цікавыя яны адметным падыходам да літаратуры, насычанасцю думкі, кірункамі крытычнага аналізу...

На маю думку, трэба часцей дзякаваць нашым крытыкам за іх працу. З іх дапамогай мы глыбей разумеем літаратуру, жыццё, час, саміх слабе.

І яшчэ. Вельмі важна для крытыкі быць апэратыўнай. Часам вельмі доўга чакаюць чытачы крытычнай ацэны новых твораў. У гэтым сэнсе, мне здаецца, добра зрабіла газета «Літаратура і мастацтва», увёўшы рубрыку «Часопіс выйшаў у свет».

Апошняе. Я веру, што прэстыж крытыкі, нягледзячы на некаторыя неспістычныя працоцтвы, будзе ўвесь час узрастаць. Нам, чытачам, хочацца ўсё больш і больш ведаць і разумець. Крытыка — наш першы настаўнік і дарадчык. Нашы патрабаванні да яе будуць увесь час павялічвацца, і гэта дабратворнае сіжакца на самой крытыцы. І літаратурная і чытацкая грамадзасць будуць вестці ўсё больш рашучую атаку на нудоту, эмпірызм, бездухоўнасць, эстэтычную глухату, грамадзянскую інертнасць у крытыцы. Крытыка ўзімецца на новую ступень, яе перспектывы — шматбагачыя.

Будзем жа любіць літаратуру і крытыку. Разумную і строгаю, натхнёную і прынцыповую, верную спадарожніцу мастацкай літаратуры.

г. Мінск.

Мікола АРОЧКА

Пах слова свайго
Я адчуў незапозна.
І стала сягоння ў мяне,
Нібыта ў жніво на млыне —
Завозна,
Завозна!
Плынь часу
З плацінай хапаецца за грудкі:
Як цяжка даецца прастор!
Хаця б утрымалі напор
Застаўкі,
Застаўкі!

Кручу камяні
Я з ахвотай, гулліва,
Сам кручуся —
гудзе галава!

Але цёпла плыве з рукава
Мліва,
Мліва!

У наіўнасць,
Што ўсім спавадацца рада;
У шукальнікаў папараць-кветкі
І праўды;
У мару,
Што вечна жыве чаканнем —
Не кіну ніколі
Насмешкі каменем,
Бо траплю ў сябе.

ДОМА

Яшчэ не абарвана з домам
ніць,
Хаця слабе, як жыццё матулі.
На помач еду хлеў стары
прыкрыць,
Паправіць комін, зазірнуць
у вулей,
За вёскаю, на дзялцы буракоў,
На пару пустазелле гачкай
дзябаць,
Бо маці лапушыстых тых
радкоў

Не па гадах набрала, мабыць;
Чаргу кароў адпасвіць з нашага
канца,
І ў час,
калі дымкі ўзаўюцца
шпарка,
Прыняць, як бога, яшчэ
цёплага блінца
З духмяна-разамлелай
скваркай...

Ды вёска мне — не толькі
сырадой
І сон дрымучы на духмяным
сене.

Яна — калыска мовы,
без якой
Было б нямым маё натхненне;
Падваліны маіх першавысной,
Выток і свет мой, хлеб мой,
клат вечны,
Яна ўвайшла ў мой лёс
каханнем і вясной,
А сёння — са жнівом ужо
сустрэча!

Іду ў глыб лета.
Полям, лугам
Натужна вохкаюць грузавікі,
Па вулцы ледзь пралазяць
цугам,
Тручы бакі аб вішнякі.
Разносіць паштальён прыбаўку
пенсіі.

Спяшае ластаўка маленькіх
падкарміць.
І вёску родную
я слухаю, як песню.
Абы трывала ніць.
Абы трывала ніць.

РАЗБУДЖАННЯ АСАЦЫЯЦЫ

Імяну ІВАНЧАНКУ

Я чытаў вашу ўсмешку —
Унутраны міг свячэння:
Ах, які курносы праменьчык
У бабулі сядзіць на каленях!
Ды раптам адведзены вочы
Да шыбы —

да нечага роднага.
Адпльвала ўсмешка ў бок
суму,

У бок незваротнага.
У глыбокіх маршчынах
ля вуснаў
Тапілася, раставала...
Адпльвала усмешка ў бок
горычы —

Чорны цень за сабой пакідала...
Як водсвет нядаўняй маланкі,
У зрэнках трымцела ціха
І — раптам сарвалася з вейкаў
У цемру уздыху!

Каб разгледзець свой роздум
і боль
За дамамі,
За ліпамі на тратуары,
Паэт шкельцы задумна працёр
І надзеў акуллары...

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

ШТО ЧЫТАЕ МОЛАДЗЬ?

Работе масавых бібліятэк Гродзенскай вобласці па камуністычным выхаванні моладзі ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС была прысвечана размова на апошнім пасяджэнні налегіі Міністэрства культуры БССР. Што чытаюць юнаны і дзяўчаты? Якія пісьменнікі, якія творы падабаюцца ім найбольш? Якія яны, інтарэсы маладых чытачоў? Здаецца, сёння ўжо нельга сустрэць маладога чалавека, які не бярэ ў рукі мастацкую нігу. Але начальнік бібліятэчнай інспекцыі І. Санкова расказвае аб сваёй сустрэчы з маладым чалавекам, які першы раз завітаў у бібліятэку, калі яму спатрэбілася адзначыць абхадны ліст.

якога не асвятляе, не ўзвышае літаратура. — Камплектаванне сельскіх бібліятэк — можа, самае балючае пытанне ў бібліятэчнай справе, — заўважыла начальнік упраўлення культасветустаной Міністэрства культуры Ж. Сісельнікова. — На вёсцы часам няма нават таго мінімуму кніг, які патрэбен для выхавання маладога чалавека. Падрісныя выданні рэдка трапляюць у сельскія бібліятэкі... Ну, а спецыфічна гродзенскія праблемы? Яны тансама ёсць. Выявілася, што ў бібліятэках вобласці недастаткова вядзецца

праца па атэстычным выхаванні моладзі, што на вёсцы трэба больш актыўна прапагандаваць сельскагаспадарчую і тэхнічную літаратуру. Начальнік Гродзенскага абласнога упраўлення культуры А. Лыскоў прывеў лічы: некалькі траціна кніг, прачытаная ў бібліятэках вобласці, — на агульнапалітычныя тэмы. Да палітычнай кніжнасці ў людзей расце. Значыць, ёсць вялікая карысць ад рэкамендацыйных спісаў, бібліяграфічных аглядаў, стэндаў, інжыны? выставаў — ад усёй работы нашага бібліятэкара ў гэтым напрамку.

27 кастрычніка споўнілася 60 год з дня нараджэння беларускага пісьменніка Міколы Лобана. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру віншавальнае прывітанне:

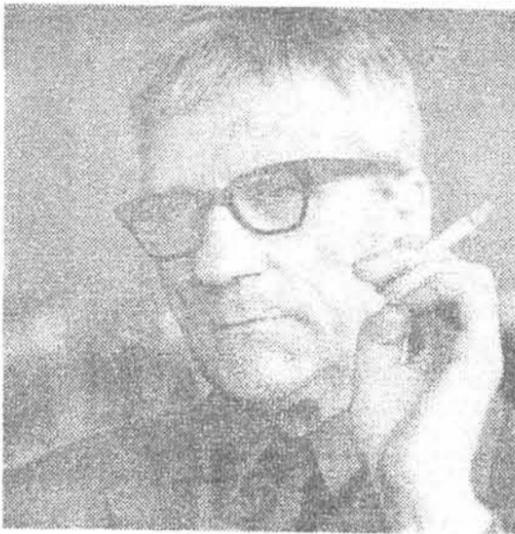
«Дарагі Мікола Паўлавіч! Прыміце наша шброўскае, сардэчнае віншаванне ў дзень Вашага слаўнага 60 годдзя. Вы прыйшлі ў літаратуру сталым чалавекам, у якога за плячыма лямка ўжо вялікі жыццёвы шлях — гады настаўніцтва ў вёсках Любанскага і Пухавіцкага раёнаў, вучоба ў Кіеўскім, а затым у Беларускам дзяржаўным універсітэце, аспірантура і навуковая праца ў Інстытуте мовы Акадэміі навук БССР. Аповесце «Іркуцянка», якая выйшла ў свет у 1951 годзе. Вы зрабілі добрую заложку як цікавай, удумлівай празаі. Але шырокую вядомасць прынеслі Вам раманы «На парозе будучыні» і «Гарадок Устронь», у якіх паказана гісторыя жыцця цэлага пакалення людзей, якія прайшлі шляхам выпрабавання нашага неспакойнага стагоддзя. Абодва раманы з'явіліся каштоўным укладам у скарбніцу беларускай прозы.

Мы рады таксама адзначыць Вашу вялікую і плённую працу як вучонага-мовазнаўцы — удзел у складанні слоўнікаў, у распрацоўцы надзвычайна важных пытанняў развіцця роднай мовы.

Глыбока цэнім мы Вас і як добрага, шчырага таварыша, антыўнага ўдзельніка грамадскага жыцця.

Ад усяго сэрца жадзем Вам, дарагі Мікола Паўлавіч, здароўя, доўгіх год жыцця, новых плёнаў у Вашай творчай працы, радасці, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадзе Міколу Паўлавічу Лобану здароўя і новых творчых поспехаў.

ТВОРЧАЯ СТАЛАСЦЬ

У літаратуру прыходзяць па-рознаму. Адна адразу ж, пасля першага зборніка ці паэмы, аповесці, рамана, становяцца шырока вядомымі, прызнанымі, другія ж доўга застаюцца незаўважанымі, нерозгаданымі. Здаецца і так, што тыя, у каго быў такі яркі дэбют, потым «адыходзяць» на задні план, пра іх забываюцца. Відаць, вельмі бедны быў у іх «жыццёвы багаж», калі яны «выгаварыліся» ў першых сваіх творах, калі ім няма больш чаго сказаць. А чаго

варты талент, калі ён не грунтуецца на багатым жыццёвым і духоўным вопыце, калі яго не жывяць ідэі часу, калі ён па-грамадзянску не актыўны? Сёння асабліва вядома, што творы без вялікіх ідэй, страснай грамадзянскай зацікаўленасці не могуць задаволіць чытача, хоць яны будуць напісаны з бляскам, мець вытанчаны стыль, бо ў наш складаны час лёгка іх ніколі раней патрэбны адказы на іх надзвычайна пытанні, патрэбна чыстае золата праўды.

Кожная сапраўдная кніга з'яўляецца як унутраная неабходнасць пісьменніка сказаць людзям нешта сваё, вынашанае, выпактаванае, вельмі важнае для іх. Да такіх кніг пісьменнікі іншы раз ідуць усё жыццё. Такія кнігі становяцца мэтай і сэнсам іх жыцця. Хоць прызнанне да такіх пісьменнікаў часам прыходзіць вельмі запознена, але яно трывалае, на гады і дзесяцігоддзі, як даўгавечнае жыццё і іх кнігі.

Заслужанае ўсеагульнае прызнанне да Міколы Лобана, якому споўнілася шасцьдзесят гадоў, прыйшло нядаўна, пасля выхаду яго раманаў «На парозе будучыні» (1961—1963) і «Гарадок Устронь» (1967—1968). Пер-

шыя ж свае творы М. Лобан апублікаваў яшчэ да вайны, а аповесце «Іркуцянка» была надрукавана ў 1951 годзе...

Праз доўгія гады жыла ў пісьменніка вялікая эпічная задума — паказаць шляхі ў рэвалюцыю, да новага жыцця, беларускага сялянства, паказаць праўдзіва і гістарычна-канкрэтна, праз лёс простых людзей працы. Паступова складалася задума трылогіі «Шэметы», паступова яна ўсё больш канкрэтызавалася і ўдаскладвалася. Сам аўтар прызнаваўся яшчэ ў 1961 годзе:

«Задумаў я свой раман як гісторыю нашага грамадства ад Кастрычніцкай рэвалюцыі да сённяшніх дзён... Раман «Шэметы» названы мною трылогіяй. Аднак я ўжо цяпер думаю, што не ўмясціць мне ўсяго матэрыялу ў тры невялікія кнігі...»

Прасачыць праз гады і дзесяцігоддзі за зменамі не толькі ў сацыяльна-грамадскім, эканамічным, але і маральна-этычным жыцці беларускага народа, прасачыць за лесам шматлікіх герояў, паказаць, як па-рознаму ішлі ў новае жыццё людзі не толькі розных класаў і пакаленняў, але і блізкія людзі, родныя браты Шэметы, — задача вельмі складаная, блізкая да той, якую ставіў перад сабой К. Чорны, імкнучыся ў серыі раманаў «Іркуцянкі» ў мастацкіх вобразах гісторыю беларускага народа ад знішчэння паншчыны і да нашых дзён.

Такая задума патрабуе вялікіх гістарычных, эканамічных, сацыялагічных ведаў. Гісторыя сям і перарастае ў вялікае мастацкае палатно. Сацыяль-

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

КАЛІ мы пачынаем гаварыць пра любога з выдатных дзеячоў беларускай сцэны, паміць амаль адразу падказвае яго выступленні ў ролях з п'ес А. Астроўскага. Уладзімір Уладзімірскі і Аляксандр Ільінскі, Лідзія Ржэцкая і Раіса Кашэльнікава, Ірына Ждановіч і Цімох Сяргейчык, Барыс Платонаў і Вера Пола, Леанід Рахленка і Глеб Глебав... Нешта надзвычай яркае ў творчай біяграфіі кожнага з іх (і не толькі іх) звязана з імем вялікага рускага драматурга. У тэатразнаўчай літаратуры раней не

Новат і тыя, якія ён па сваім узросце не мог бачыць сам. Аўтар кніжкі спасылкаецца на водгукі прэсы, на архіўныя матэрыялы, на ўспаміны былых удзельнікаў спектакляў, выступае як бы «рэстаўратарам» таго, што некалі адбывалася ў святле рампы, напрыклад, на сцэне Другога БДТ (цяпер тэатр імя Я. Коласа), калі там ігралі «Беспасажніцу», або Трэцяга БДТ у часе паказаў «Даходнага месца». Скажам, прачытаўшы аб тым, як выконваў А. Ільінскі адну з мізансцен у «Беспасажніцы» — «ён паціху набліжаецца да адзіночкі Ларысы і асця-

ленкі, Л. Мазалеўскай, А. Данаці, даючы нам адчуць выходныя пазіцыі рэжысуры і параўнаць намеры з жывым вынікам — са спектаклем на п'есе А. Астроўскага. Скажаўшы пра гэтыя дадатныя рысы даследчай працы, спынім увагу і на праліках аўтара. Часам А. Лабовіч расказвае аб тым, што рабілі на сцэне і што гаварылі акцёры, «забываючы» пра тэкст п'есы, а тэкст якраз і вымагаў ад акцёра толькі такога ўчынку і толькі такіх выказванняў.

Напрыклад, захапленне Гляфіры самім працэсам «спакуюшэння» Лыняева ў «Ваўках і авечках» аўтар нігі цалкам «прыпісвае» антрысе Раісе Кашэльнікавай, хоць гэта напісана А. Астроўскім. Або такая заўвага аўтара: «У разуменні выканаўцы Арнашка любіць грошы не таму, што яны прыносяць багацце... Грошы яму патрэбны, каб жыць, добра пасці і выліць...» Таксама гэта напісана ў «Лесе» драматургам. За тры радкі вышэй сам А. Лабовіч, хоць і не зусім гладка з пункту гледжання стылістыкі, але сцвярджае: «У вобразе Арнашка драматург падкрэслівае прагу да грошай». Катэгорычнасць такога сцвярджэння, мабыць, празмерная: Арнашка Шчасліўцаў — фігура больш складаная па матывах сваіх паводін. І пісаць так, што можна думаць, быццам у далейшым выпадку А. Ільінскі ішоў «далей» А. Астроўскага і пэўны «мастацкі прыём» скарыстоўвае для больш шырокай сацыяльнай характарыстыкі вобраза, — азначнае, што думка аўтара не выверана і гучыць прыблізна правільна. Акцёр можа многае зрабіць, каб раскрыць закладзенае ў тэксце, але перш-наперш трэба разгледзець менавіта гэта, пазначыць мастацкага вобраза ў драматургічным творы. Дарчы, лепшыя старонкі кніжкі захоўваюць суадзее ў аналізе п'ес і іх сцэнічных трантован у жывым артыстычным выкананні. Лепшыя, але, на жаль, далёка не ўсе.

У кніжцы справядліва адзначаецца той фант, што першыя пастаноўкі п'ес А. Астроўскага ў Беларусі (ды і не толькі, зрэшты, у нас) мелі такія істотныя хібы, як вульгарная сацыялагізацыя ў трактоўцы персанажаў. Але трэба было сказаць, што гэта «грэх» не толькі рэжысёраў, імёны якіх А. Лабовіч называе, а наогул тагачаснай тэатрэтычнай думкі, літаратурнай крытыкі і тэатразнаўства. Бо ў чытача можа скласціся ўражанне, нібы спрашчэнне і нават наўмыснае скажэнне класікі было заняткам аднаго, ска-

жам, Е. Мірвіча або В. Дарвішава. А гэта ж не так!

Або яшчэ недагляд аўтара — ён часта спасылкаецца на характарыстыку моўных характарыстык, якое дакладна і сакавіта перадалі і перадаюць са сцэны беларускія артысты. Справа тут тонкая, бо ёсць жа яшчэ пераклад аўтарскага тэксту на беларускую мову. У кнізе нават не названы імёны перакладчыкаў і нічога няма пра цікавую трансфармацыю слова драматурга ў мастацкі эквівалент блізкай мовы, пра гучанне «духу Астроўскага» ў літары беларускай мовы.

Здаецца, што А. Лабовіч захапленца спектаклем або акцёрам і тады піша суцэльную апалогію, дзе не застаецца месца для тэатразнаўчага аналізу. Напрыклад, не адпавядае сапраўднаму становішчу тое, што ён напісаў пра спектакль купалаўцаў «Жаніцца Бялугіна», дзе рэжысура Я. Громава была маларыгінальнай, прычым та я да традыцыйнага разумення сутнасці канфлікту драмы. Больш таго, фантычна на сцэне п'еса была толькі, як кажуць тэатралы, «разведзена» па мізансцэнах, і выканаўцы роляў не вытрымлівалі агульнай «сіразной дзеі», а ігралі ў адпаведнасці з мерай свайго таленту і майстэрства. І дзіўна чытаць у А. Лабовіча, што «спектакль «Жаніцца Бялугіна» на працягу некалькіх гадоў быў адным з вядучых у рэпертуары тэатра імя Янікі Купалы». Ставіць часцей за іншыя — гэта не адно і тое ж, што «быў вядучым» або «адным з вядучых» па сваіх ідэйна-мастацкіх якасцях.

Зразумела, асобныя аўтарскія пралікі можна аднесці на рахунак «разведкі тэмы» А. Лабовічам, які першы даў падрабязны агляд спектакляў А. Астроўскага на беларускай сцэне, паказаў плён творчых сустрэч нашых тэатраў з драматургіяй вялікага сацыяльнага напалу, жыццёвай праўды і тонкай псіхалагічнай аргументацыі ў паводзінах кожнага з герояў. Чытачы яшчэ раз бачаць, як на такой драматургіі ўдасканалваецца артыстычнае майстэрства, пашыраюцца творчыя даягледы рэжысуры. Сапраўды, п'есы А. Астроўскага ўзбагацілі сцэнічную культуру і падарылі акцёрскаму мастацтву беларусаў яркія адкрыцці. Кніга пераконвае нас у гэтым на канкрэтных прыкладах.

В. ІВІН.

КІДАЕЦЦА ў вочы назва зборніка — «Чалавечнасць». Вельмі ёмістае, аб'ёмнае і адказнае слова абраў аўтар зборніка Мікола Чарняўскі, каб аб'явіць чытачу сваё, так сказаць, крада, свой ідэйна-мастацкі выбар. Выбар не быццам бы нахвальны: яднанне аўтара паказвае чалавека, апаэтызаваць лепшыя рысы свайго сучасніка... Але не будзем забягаць наперад, не будзем пакуль што спекуляваць ішчэаб'явімай нашай. Калі перафразіраваць вядомую прыказку, то кніжку сустрабаюць на шчыпе ды па вокладцы, а праводзіць... Праводзіць, вядома, па верхніх, па змесце.

Адным з першых ідэй верш «Чалавечнасць», які, відаць, падказаў аўтару назву зборніка і які прэтэндуе на праграмацыю. Цікава, як жа аўтар трактуе паняцце чалавечнасці? Якія грані чалавечнасці ён адкрывае для сябе і для чытача?

Заўжды аб чымсьці непаноімся,
Заўжды мы нечым захапляемся,
Заўжды за нечым шпарна гонімся, —
І падаем, і падымаемся...

Верш пакуль што не заханале ні навізнаю думкі, ні свежасцю формы.

Лякарства п'ём малымі кроплямі,
Глядзім на свет вачамі рознымі...

Нішто сабе! Хоць час пачуць ужо нешта больш акрэсленае. Чытаем далей. Ага, вось, здаецца, аўтар набліжаецца да сутнасці:

З плячэй сваіх мы футра цёплае
Даём ахвотна падарожнаму.

Так, так, значыць, аўтар сцвярджае туго самую ішчодрабнасць, калі не ішада для «бліжняга» («падарожнага») не толькі «футра цёплага», але, відаць, і апошній кашулі. Пахвальна. Што яшчэ?

Чужыя дзеці, ні прыходзіцца,
Становяцца сваімі, роднымі.

Як бачым, аўтар занатоўвае тут яшчэ адну станоўчую рысу свайго лірычнага героя — яго самаахвярнае чытацтва. Гэта, можа, і доб-

М. Чарняўскі, «Чалавечнасць». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

была спецыяльна даследавана праблема «Астроўскі і беларускі тэатр», асобныя характарыстыкі спектакляў і ігры акцёраў раскіданы па розных работах крытыкаў і даследчыкаў нашага сцэнічнага мастацтва. Выдавецтва «Навука і тэхніка» выпусціла кніжку А. Лабовіча «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне», дзе ўпершыню зроблена спроба падагульніць багаты матэрыял і сістэматызаваць сказанае раей.

Меў рацыю аўтар, калі пацаў гаворку з каментарыяў да вядомых фактаў тэатральнага жыцця на Беларусі да Кастрычніка. Тут імёны слаўных майстроў рускай сцэны, якія знаёмлі тэатралы з творчасцю А. Астроўскага, і імёны аматараў-артыстаў як бы ўпісаны ў агульную атмасферу культурна-нага жыцця былога Паўночна-Заходняга іраю Расіі. «Крытычная скіраванасць і сацыяльная вастрыня п'ес садзейнічалі выкрываццю самадзяржаўнага ладу», — такую выснову робіць А. Лабовіч, расказаўшы пра найбольш значныя спектаклі па творах А. Астроўскага, якія ставіліся на сцэнах Мінска, Магілёва, Гродна і іншых гарадоў Беларусі. Закрытуюшы першыя пастаноўкі п'ес класіка на савецкай сцэне, даследчык у храналагічнай паслядоўнасці разглядае плён самастойных пошукаў у інтэрпрэтацыі і ўвасабленні драм і камедыяў драматурга беларускімі рэжысёрамі і выканаўцамі.

Адчуваеш, што А. Лабовіч удумліва і дапытліва вывучаў першакрыніцы — спектаклі.

А. Лабовіч, «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне». На рускай мове. Выдавецтва «Навука і тэхніка», Мінск, 1971.

рожна захінае яе сваім плашчом, дае ёй букет кветак», — пачынаеш верыць, што аўтар як бы «аднаўляе» бачанае ім самім.

Яшчэ большы давер чытачоў да сказанага ў кнізе бывае тады, калі гаворка пераходзіць да спектакляў, якія ўсе мы глядзелі разам з А. Лабовічам і помнім іх не менш падрабязна, чым ён. І трэба быць удзячным яму за тое, што ён «змясцаваў» на паперы многія нюансы і агульны малюнак сцэнічных вобразаў А. Астроўскага, створаных рознымі акцёрамі ў розных пастаноўках (А. Лабовіч аналізуе не толькі асноўныя, а і паўторныя рэдакцыі, напрыклад, «Позыяга каханя» на купалаўцаў сцэне, параўноўвае ігру дублёраў з іграй асноўных выканаўцаў). На старонках кніжкі мы сустракаем вельмі падрабязнае апісанне і тых пастаноўак, якія фактычна не мелі варты таго прэсы, — «Шалёныя грошы», напрыклад, пастаўленыя коласаўцамі ў 1949 і адноўленыя ў 1960 гадах. Тады чытачы маюць магчымасць адкрыць сабе нешта цікавае ў творчай біяграфіі, скажам, Анатоля Труса, чья трактовка ролі Васількова была і вельмі сучаснай аўтарскай задуме, і арыгінальнай у мастацка-акцёрскім увасабленні. Не было ў нашай крытыцы і такога падрабязнага «паказу» Фёдара Шмакава ў спектаклі «Праўда — добра, а шчасце лепей», які дае А. Лабовіч, імкнучыся «ўпісаць» гэты вобраз у галерэю іншых, створаных артыстам.

Станоўчая якасць даследавання — увага яго аўтара да рэжысёрскіх шуканняў. Так, напрыклад, А. Лабовіч характарызуе пастававачную канцэпцыю Л. Літвінава, Л. Рах-

ны вопыт народа, класа выяўляецца як жыццёвы вопыт героя, які знаходзіцца ў цэнтры падзей, іх віры. Праз сямейна-бытавыя адносіны раскрываецца нярэдка сацыяльны змест эпохі. Твор перарастае гісторыю прыватнага жыцця, бо ён паказвае злітнасць лёсу герояў з гістарычным працэсам, яго залежнасць ад сацыяльнага пераўтварэння свету. Застанься мастаком, пісьменнік, які звяртаецца да гістарычнай тэматыкі, становіцца ў пэўнай ступені і гісторыкам, даследчыкам народнага жыцця. Менавіта такія якасці ўласцівы творчай індывідуальнасці М. Лобана.

Прыгадваецца адзін вечар у клубе Саюза пісьменнікаў, калі абмяркоўваўся раман «Гарадок Устрынь» і М. Лобан дзяліўся творчым вопытам. Многіх уразіла тады навуковая карпатлівасць і распрацаванасць папярэдняй аўтарскай задумкі (архітэктоніка, сюжэт, кампазіцыя, характары і г. д.), дакладнасць гістарычнай асновы. Так, напрыклад, каб праўдзіва і жыццёва, нават у самых дробязных дэталюх, паказаць характар і стыль работы райкома партыі тых гадоў, М. Лобан доўга вывучаў архіў 30-х гадоў аднаго з райкомаў партыі. За многімі падзеямі, героямі, фактамі рамана «Гарадок Устрынь», дзейнасці Андрэя Шэмета як сакратара райкома стаяць сапраўдныя з'явы, факты і людзі. Творчая выдумка ў М. Лобана грунтуецца на канкрэтна-гістарычнай аснове. Багацце гістарычных фактаў, з'яўляючы шматлікія картаткі пісьменніка.

Гэтага патрабуе сталая грамадзянская адказнасць пісьменніка за сваю творчую працу. Тая адказнасць, якая не дазваляе раманісту аблегчаць адносіцы да гістарычнай тэмы, ісці па гładкім шляху павярхоўнай белетрызацыі гісторыі, па якім, на жаль, ідуць некаторыя нашыя празаікі, спяшацца, здаваць у друк сырыя, апісальныя творы.

М. Лобан прыйшоў да творчай сталасці. У яго ёсць сваё тэма, сваё канцэпцыйнае жыццё, героя, свой стыль. Але гэта не азначае, што пісьменнік не шукае новых жанрава-стылявых магчымасцей для больш яркага і дакладнага ўвасаблення гістарычнай тэмы. У нашай крытыцы ў свой час складалася ўстойлівая думка аб стылі М. Лобана як аб сацыяльна-бытавым, які вельмі моцна звязаны з сялянска-бытавой лексікай, канкрэтна-прадметнай асацыятыўнасцю. Сапраўды, прачытаўшы першы раман М. Лобана «На парозе будучыні», можна пераканацца, што стыль М. Лобана «ўбірае» ў сябе многае з тагачаснай гутарковай народнай мовы, яе дыялектных асаблівасцей, яе ўнутранай формы, семантыкі пластычнага беларускага слоў.

Аднак раман «Гарадок Устрынь» засведчыў, што яшчэ рана даваць канчатковыя ацэнкі. Стыль М. Лобана развіваецца ў напрамку дынамічнай прозы, «дынамічнага псіхалагізму», пазбаўленага праммернай заземленасці, як бы каіравання тагачаснай гутарковай стыліі, калі беларуская літаратурная мова была яшчэ

ў працэсе актыўнага станаўлення. «Дынамізм» стылю М. Лобана праяўляецца не толькі ў характары расказу, але і ў спосабах характарыстыкі герояў (галоўным чынам праз дзеянне, праз дыялог), прынцыпах разгортвання сюжэта, не абцяжаранага шматлікімі паралельнымі, побочнымі лініямі, што ў пэўнай ступені скоўвалі яго развіццё ў першым рамане.

Стыль кожнага сапраўднага пісьменніка — гэта цэлая гісторыя яго станаўлення і развіцця. І тым не менш у вызначальных рысах стыль — адзінства, бо на ім ляжыць адбітак аўтарскай асобы, творчай індывідуальнасці. Аднак, відаць, аб пэўным адзінстве стылю можна гаварыць толькі ў адносінах да асобнага твора. Тут стылявая заканамернасць праяўляецца найбольш наглядна, канкрэтна, адназначна. Але і тут трэба бачыць характар станаўлення творчай індывідуальнасці пісьменніка, асаблівасці жыццёвага матэрыялу, які ляжыць у аснове твора, а таксама тую ідэйна-мастацкую задачу, што ставіў перад сабой аўтар, вызначаючы жанр, асновы пафас, ідэйную накіраванасць твора. «Выбар» стылю для таго ці іншага твора — справа не лёгкая для кожнага сур'езнага пісьменніка. Бо гэты «выбар» стварае адносіцы з асаблівасцямі стылю ўсёй яго творчасці, творчым метадам і стылявымі тэндэнцыямі ва ўсёй нацыянальнай літаратуры. Так, стыль рамана «Гарадок Устрынь» шмат чым адрозніваецца ад стылю рамана «На парозе будучыні», але ў іх шмат і

агульнага, узаемазвязанага, узаемаабумоўленага.

Так будзе і з наступнымі творами пісьменніка. А задум у М. Лобана шмат, хоць ён не вельмі ахвотна расказвае аб сваіх планах. Яго пастаянна турбуе не толькі гістарычная тэма (пісьменнік думае нават аб гістарычным рамане, пра незвычайны лёс Рагнеды...).

Ён жыве і надзённымі праблемамі сучаснасці. Галоўная з іх — узаемаадносіны прыроды, чалавека, грамадства і навукова-тэхнічнага прагрэсу. У М. Лобана шмат цікавых думак, назіранняў, разважанняў, на аснове якіх, мяркуючы ён, можна стварыць своеасабліваю кнігу, магчыма, раман-эсе або раман-прытчу.

Калі на што і скардзіцца пісьменнік, дык на хуткаплынасць часу, якога заўсёды нестача. А гэта сапраўды так, асабліва калі ўлічыць тую вялікую працу вучонага-моваведа, якую праводзіць М. Лобан у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР. Цяпер на яго стала — першы том фундаментальнага пяцітомнага тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы. Том рэдагуецца, рыхтуецца да друку. Так і бягуць дні ў карпатлівай турботнай працы: днём — у Інстытуце над слоўнікам, вечарам — дома над «Шэметамі». У дзень шасцідзесяцігоддзя пісьменніка хочацца сказаць: добрага шчодрага плену Вам, Мікола Паўлавіч, у нялёгкай, але высакароднай і пачэснай працы на багатай ніве роднай літаратуры і мовазнаўства!
Павел ДЗЮБАЙЛА.

СЯРОД КНИГ СЯРОД КНИГ

ЗАЯЎЛЕНА: ЧАЛАВЕЧНАСЦЬ

ра. Толькі баяцца трохі нас словы: «Як прыходзіцца».

Дачытваеш праграму верш М. Чарняўскага, так і не атрымаўшы яснага ўяўлення, як разумее ён чалавечнасць і якую творчую задачу вырашаў у вершы наогул. Можна, праўда, сустрэць у вершы лічэ некалькі прапісаных ісцін, накітаваў таго, што людзі «разыходзіцца, сыходзіцца», «бываюць шчырымі, халоднымі», прачытаць, урэшце, штурхна-патэтычную канцоўку:

Якія ж вы ўсе-тні простыя,
Людскія сэрцы, чалавечныя!

Аднак гэта нічога не мяняе. Аўтар не здолеў зазірнуць па-сапраўднаму ў «людскія сэрцы, чалавечныя». І яны аказаліся ўжо занадта вострымі.

Скажам шчыра, не ўзрадавалі нас асабліва глыбінёй лірычнага перажывання і нішчы вершы М. Чарняўскага, у прыватнасці, такіх, як «След сбра», «Дарога дадола», «Хлеб», «Шлях у жыццё», «Трамвай», «Лімоніха»... Гэты пералік можна было б прадоўжыць. І ён атрымоўваецца занадта вялікі для невялікага нараўнаўча зборніка.

Па-першае, відаецца ў вочы тэматычная раскіданасць аўтара. Ён з аднолькавай лёгкасцю ішч пра тое, пра другое і пра трэцяе. Пры блі-

жэйшым разглядзе высветліцца, што прычынай таму — несамастойнасць, залежнасць аўтара ад пэўных літаратурных узораў, звычайнае пераймальніцтва. Асабліва — адсутнасць натуральнасці, лірычнай напоўненасці большасці вершаў, іх павярхоўнасць і агульнасць. Але пачолькі ў гаворцы пра паэта заўсёды неабходна канкрэтнасць, зноў звернемся да прыкладу.

Верш «Пастух». Колькі ўжо пра яго, нястомнага вясковага працаўніка, пісалася вершаў! Розныя пісаліся — і добрыя і дрэнныя. І вось сваю наэтычную даніну ранній аўдаць пастуху і М. Чарняўскі. Што ж, ніхай сабе, калі паэт мае сказаць нешта адметна сваё, прыкмеціць тую, мажліва адзіную рыску ў чалавеку, якая раптоўна прывабліва асвеціць яго нам з самага нечаканага боку. Ды вось і бяда: аўтар нават не робіць спробы адысці ад шаблону. У яго вершы перад намі на фоне блеклага пейзажу ўсё той жа пастух «з размаклдай пугай за плычым»... Та кім ён быў сто гадоў назад, таі ён у М. Чарняўскага і сёння. І невядома, закахавася верш мізэрнымі на думцы радкамі:

А ён прамамыль расправіў плечы,
Аінуу позіркам бадзёрным далічыны:
— Ды вот бяда,
Яшчэ калі той вечар,
Махорну ж дождж да іроплі прамачыў.

Па-другое, недаравальна для М. Чарняўскага, даволі вопытнага ўжо літаратара, стылістычна-моўнае неахайнасць, эсэнсая недакладнасць радка, безгустоўнасць. Вось, напрыклад, радкі: «У жыцці я сбраў з лямкі розных, а пошню ўсё ж тваю адну», «Са сёння, як наезд кантузі, сраўзали зморныя ўсе» і г. д. А вазьміце верш пра ваіну, пра пасляваеннае жыццё, пра тое, як вясковыя цёткі пачуць... у прабітых салдацкіх касках хлеб? Да якіх толькі перлаў не прыводзіць аўтара часам адсутнасць пачуцця меры, ненаатуральнасці!

Есць у зборніку і больш-менш удалыя вершы. Яны сведчаць пра тое, што толькі там, дзе М. Чарняўскі звяртаецца да свайго жыццёвага вопыту, ліна пра тое, што добра бачыць і ведае сам, ён дасягае пэўнага поспеху. Тут мы адрасуем чытача да вершаў «Сустрэчы былых партызан», «Касцёр», «Пароша». Апошні верш прысвечаны бацьку, успамінам пра маленства. Чытаючы яго, прыгадаеш нечыя словы аб тым, што часам мы вельмі познімаем са сваімі сьноўнімі пачуццямі, пачынаем разумець і шкадаваць бацьку толькі на схіле год, калі з паблеклых воч — слязін гарошша.

Глядзіш,
Нібы ў надворным сне
На гэту бобрым пароху —
А бачыш чарнаваты снег.

Думаю, што мы справядліва ацэнівалі ўвагу на недахолах зборніка М. Чарняўскага, як ужо гаварылася, не навочок у літаратуры, ён ужо выдаваў кніжкі, і мы ўправе патрабаваць ад яго пісаць лепш.

Яўген КАРШУКОУ.

ГОСПІ МІНСКА УПЕРШЫНЮ

У зале філармоніі адбыўся канцэрт нямецкага арганіста Віктара Лукаса, які ўпершыню наведаў нашу краіну. Праграма была складзена цалкам з твораў Іагана Себаст'яна Баха.

В. Лукас — цікавы яркі музыкант, у творчай манеры якога несумненна адчуваецца векавая традыцыя арганнай выканаўчай школы. Ён з'яўляецца прафесарам Музычнай акадэміі ў Байрайце.

З твораў, якія прагучалі ў першым аддзяленні, хочацца адзначыць Трыо-санату мі-нор, асабліва яе другую частку — лірычнае андантэ, у якім выканаўца здолеў раскрыць увесь свой багаты талент і выдатна перадаць рэгістравыя пералічкі асобных галасоў.

У другім аддзяленні прыцягнулі ўвагу каларытна выкананыя тры харальныя прэлюдыі; у іх трактоўцы арганіст падкрэсліў жанравыя вытокі, якія бнуць пачатак ад нямецкай народнай песеннасці. Выкананне папулярнай Пасакалі до-мінор з'явілася сапраўднай кульмінацыяй канцэрта.

На «біс» былі сыграны чароўныя арганныя мініяцюры Баха, Персела, Гайдна. Слухачы цэпла прынялі нямецкага музыканта.

Апрача Мінска, В. Лукас выступіць у Рызе, Ленінградзе, Адэсе і Алма-Аце.

Л. НЕМЗЕР.

УСМЕШКІ МАЛАДОСЦІ

Новая праграма, якую паказалі мінчанам артысты польскай эстрады, называецца «Усмешка маладосці». На сцэне — папулярны эстрады ансамбль «Трубадуры». Усе яго артысты — і выканаўцы, і аўтары твораў. Гэта адкрывае дадатковыя магчымасці інтэрпрэтацыі і аранжыроўкі выкананых нумараў.

Многія песні, напісаныя асобна і асабліва інструментальнага характэра, набываюць у гэтым ансамблі не толькі ў Польшчы, але і на не межах. Тысячы канцэртаў, гастрольныя паездкі, сотні выступленняў па радыё і тэлебачанні, шматлікія перамогі ў аглятных аглятных польскага радыё, якія шырокімі любімыя песні, — такі дабра не поўны пералік поспеху групы «Трубадуры». Фанатэра грамзапісу маладых музыкантаў вельмі багата. Сярод шматлікіх песень ансамбля ёсць тая сапраўдная, мода на якую не праходзіць — «Каса», «Табэ і мнэ», «Вера, Вера...», «Не шкаду, не дау, не плачу...» па вершы Стрель Ясеніна, «Кяхана» і «Калінка».

Апрача чыста музычных і вясельных партасцей, ансамбль вызначаецца і ўменнем усталяваць кантакт з слухачамі. «Трубадуры» адразу ж адчуваюць настрой і гуэты евіншанай публікі, і не наддаваюцца пад адыторыю, а пачынаюць дыялог, дзе першы голас надзеіць музыку.

А вось на сцэне ўжо «Амазонкі» — вясельнае трыо. Цудоўныя галасы і прастата наводні на сцэне характэрызацыю чароўных «амазонак». Леабліва епабабаліе старыя, але вечна маладыя «Вочы чорныя». Цікава прагучала музычная кампазіцыя «На касмадроме» маладога кампазітара Крыштафа Садоўскага, кіраўніка інструментальнага трыо.

Лепшыя нумары праграмы сведчаць пра высокую патрабавальнасць гастрольнай трупы артыстаў з братняй Польшчы.

А. СТУКАЛА.

ПРА МУЗЕЙ НА ЗАМКАВАЙ ГАРЫ

Усе, хто цікавіцца ўчарашнім і сённяшнім днём Гродзеншчыны, шмат карыснага знойдуць у даведніку Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. Другое, перапрацаванае выданне яго нядаўна выйшла ў свет у выдавецтве «Полымя».

Чытаючы даведнік, быццам праходзім па ўсіх трох аддзелах музея, экспазіцыя якіх ахоплівае гісторыю Гродзен-

шчыны ад старажытных часоў да нашых дзён. Матэрыялы пра станаўленне чалавека. У іх ліку — адлюстраванне дры-эпітэка, высакаразвітай чалавекпадобнай малпы. Скульптурныя бюсты сімантропа і неандэртальца. Косці насарога, маманта... Прыклады працы і палявання эпохі мезаліту...

У раздзеле, якія расказваюць пра больш пазноў гісторыю Гродзеншчыны, захоўваюцца такія ўнікальныя экспанаты, як, напрыклад, створаныя умельцамі Гродзеншчыны XVIII стагоддзя царскія вароты Барысаглебскага манастыра, зробленыя з салямы.

З Гродзеншчынай звязаны біяграфіі вядомага геолога і па-

дарожніка І. Дамейкі, акадэміка Я. Карскага, этнографіа Я. Раманава, паэта А. Міцкевіча, пісьменніцы Э. Анжыні, слаўтай Цёткі (Алаізы Пашкевіч), Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, М. Багдановіча, кампазітара М. Агінскага, акцёра і тэатральнага дзелца І. Буйніцкага. Пра ўсіх іх ёсць у музеі цікавыя матэрыялы, у той ці іншай меры апісаныя ў даведніку.

Як відаць з гэтага змястоўнага выдання, пачэснае месца ў экспазіцыі музея адведзена матэрыялам аб Вялікім Кастрычніку на Гродзеншчыне, аб пэўных часоў барацьбы беларускага народа супраць беларускага, нямецка-фашысцкіх захопнікаў, аб дзейнасці Камуністычнай партыі ў розныя перыяды гісторыі Гродзеншчыны, аб сацыялістычным будаўніцтве, дасягненнях працаўнікоў іоўбласці за гады Савецкай улады.

І. ПАЖОГА.

Міністэрства культуры БССР. Гродзенскае абласное ўпраўленне культуры. «Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей». Даведнік. 2-е выданне, перапрацаванае. Выдавецтва «Полымя». Мінск, 1971.

тваіх колегаў загучаць фальшывым, але раз'юнавым у сваім адзілі перадаўчым «ансамблем аднадумцаў». Калі ж ты не такі самаўпэўнены і цябе нічы раз наведваюць сумненні, то з цягам часу ты напярэйкуешся ў некаторай поаніроўцы, але на сутнасці застаешся тым жа анцёрам — тыпавым. І з-за недахопу часу карватліва працаваць і свядома спастаіцца тэатрычна майстэрства, пры наліжнасці вытворчага плана выпуску спектакляў, а не стварэння яго (да гэтага тэрміну нас прывучылі адміністратары і дырэктары, хутка будзем гаварыць «выпуск ролі») рэжысёр заўсёды будзе забяспечваць цябе для большай зручнасці і меншай затраты часу і энергіі ролімі пад твой тыпавы. А індывідуальнасць? Яна толькі іны раз будзе непакідаць цябе, як незадаволенасць сабой, як унутраны голас чалавека, які не зусім страціў сумленне. Разумны крытык з абсалютным слыхам або добрай памірцію пагадае пра яго, але іныя і ты сам назавуць гэта самавыўленнем, што гучыць вельмі прыемна і значна.

Вось і яшчэ знайшлася адна сцяжынка, на якую ты вярнуў са шліху, пачынаючы якая была твая індывідуальнасць, а далей у бясконцасць адыходзілі вобразы, вобразы, вобразы...

Не, што іі кажа, але ёсць добрае ў тым, што анцёр крытычна падыходзіць да ролі і, скажам, калі яму дазваляць акалічнасці, адмовіцца ад яе. Гэта — музьянасць мастака, артыста!.. А як мы робім, калі гэтую ж самую шэрацць, бяспаласць прапаноўваюць нам не ў тэатры, а на радыё, на тэлебачанні, у кіно? Там ты бачыш сябе часова, не пастаянна, ставішся да гэтага як да набочнага заробку (гэта прыгожыя словы), а ва ўжытку называеш «халтурай».

Супановаеш сябе: маўляў, мала было часу, перадача тэрміновы, рэжысёр непрабавалы, і сапраўды, імгненнасць такой работы не панідае памітнага следу ў табе, як у тэатры. Але частыя паўторы падобнага знажыюць крытэрыі, густ, успрымальнасць, ператвараюць цябе ў паслужыліваю маршэтку, атуляюць індывідуальнасць, і яна ўцякае ад цябе — рамесніка, падзешчыка і паразіта

мастацтва. А чаму ж ты не праяўляеш прынцыповасці ў гэтых выпадках?

Ці ёсць у цябе права пасля такіх адносін да анцёрскай творчасці лічыць сябе асобай у мастацтве? Не сапрэт, што многа часу ты аддаваў анекдотам, плёткам, даміно, калітэатральным размовам і так губляў нешта ў самім сабе, і іграў на сцэне чарговую роллю паміж гэтымі гульнямі ў даміно і пустымі размовамі. І ў самыя неабходны момант, калі сапраўды неабходна праяўленне тваёй асобы, асоба гэта аказваецца пустой, незапоўненай і, апрача грукату пустазвоннага, са сцэны ад цябе нічога не пачуеш.

Якія там думкі! Ціні, якія анцёр адчайна забівае ў стынучага глядача! Прымітыў ты перастаеш нават заўважаць у сваім выступленні на сцэне.

Дэяніне — аснову асноў сцэнічнага твора ты часта змяняеш простым расфарбоўваннем слоў. Слова губляе дзейнасць, і на вачах здзіўленага глядача анцёр ператвараецца ў дрэннага чытальніка.

Касцюм — і той страціў індывідуальнасць, для яго таксама адзін закон — тыпнасць, і вандруе ён са спектакля ў спектакль, саступаючы толькі крыку моды.

Патхненне і спробы наўздагад трапіць у цэль — не дапамогуць! Прафесія трэба куніцца, ёю трэба авалодваць няспынна, калі хочаш прыходзіць у тэатр і на вялікую сваю радасць даведвацца, што табе яшчэ трэба сустрэцца з незнаёмай і даўно жаданай роллю. Гэта сустрэча дазволіць вырашыць мноства задач, якія стаяць перад табой, эксперыментаваць і адкрываць, дазволіць, нарэшце, стаць анцёрам, сапраўдным майстрам, і толькі тады праз вобразы будзе праглядваць асоба багатая, якая сцвярджае вялікія мэты добра, чалавечнасці, справядлівасці, сумленнасці, прынцыповасці. Трэба захапіць рэжысёра, а не чалавек, пакуль ён захопіць цябе, трэба гэта рабіць, каб не было горычы, расчараванні ў і сорама ў тваёй душы, каб, калі закончыўся спектакль, — ты б не ўбачыў у фая абьякавага глядача. Трэба ўмець, ведаць і любіць. Трэба вучыцца сваёй прафесіі.

на сваё жыццё. Паважайце гэтае права — такія словы сустракаеш амаль ва ўсіх водгукнах на спектакль, дарчы, яны перш-наперш адрасуюцца ў. Макараву, які гэтае пачуццё асабістай годнасці ў іграу раскрывае пакуль што слабавата.

Падлеткі хочучы і ўвагі, і клопатаў з боку дарослых, але ўвагі ненадакучлівай, клопатаў без дэспатычнага навязвання чужой волі. Усе аўтары, сачыненні з вялікай сімпатыяй пішуць аб артысты А. Ротэр, якая сыграла роллю Варынай бабулі. У гэтым вобразе яны адчулі самае галоўнае. І адна са школьніц так тлумачыць сваё ўражанне:

«Што мне асабліва спадабалася ў сям'і Вары, дык гэта абсалютнае ўзаема-разуменне і давер. Бабуля верыць у сваё ўнучку, у чысціню яе думак і намераў. На першы погляд здаецца, што Вары прадастаўлена неабмежаваная свабода, але паступова разумеш, што бабуля ведае пра Вару ўсё, кіруе яе ўчынкамі і сама служыць ёй прыкладам».

Сама ж Вара ў выкананні артысткі К. Доўнар не выклікала такой аднадумнай сімпатыі ў юных глядачаў. Магчыма, яны не ўлавілі ў манеры яе ігры прытоенай тугі, сарамлівасці, якую Вара хавае пад маскай лёгкадумнай дзючынкі. Мы, дарослыя, гэта адчулі. Падлеткі ж выказваюць сумненні: «Іграў спектакля мне здалася не зусім сур'езнай. Яе сям'я жывецца не так ужо і лёгка, гэта павінна рабіць яе больш дарослай, прымусяць больш думаць аб жыцці, аб блізкіх. Ва ўсім разе, Вара не павінна быць такой бестурботнай і па-дзіцячы смешнай» (Валерыя Нагібовіч).

Тэатру, мабыць, варта прыслухацца да такога ўспрыняцця вобраза.

Нямала заўваг і ў адрас іншых выканаўцаў роляў, прычым часта здзіўляе чысціня і свежасць, здавалася б, няхітрых разважанняў:

«Мілка (артыстка З. Паўлоўская) выглядае адкрыта смешнай. Мне здаецца, што дзючынкі, якая дзеля таго, каб спадабацца хлопчыку, перапрабляе сваю паходку і выдумвае незвычайныя каўнерыкі, павінна саромецца гэтага, а не выстаўляць напакыз» (Валя Вайцахоўская).

Асабліва «дэстаецца» Марыне. Юныя глядзчы не прыміюць гэты персанаж ні ў п'есе, ні ў спектаклі. «Дзеля ігара яна завучвае напаміць цэлыя старонкі мастацкай літаратуры. Мне даўна адно: якім чынам яна нічога не бярэ з працытаных? Яна і тупая, і хітрая, і зайздросная, і подлая. Ці не згучаны фарбы?»

І пра выканаўцу ролі Марыны Ю. Палосіну: «Яна неяк «не глядзіцца» сярод сваіх таварышаў. На працягу ўсяго спектакля ў яе адчуваеш унутраную скаванасць і напружанасць» (Люда Баранаве).

А гэта прэтэнзія да рэжысёра: «З апошняй сцэны незразумела, што перамагае ў Марыне — добро ці зло. Ад

гледачоў схавана яе сапраўднае аблічча» (Ігар Сідорчык).

Цікавая яшчэ адна думка: «Незразумела, што галоўнае ў спектаклі: працэс станаўлення асобы ці іншыя праблемы». Сапраўды, недакладнасць рэжысёрскіх рашэнняў у спектаклі ёсць. Яе заўважылі дзеці і ў трактоўцы галоўнага вобраза — Вары Машко. «Вара выходзіць першы раз на сцэну нейкая ўжо занадта шэранькая, у брудных кедах на босую нагу. Можна, так яно па ходзе п'есы і трэба, але ўсе гэтыя дэталі неяк адштурхоўваюць глядача ад дзючынкі». (Саша Бельскі).

П'еса Т. Ян мае дзве назвы — «Варуха» і «Дзючынкі і ірсавікі». У тэатры выбралі другую, бо ўвесь спектакль аўтары імкнуцца напоўніць атмасферай вясны і юнацтва. Якія і ў той жа час пышчотныя фарбы, музыка, мелодычны злон крышталёвага кубіна — усё гэта цудоўнае юнацтва, яго светлы налыт, які добра адчулі нашы школьнікі. «Чаму спектакль названы «Дзючынкі і ірсавікі»? — піша Вера Сакалова. — Напэўна, таму, што дзючынкі сустрала чалавек, янога яна вельмі пакахала, і гэтак іхнае (а яно было першым) прыйшло да яе таі, як прыходзіць вясна — бурна, радасна! Прыход вясны заўжды ажыўляе прыроду. І гэтак іхнае таксама ажыўляе душу дзючынкі, напоўніла яе добрым, пяшчотным, цудоўным пачуццём. Душа яе раскрываецца ўсім людзям, яна нібы хоча сказаць: «Паглядзіце на мяне, я шчасліва і захчу раздзяліць гэтае шчасце з усімі людзьмі».

Калі б так успрымалі спектакль усе глядзчы, тэатр мог бы лічыць, што ён справіўся з пастаўленай задачай. Але ў большасці сачыненняў вывады значна больш стрыманыя. «Увогуле спектакль мне спадабаўся. Праўда, ён не выклікаў у мяне ні асабліва бурных эмоцый, ні гарачага спачування героям п'есы. Я чамусьці ўспрыняла спектакль як расказ пра нешта чужое, што мяне не датычыць». Гэтыя радкі напісаны адной з самых сур'езных, удумлівых і здольных вучаніц. Далей яна сама імкнецца растлумачыць сваё ўражанне: «Мне здаецца, што артысту значна лягчэй пераўвасобіцца ў свайго равесніка ці нават у гістарычную асобу, чым у вучня, беды якога, магчыма, здаюцца яму смешнымі, а радасці — найўнімі».

ЗАУВАГА! на якія мы спасылаемся, адлюстроўваюць пэўны настрой аўдыторыі, які застаецца з ёй і пасля спектакля. Свет падлетка ніколі не быў простым і наўным, а свет падлетка сённяшняга — на дзіва складаны і своеасаблівы. Анцёрам варта яшчэ папрацаваць, паглыбляючы псіхалагічную праўду вобразаў, і аднесціся да сваёй юнацкай аўдыторыі з той сур'езнасцю і павагай, якой яна заслугоўвае. І тады не будзе аўдыторыі больш удзячнай.

Н. ЛУР'Е,
настаўніца 2-й сярэдняй школы
г. Мінска.

АКЦЁРЫ І РОЛІ

ПАДПАЛКОЎНІК

ПАТАНІН

ВЕРЫЦЬ...

МАЦВЕЙ ФЕДАРОўСКИ
У СПЕКТАКЛІ
«НАЧНОЕ
ДЗЯЖУРСТВА»
У АКАДЭМІЧНЫМ
ТЭАТРЫ
ІМЯ Я. КУПАЛЫ

Спачатку ён выглядае спакойным. Хоць сюды, да доктара Марозава, у нейтральнае аддзяленне бальніцы людзі без сур'езнай прычыны не ходзяць. Але ж ён вайсковец, на ім мундзір. Таму нельга паказаваць, якое вялікае гора прымушае цябе чакаць — з надзеяй, з трапяткоў верой — адказу ад маладога, па сутнасці, чалавека ў белым халате, бо гэты малады чалавек урач. І па твары падпалкоўніка хмаркай пралятае трывога, глыбока ў душы прытоеная, і ў вачах агеньчыкі, якія цяжка, немагчыма пагасіць. Хварэе жонка Патаніна. Яму ўжо і намякалі, і асцярожна, але адкрыта гаварылі, што хвароба можа быць процяглай, можа быць назаўсёды... Малады Марозаў таксама блізі да таго, каб сказаць такое. А ён, падпалкоўнік Патанін, ваяваў, бачыў смерць за крок ад сябе, глядзеў ёй у твар, і ён ведае, што здараецца цуд, што смерць адступае. Не, яму не хочацца дакараць «эскулапаў», патрабаваць ад іх немагчымага. Стрымліваючы сябе, сціскаючы сэрца ў валавым напружанні, герой артыста Мацея Федароўскага захоўвае інтэлігентную ветлівасць, прапаноўе такі характар размовы, калі адзін суб'ядседнік выклікае давер у другога і ствараецца атмасфера шчырасці.

І ўсё ж гаварыць пра гора абсалютна спакойна немагчыма. І ў яго ў голасе прарываецца — на суперак валавому напружанню — усё ж дакор. Артыст знаходзіць такія інтанацыі, якія яшчэ нясуць на сабе халадок свядома абранай Патаніным вытрымкі, але яны і апалены ўнутраным напалам сэрца, якое не бывае абьякавым ні да чужога, ні да свайго го-

ра. Прымушаючы сябе вымаўляць гэта тактоўна, ён «скідае» з вуснаў напамінак пра мужнасць і веру Флемінга, які ішоў да мэты і тады, калі ніхто ўжо не мог падтрымаць яго, Флемінг адчуваў абавязак і знайшоў сродак для ратунку хворых... Крыў божа, каб Марозаў пакрыўдзіўся! Патанін, і гэта мы чуем у голасе выканаўцы ролі, «угадаў» у гэтым неспакойным маладым чалавеку асобу, здольную думаць самастойна, рызыкаваць, прымаць рашэнні, якія для многіх здзіоцца «донкіхоцікімі». І толькі таму ўспамінае Флемінга.

...Ты, Марозаў, можаш прыняць прозвішча смелага вынаходцы як дакор, але можаш — і як камплімент, як веру ў цябе. Чаму я так шчыра гавару з табой, хоць з першага погляду гэта падобна толькі на дакор у адрас яшчэ аднаго «эскулапа»? Ды толькі таму, што мая служба выпрацоўвае ў нас, вайскоўцаў, умение п.а.с.і.а.і.п.с.і.у. разгадваць натуру чалавека, з якім мы маем справу. Каб трохі ўлагодаць суб'ядседніка, цябе, Марозава, я нават скажу так: «Што ж, буду чакаць свайго Флемінга», ім можаш быць і ты, калі можаш сапраўдны медык, па прызначэнні, а можа і хто іншы. Але я веру, буду чакаць, і ён знойдзеца!»

Мацея Федароўскі ўмела носіць вайсковы мундзір, лаканічныя рэплікі вымаўляе так, як яны звычайна гучаць у вуснах армейскіх людзей. І ў тым, як ён паводзіць сябе тады, калі гаворка ідзе пра самае запаветнае ў патанінскім жыцці, яго герой застаецца інтэлігентным. Ён разумее і нават паважае Марозава, ён гатовы нават падтрымаць намер маладога ўрача «вырвацца» з прывічці. Ды толькі так Флемінг не робяць...

Складаныя пачуцці,

якія я тут паспрабаваў перакласці на мову логікі, «схоплены» М. Федароўскім і перададзены ім па-акцёрску вельмі ўражліва. Па гэтым у п'есе А. Дзялендзіка ролля не надта вялікая. Такія ролі называюць другараднымі. У «Начным дзюжурстве» на купалаўскай сцэне Патанін справядліва, па ўнутранай маштабнасці вобраза, створанага артыстам, займае месца ў першым радзе дзейных асоб спектакля. Па тым, як у гэтай натуре за знешняй вытрымкай жыве заўсёдна гатоўнасць да актывнага ўчынку, здагадваешся, што рана, ой, як рана кранула сівізна яго скроні — там, на вайне, у атаках... Патанін М. Федароўскага і маўчыць часцей за ўсё так, як маўчаць, чакаючы ракеты з сігналам на штурм. Мабыць, і хвароба Патаніна — гэта «рэха вайны». І таму ён удвая абавязаны змагацца за яе вяртанне да нас, да людзей, якім адкрыты радасці і сум жывога жыцця.

Толькі аднаго разу на твары М. Федароўскага ўспыхвае, як наротная маланка, усмешка. У фінале. Не, яна не ад таго, што драматург і рэжысёр выдуць Патаніна да хэпі-энда: падпалкоўнік выканаў тое, аб чым яго прасіў доктар Марозаў, і тым выраставаў, магчыма, чыёсць жыццё. А калі падпалкоўнік Патанін выконвае абавязак, узяты на сябе, калі перамагае, у яго з'яўляецца прафесійна зразумелае пачуццё радасці. Хай нам пагражае самае небяспечнае бяда — трымайся, дзейнічай. І — вер! Вер у зорку перамогі. Тады і ты сам будзеш у нечым блізікі да няўрымслівага племені Флемінгаў...

Ён стунуў абасамі. Паправіў рамень. Калісьці пра такіх справы падпалкоўнік Патанін рабіў доклад вышэйшаму камандзіру. Там, на вайне. Цяпер проста паведамляе пра зробленае доктару Марозаву, цывільнаму чалавеку. Якому ён паведаваў і сваёй верай ўсклаў на Марозава абавязак «здабыць» з сябе, з Марозава, таго Флемінга, няўрымслівага і патрабнага людзям.

І яшчэ. Па ўсіх пазодзінах, па прытоеных інтанацыях голасу, калі герой М. Федароўскага гаворыць пра хворую жонку, мы здагадаем, якая яна, яго каханая, яго сапраўдны і назаўжды адданы друг. А гэта ўжо мастацтва надзвычай тонкае — даць уяўленне глядзчу аб тым, каго тэатр на сцэну не выводзіць.

Усё зроблена артыстам на высокім прафесійным узроўні. На даволі абмежаваным драматургічным плацдарме ролі. Магчыма, больш за тэкст складаную гаму пачуццяў, якімі жыве Патанін, перадаюць вочы выканаўцы. «Добры артыст разумее цану свайго пагляду і толькі адным адхіленнем ад лініі гарызонту направа або налева, угору або ўніз даецца патрэбны ігравы акцэнт, які будзе зразумелы глядзчу...» Гэта — Усевалад Меерхольд. Калі бачыш М. Федароўскага ў «Начным дзюжурстве», адчуваеш, што перад табой такі добры артыст.

Барыс БУР'ЯН.

ВЫ ГАВОРЫЦЕ ПА-АНГЛІЙСКУ?

Чаму моладзь, якая заканчвае сярэднюю школу, слаба ведае замежную мову? Гэтаму і іншым пытанням, звязаным з выкладаннем замежнай мовы ў школе, быў прысвечаны артыкул Г. Коканавай «Ду ю спік інгліш!».

Змешчаны ў «Літаратуры і мастацтва» 16 ліпеня 1971 года. Артыкул выклікаў цікавасць выкладчыкаў-«замежнікаў». Сёння мы змяшчаем некалькі падгукаў на артыкул і адказ на яго Міністэрства асветы БССР.

МЯРКУЕ

МІНІСТЭРСТВА АСВЕТЫ БССР...

У артыкуле «Ду ю спік інгліш?», апублікаваным у газеце «Літаратура і мастацтва» 16 ліпеня г. г., закрануты шэраг пытанняў, звязаных з выкладаннем замежных моў у школе.

Міністэрства асветы БССР, метадычнымі ўстаноўкамі правялі ў апошнія гады шэраг практычных мер, накіраваных на палепшэнне вывучэння замежнай мовы, павышэнне навуцка-навуцкай і выхавальнай ролі гэтага прадмета.

У сувязі з пераходам на новы змест навучання, пры тых жа асноўных патрабаваннях — навучыць вучняў весці гутарку на замежнай мове і чытаць з поўным разуменнем замежныя тэксты з навукова-папулярнай, грамадска-палітычнай і мастацкай літаратуры, у школах былі ўведзены новыя вучэбныя дапаможнікі, якія складаюцца з падручніка, кнігі для настаўніка, набору грамафонных пласцінак, дыяфільмаў, граматычных табліц, табліц-карцін і кніг для чытання.

З мэтай павышэння эфектыўнасці навучальна-выхавальнага працэсу шырока выкарыстоўваюцца магчымасці забеспячэння школ гукатэхнічнымі сродкамі, прадугледжанымі пералікам тыповага абсталявання.

Штогод павялічваецца колькасць школ, абсталяваных лінгафоннымі кабінетамі.

У гэтых палепшэннях падрыхтоўкі настаўнікаў замежнай мовы, павышэння іх кваліфікацыі, Рэспубліканскім, Мінскім гарадскім і абласным інстытутам ідасканалення настаўніцкай і штогод праводзіцца курсы павышэння кваліфікацыі, семінары, практыкумы, арганізуюцца сустрэчы і кансультацыі з лепшымі спецыялістамі ў гэтай галіне.

У 1969 навучальным годзе ў Мінску былі арганізаваны гадзінныя курсы ідасканалення настаўнікаў без адрыву ад вытворчасці на базе Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў.

У Мінску на пасяджэннях гарадскіх і раённых секцый настаўніцкай замежнай мовы абмяркоўваюцца актуальныя праблемы метадыкі, настаўніцкі абмяняюцца вопытам сваёй работы. Па выніках інспектарскіх праверак праводзіцца семінары і гутаркі.

Калегія Міністэрства асветы БССР адобраны план мерапрыемстваў Мінскага дзяржаўнага інстытута замежных моў па аказанні дапамогі школам Беларускай ССР на бліжэйшыя два гады. Планам прадугледжана аказанне дапамогі кафедрам інстытута настаўнікам у рабоце па новых падручніках, па ікарэспонсі найбольш эфектыўных метадаў навучання ў практыку работы школ.

Уведзены новыя вучэбныя дапаможнікі па замежнай мове правяраюцца АПП ССР з мэтай іх дэпрацовак і стабілізацыі ў наступныя гады.

Безумоўна, пераход на новы змест навучання і новыя падручнікі звязаны з вялікімі цяжкасцямі і перш за ўсё з перападрыхтоўкай педагагічных кадраў, узбраеннем іх глыбокім і правільным разуменнем ідэй новых праграм, праблем, якія вырашае наша школа. Да гэтых пытанняў і ўзброена ўвага з боку педагагічных і метадычных устаноў.

Рад пытанняў, закранутых аўтарам артыкула, мае патрэбу ва ўдкладненні, больш канкрэтнай настаўніцкай.

М. ДАРАФЕЕНКА,
начальнік Упраўлення школ
Міністэрства асветы БССР.

МЯРКУЮЦЬ НАСТАЎНІКІ...

Я ПРАЦЮЮ ў спецыяльнай «англійскай» школе. Натуральна, на выкладанне англійскай мовы ў нас даецца больш часу, чым у звычайнай школе. Тым не менш, многае з таго, што турбуе аўтара артыкула «Ду ю спік інгліш?», блізкае і мне.

Буду гаварыць канкрэтна. Раней, напрыклад, у нас на англійскай мове выкладаліся і іншыя дысцыпліны, напрыклад, геаграфія. Зараз — не. Чаму? Змянілася праграма па геаграфіі, а падручніка па англійскай няма. Пяць адпаведных падручнікаў па літаратуры для 9—10 класаў, па тэхнічным перакладзе (тут даводзіцца выкарыстоўваць падручнікі для вуні, а гэта не зусім добра).

І яшчэ. На маю думку, школьная праграма па замежнай мове, якой мы кіруемся, надае больш увагі граматыцы, чым набыццю практычных моўных навываў.

В. ІКОННИКАВА,
загадчык
навуцка-навуцкай часткі
па англійскай мове
школы № 30, г. Мінск.

КАБ ВУЧНІ маглі добра гаварыць па-нямецку, трэба больш гаварыць на гэтай мове. Паўстае пытанне, а калі? На ўроку пры двухгадзіннай тыднёвай сетцы гаварыць на мове няма калі. На гэтых уроках даводзіцца толькі гаварыць ПРА МОЗУ. Некаторыя выкладчыкі замежных моў лічаць, што лінгафонныя кабінеты і тэхніка могуць спэцыяльна трымаць сур'езнае слова.

Але каб рэгулярна працавалі лінгафонныя кабінеты, трэба таксама, каб плёнкі не рваліся, каб запісы былі чыстыя, каб прыбор быў справны і г. д. Патрэбны фанатэка, дыяфільмы, вучэбныя фільмы. Гэта я кажу са свайго вопыту. Бо адзінаццаць гадоў я працую ў школе з выкладаннем раду прадметаў на нямецкай мове. У нас ёсць і магнітафон, і лінга-

фонны кабінет (школа наша спецыяльная — нямецкая), і газеты на нямецкай мове, і многа дататковай літаратуры. Канечне, узровень ведаў нашых вучняў намога вышэйшы, чым у вучню звычайных школ, але мне здаецца, што тут заслуга перш за ўсё сеткі гадзін, а потым ужо якасці работы настаўнікаў. Што датычыць якасці нашых падручнікаў, ды хочацца сказаць, што яны не заўсёды даюць веды сапраўднай гутарковай нямецкай мовы. У гэтым я пераналася ў час месячнай камандзіроўкі ў ГДР, дзе я займаўся на міжнародных курсах павышэння кваліфікацыі.

Так, нам, выкладчыкам замежнай мовы, не хапае слоў па бытавым лексіцы. Мы параўнаўча добра валодаем палітэксніцай, школьнай і літаратурнай, а вось лексіку штодзённага ўжытку ў нас маленькі запас. І ў гэтым, мне думецца, трэба папраўдзіць інстытут замежных моў і дапаможнікі, якія выдаюцца на нямецкай мове, а таксама падручнікі, па якіх вучацца нашы вучні.

Што датычыць вымаўлення, то вельмі хацелася б, каб інстытут аказаў нам істотную дапамогу. Бо працуюць жа ў многіх школах Мінска метадысты інстытута настаўнікаў. Хацелася б, каб іх ўрокі былі заўсёды адкрытыя для радавых настаўнікаў хоць бы тых школ, дзе яны працуюць. Вельмі плажана хоць бы адзін раз на тыдзень займацца па фанатэцы (практычна) з выкладчыкам (фанатэстам) інстытута.

І яшчэ. Каб добра вучыцца, трэба ведаць, чаму вучыцца. Чаму ўдзяцца больш увагі — разумева, граматыцы, пісьму або вымаўленню? Пры сучасных умовах у звычайных школах усю добра навучыцца немагчыма. Дык што ж галоўнае? Як быць настаўніку?

С. САРОКА,
настаўніца школы
№ 24, г. Мінск.

А ДНОЙЦЫ ВЕЧАРАМ мне пазваніла інспектар абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў з просьбай прыняць пачынаючых настаўнікаў замежнай мовы ў школе.

Спраба тактоўна адмовіцца не мела поспеху.

АД РЭДАКЦЫІ:

Дастаткова нават бегла азнаёміцца з пісьмамі настаўнікаў і адказам Міністэрства асветы, каб убачыць, як адрозніваюцца яны і па фактах, і, нават, па тоне. З аднаго боку, непакой настаўнікаў за становішча з выкладаннем замежнай мовы ў школе, непакой, які пранізвае і нарыс Г. Коканавай, і, з другога боку, сур'езны аптымізм, быццам у гэтай справе амаль усё ў парадку.

Ці апраўданы такі аптымізм? Давайце разбярэмся. М. Дарафееўка піша: «У сувязі з пераходам на новы змест навучання... у школах былі ўведзены новыя вучэбныя дапаможнікі, якія складаюцца з падручніка, кнігі настаўніка, набору грамафонных пласцінак, дыяфільмаў, граматычных табліц, табліц-карцін і кніг для чытання».

А на справе! Мы пазванілі наўздагад у некалькі мінскіх школ. У дваццаці першай школе нам паведамілі, што тут ёсць адзіны паламаны магнітафон, — дарэчы, у школе выкладаецца англійская і французская мовы — няма тут ні пласцінак, ні іншых дапаможнікаў.

Прыблізна тое самае ў 49-й, 57-й і 78-й, 90-й школах.

— У школах горада, — гаворыць інспектар па замежных мовах Мінскага гарадскога аддзела народнай асветы. З. Паўлоўская, — амаль няма пласцінак з тэкстам, якія б адпавядалі сённяшняй праграме.

Гэта ў сталічных школах, якія ў рэспубліцы ў больш прывілеяваным становішчы. А як у іншых! Мы пазванілі ў некалькі абласных цэнтраў. У Гомелі з 40 гарадскіх школ толькі ў дзевяці ёсць лінгафонныя кабінеты, столькі ж іх у Віцебску. Дарэчы, кабінеты гэтыя існуюць ужо некалькі гадоў.

Між тым, у адказе Міністэрства асветы гаворыцца, што «з мэтай павышэння эфектыўнасці вучэбна-выхавальнага працэсу шырока выкарыстоўваюцца магчымасці забеспячэння школ гукатэхнічнымі сродкамі, прадугледжанымі пералікам тыповага абсталявання. Штогод павялічваецца колькасць школ, абсталяваных лінгафоннымі кабінетамі». Дзе ж тое «павелічэнне»!

На жаль, такія ж адказы і на іншыя пытанні, закранутыя ў нарысе, «Ду ю спік інгліш!».

Мы чакаем ад Міністэрства асветы грунтоўнага адказу. Справа, пра якую ішла гаворка на старонках газеты, вымагае сур'езнай размовы.

АМАРО, СЛУХАЙЦЕ, РАСІЯ СПЯВАЕ МАРСЕЛЬЕЗУ!

Гэтыя радкі напісаў у жніўні 1917 года выдатны французскі паэт Гійём Апалянар у працуючай аляжых Кастрычніцкіх падзеяў.

Апалянар сабраваў з людзьмі, якія цягнуліся да Расіі, любілі яе і бачылі ў Расіі ўвасабленне сваіх лепшых ідэяў.

У будучым годзе ў выдавецтва «Беларусь» выйдзе кніга выбраных твораў Апалянара «Зямля акіяна» у перакладзе з французскай мовы Эдзі Аляхавіч, Сёння мы прапануем увазе чытацкай грамады з будучай кнігі.

Нам неабходна ўспрымаць абразаваных перакладаў твораў вялікага французскага паэта сваім чытачам у гэтай біт, калі ў Францыі па запрашэнні прэзідэнта Французскай Рэспублікі Жоржа Пуанкаре і французскага ўрада знаходзіцца з афіцыйным візітам Глебаральны сакратар ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРС Леанід Ільіч Брэжнеў. У часе французскай сустрэчы высокага савецкага дзея, якая адбылася ў Елісейскім палацы ў Парыжы, Л. І. Брэжнеў адзначыў: «Прыкметна, і не без падстаў, гаварыць аб добрых традыцыях, якія ў ходзе гісторыі складалі паміж нашымі краінамі і народамі. — аб традыцыях дружбы і ўзаемаўважання, аб межах багатай культуры, багатай супрацьпастаўленай і цяжкай гадзі двух сусветных войнаў».

Сваёчасна гэтыя традыцыі ў абмене дабраўважаннямі культуры паміж народамі Францыі і Савецкага Саюза павінны быць і гэты нашы публікацыі, а таксама радкі пра выступленне ў Мінску французскай піяністкі Франс Кліды.

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

дэчынненне да навукі, аднак мае самыя непасрэдыныя адносіны да сучаснай ідэалагічнай барацьбы на міжнароднай арэне. У агульным фронце працуючых камунізма яны займаюць пэўны ўставак. Атрымліваючы падтрымку ад сваіх гаспадароў і цалкам ад іх залежачы, гэтыя пісакі ў адрозненне ад савецкіх, якія спрабуюць захаваць акадэмічную прыстойнасць, паводзяць сабе найбольш заўзята і беспардонна. Уся іх творчасць падначалена галоўнай і незалежнай мэце — барацьбе з Савецкай Краінай. А тут, як кажуць, усе сродкі добрыя.

Нашы класавыя ворагі асабліва ахвочыя да вышуквання супярэчнасцей і негатывных з'яў у савецкай рэчаіснасці, спрабуюць залезці ў кожную «шчыліну». Яны ўважліва сочаць за тым, што адбываецца ў ідэйным жыцці нашай рэспублікі, выступаюць з «рэцэнзіямі» і каментарыямі на новыя кнігі, артыкулы. Аб'ектам асаблівай увагі з'яўляюцца работы па гісторыі, асабліва, калі ў іх змяшчаецца нацыянальнае пытанне. Характэрны такі прыклад. Славутая радыёстанцыя «Свабода», якую фінансуюць Злучаныя Штаты Амерыкі, даведваюшыся, што рыхтуецца да друку двухтомная праца па гісторыі дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі, выступіла ў гэтай сувязі са спецыяльнай перадачай. «Да гісторыі Беларускай дзяржаўнасці». Радыёстанцыя перадала нават свае «пажанданні», чаго яна чакае ад Беларускай гісторыкаў у гэтай працы. Тут жа аўтар радыёперадачы не ўпусціў выпадку нагадаць слухачам аб сваім разуменні паходжання Савецкай улады ў Беларусі.

Барацьба думак у Беларускай савецкай гістарычнай навуцы неадкладна прыцягвае беларускіх буржуазных нацыяналістаў, якія спрабуюць знайсці сабе тут месца нейкіх «арбітраў».

Спасылкі на савецкіх аўтараў будуюцца на беспардоннай падтасоўцы крыніц. Як правіла, выхопліваюцца з кантэксту асобныя, да таго ж падпраўленыя, прапараваныя палажэнні, вывады, факты і выдаюцца за нейкія агульныя з'явы. У свой час, ускрываючы падобныя метады буржуазных публіцыстаў і вучоных, У. І. Ленін пісаў: «У галіне з'яў грамадскіх няма прыёму больш распаўсюджанага і больш няслушнага, як выхопліванне асобных факцікаў, гульня ў прыклады».

Зразумела, фальсіфікатар змоўчыць аб тым, з якім энтузіязмам працуючыя Беларусі сустралі дэкрэты Кастрычнікаў аб уладзе, зямлі, міры, з якой нябачанай хуткасцю Беларусь пакрылася сеткай рэ-

Гійём АПАЛІНЭР ВАНДЭМ'ЕР

З ПАЭМЫ

Будучыя людзі, ўспамінайце мяне на зямлі!
Я жыў у эпоху, калі скончыліся каралі.
Паміралі яны ў маўклівай журбе,
Але веліч захоўвалі ўсё ж пры сабе.
Ты — дзівосны ў верасні, горад Парыж!
Ты паміж вінаграднікаў ночы стаіш:
Вінаградзіны-зоры павіслі ў гары,
Іх нястомна дзяўбуць аж да самай зары
Ап'яненыя птушкі майго захаплення.
Я па цёмных завулках хадзіў у натхненні.
Я пачуў нечы голас, як вяртаўся дадому —
Ён спяваў, урачысты,

то сціхаў, невядомы,
Каб да Сены дайшло гэтай ноччу вячэйшай
Рэха ўсіх галасоў — далёкіх і чыстых.
Песень Францыі прагну.

Прагну песень народаў —

Хай у глотку маю

яны льюцца заўсёды!
П'яны-п'яны Парыж я адчуў і убачыў —
Вінаград ён збіраў самы спелы і смачны.
І спявалі там звонка
Вінаградныя гронкі.

Рэз стары адгукнуўся,

плыў, як водгулле, Ван:

Слухай песні, Парыж,

нашых хат, грамадзяні
Тыя гронкі, што сонца калісь нарадзіла,
Мы гатовы прынесці ў ахвяру табе:
Мы нясем табе

розум, мур і магілы,
Непачуты табой крык дзяцей у калыхах,
Мы прыносім табе

рэкі думак іскрыстых,
Мы працягваем рукі ў парыве бязмежным,
Быццам доўгія рукі спяваючых вежаў.

Розум гнуткі наш звязаны з іншым жыццём,
Ён хавае, як дзверы, сакрэт пад замком;
Мы прыносім табе таямніцы стагоддзяў:
Ты пачуеш не толькі аб любоўнай прыгодзе, —
Сэнс дваякі пачуеш фатальнай праўды,
Невядомы ні Усходу, ні Грэцыі нават, —
Сэнс Брэтані, дзе сілай дзевятага вала
Акіян кантыненты змывае памалу.

Поўнач гулам сваіх гарадоў адказала:

О, Парыж! Мы прыйшлі, мы — крывіцы жывыя, —
Гарады, дзе спяваюць, балбочуць святыя,
Металічныя ідалы фабрык святых;
Зацяжаралі хмары ад комінаў тых!

Нібы ўстаў над зямлёй Іксіён механічны,

Вандэм'ер — першы месяц (22—23 верасня) — 21 —
22 (вострымі) французскага рэспубліканскага на-
піндэра, ад якога ў 1792 г. пачалося новае выдзяленне
часу.

Нашых рук, нашых пальцаў не злічыш, не злічыш!
Рукі чадных заводаў, майстэрняў фабрычных,
Як рабочыя голыя, нашы пальцы працуючы:
За капейкі

рэальнасць яны фабрыкуюць.

Гэта ўсё мы табе аддаём, Парыж!

І яшчэ адказалі тады

Гарады, гарады...

Толькі я ўжо адрозніць не мог галасоў —
Незнаёмых, аддаленых слоў.

І напеў старажытнага горада Трэва
Зліўся з іншым матывам і іншым напевам...

Свет вялікі змясціўся ў гэтым віне.

Тут былі і жывёлы, і мора, і дрэвы;

Горы, зоры спявалі — здавалася мне;

Чуў

людзей на каленях на беразе неба,

Спеў жалеза,

што служыць нам добра, як трэба;

Быў агонь, без якога не маем натхнення;

Узнікалі нябожчыкаў гордыя цені,

І маланкі,

што думку маю нараджалі;

Кілаграмы паперы агнямі дрыжалі.

І збіраліся разам даты, назвы, імёны,

Там былі чарвякі несмяротныя —

Ім належыць штодзённа

Адшліфоўваць пасля нашы косці гаротныя.

Грозных армія змегаліся батальёны.

І былі там лясы:

што ні дрэва, то — крыж,

І была там — ці чуеш, Парыж! —

Хацінка мая ля берага мілых вачэй.

Гэта ўсё там было,

Гаманіла, жыло.

Апісаць не змагу я ніколі ў жыцці

Усяго, што тады мне ўявілася,

Усяго, што на свеце змянілася —

Распаліся празрыстым віном

Няўтольнаму смагу Парыжа.

Прыгожыя дні. Жахлівыя сны.

Дзеянні. Вечная музыка руху.

Парасткі, што нараджаюцца з болам.

Светы, якія нагадваюць нас,

І вас выпіў, а смагі сваёй не здаволіў.

Затое я зведаў смак спраўдана сусвету.

Ап'янеў ад таго, што я выпіў сусвет

Сам, на беразе Сены,

Наглядаючы там, як хвалююцца хвалі,

Як дрэмлюць барліны.

Слухай, слухай мяне! Я — глотка Парыжа.

Буду піць я сусвет зноў і зноў.

Слухай песню маю

ап'янення сусвету!

...Вераснёвая ноч праплывала павольна.

Агіні не свяцілі з мастоў, згаслі ў Сене.

Паміралі і зоркі.

Гэта — дзя нараджэнне.

«МАДАМ ЛІСТ» ЧАРУЕ МІНЧАН

На здымку (злева направа) — першал скрипка
Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, заслужа-
ны артыст рэспублікі С. Асеновіч, Франс Кліда і ды-
рыжор Ул. Кін.

Фота Ул. КРЭКА.

Сцена Беларускай філармоніі даўно зрабілася свое-
асаблівым сцвяжэннем дарог музыкантаў свету.
На гэты раз сустрэліся і музыцыравалі разам Франс
Кліда — піяністка з Францыі, маскоўскі дырыжор
Уладзімір Кін і Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР.
Франс Кліда другі раз у Савецкім Саюзе. Харнаў,
Араса, Кіеў — гарады, дзе выступала ў 1969 годзе пі-
яністка. З аркестрамі філармоніі, дырыжорамі Аліевым
і Юсупавым яна іграла «Распавяды на тэму Паганіні»
Сяргея Рахманінава. Ужо тады Ф. Кліда нарысталася
шырокай еўрапейскай вядомасцю. Задоўгі пера-
могі ў міжнародных конкурсах, выступленні з леп-
шымі аркестрамі свету, аднадушнае прызнанне му-
зычнай крытыкай высокага майстэрства выканання.
Музыказнаўцы ставіць яе ў адзін рад з буйнейшымі
піяністкамі сучаснасці. Артыстка выступала ў Кана-
дзе, Мексіцы, Англіі, ЗША, Польшчы, Чэхаславакіі,
Венгрыі, Югаславіі... На гэты раз у СССР Франс Клі-
да дае канцэрт у Літве, РСФСР, Беларусі і Эстоніі.
З поспехам прайшлі яе выступленні ў Вільнюсе, Маск-
ве і Мінску. Наперадзе — Ленінград і Талін.

У праграмах канцэртаў — камерныя творы Ліста,
Брамса, Шапана і Другі фартэпійны канцэрт Сен-
Санса. Ігра Франс Кліда вызначаецца цэплым заду-
шэўным гукам, вярхоўнай тэхнічай, тонкай нюансі-
роўнай, па-жаночы змацывальнай перадачай музы-
чных вобразаў.

Яе сустрэлі з піяністкай за нулісамі. Абавязна мал-
далад парыжанка ахвотна згадзілася адказаць на не-
калькі пытаньняў.

— Дзе вы вучыліся?
— У Парыжскай кансерваторыі, у выдатнага педа-
гога і выканаўцы Лазара Леві, а таісама ў Элізабет
Брунсьель.

— Што вам даюць паездкі ў Савецкі Саюз?

— У першую чаргу, сустрэчы з чужай публікай,
якая тонка адчувае мастацтва. Музыка тут лю-
біць і добра разумеюць. Дастойна
могучы ацаніць майстэрства выка-
наўцы — ваша краіна буйнейшы му-
зычны цэнтр. Імёны савецкіх му-
зыкантаў Гігельса, Когана, Растра-
повіча, Ойстраха, Рыхтэра і мно-
гіх іншых вядомы ўсю свету. Для
мяне канцэрт у СССР — гэта аўта-
матычнае павышэнне аўтарытэту
на Захадзе, як і для любога іншага
музыканта. Ацэнка майстэрства
выканаўцы савецкай крытыкай не-
аспрэчная ва ўсім свеце.

— У Францыі вас нядаўна пача-
лі называць «мадам Ліст». Гэта да
многага абавязвае.

— Цяпер я асабліва шмат сіл і
часу аддаю рабоце над яго фар-
тэпійнай спадчынай. З фірмай гу-
казапісу «Дэка» заключаны кан-
тракт на выпуск сямі альбомаў
(28 грамплацінак) з запісам усіх
солных фартэпійных твораў Фе-
рэнца Ліста. Такая работа ў музы-
чнай прантыцы праводзіцца ўпер-
шыню...

— Музыка яна эпоха і народаў
найбольш вам блізкай?

— Я іграю творы кампазітараў
усіх часоў. Важна, каб іх музыка
была звязана з сэрцам народа.

— Вы былі ў складзе Камітэта
таварыства дружбы «Францыя —
СССР». Ці працягваеце вы займа-
цца грамадскай дзейнасцю і ў чым
бачыце мэту такой работы?

— Цяпер мне шмат даводзіцца
працаваць у Таварыстве дружбы
«Францыя — Венгрыя». Створаны
камітэт па вывучэнні і прапаган-
дзе творчасці венгерскага кампа-
зітара Бэлы Бартока. Асноўная
мэта — зблізіць народы, дапамагчы
ім лепш пазнаць і зразумець адзін
аднаго. Мая зброя — музыка. Яна
блізкая і зразумелая ўсім. У
Францыі зараз з візітам Леанід
Брэжнэў. Шчыра спадзяёмся, што
гэтал паездка паслухніць умаца-
ванню сбраўскіх сувязей паміж
нашымі дзяржавамі.

— Што вам асабліва запомніла-
ся ў Беларусі?

— Незабывальнае ўражанне пакі-
нуў мемарыяльны комплекс «Ха-
тынь». Французскі гарадок Ардур
спасціг такі самы лёс. Такое не
павіна паўтарыцца!..

Франс Кліда адзначыла высокае
майстэрства Дзяржаўнага сімфані-
чнага аркестра БССР і чулы атам-
панемент дырыжора Уладзіміра
Кіна. Дарэчы, гэта другі яго прыезд
у Мінск. І першае і другая сустрэ-
чы з беларускімі музыкантамі
прынеслі яму творчую радасць.
Выхаванец Ленінградскай кансер-
ваторыі, Ул. Кін працаваў галоў-
ным дырыжорам сімфанічнага ар-
кестра ў Томску, а зараз ён мас-
таці кіраўнік Маскоўскай філар-
моніі. Ён адначасна перанасыча-
нась канцэртнага жыцця Мінска.
На яго думку, няўдала складзены
графік канцэртаў пераходзіць
аншлагам у філарманічнай зале...

Слухачы канцэрт, аб якой ішла
гаворка вышэй, цэпла прынялі са-
лістку, дырыжора і аркестр.

В. ДАНАУ.

ПА КАНВЕ ВЫДУМАНЫХ КАНФЛІКТАЎ

валюцыйных органаў улады — рэўко-
маў і Саветаў, дзе кіравалі выхадцы з
мясцовых рабочых і сялян. Не будзе
сказана, як бяспасна прарваліся ўсе
спробы контррэвалюцыйных сіл пад сця-
гам барацьбы за «нацыянальную свабоду»
звергнуць ўладу большавікоў. Будзе
змоўчана таксама і аб адносінах бела-
рускіх працоўных да прошаўкаў нацыяна-
лістычнай контррэвалюцыі.

Праўда, сучасныя ідолагі капіталізму
не схільныя ўсё адмаўляць у савецкім
ладзе жыцця. Прайшлі тыя часы! Нашы
ворагі гатовы, напрыклад, пахаліць са-
вецкія законы. Толькі, на іх думку, яны
не праводзяць і ў жыцці. Пошукі разі-
ходжанняў паміж словам і справай,
«добрай» тэорыі і «дрэннай» практы-
кай — вельмі характэрны прыём зару-
бежных буржуазных прапагандыстаў.

Па-свойму інтэрпрэтуючы працэсы,
звязаныя з ліквідацыяй суб'ектывісцкіх
напластаванняў і пашырэннем гістарыч-
най тэматыкі, «даследчыкі» з Мюнхена
гатовы ўбачыць ва ўсім гэтым «адра-
джэнне нацыяналізму ў гісторыяграфіі
БССР». Як кажуць, галоднай куме хлеб
на ўме!

Цяжкасці, недахопы, асобныя памылкі
ў правядзенні нацыянальнай палітыкі
ў Беларусі ў пасляжэніцкі час трак-
туецца ў Мюнхене, як разыходжанне тэ-
орыі і практыкі. Вядома, што Абласны
выканаўчы камітэт у Смаленску ў 1918 г.
стаяў за захаванне Заходняй вобласці.
Гэта думка прыпавядаць большавіцкай
партыі ў цэлым. Замоўчавецца тое, што
ЦК партыі на чале з У. І. Леніным веў
пастаянную і рашучую барацьбу супраць
недаацэнкі нацыянальнага пытання, супраць
ухілаў як у бок мясцовага нацыя-
налізму, так, асабліва, у бок шавінізму.
Аб гэтым красамоўна гавораць матэры-
ялы, рашэнні VIII і іншых з'ездаў РКП(б).
Працоўныя Беларусі глыбока ўдзячныя

ЦК партыі, У. І. Леніну за клопаты, якія
яны праявілі ў справе стварэння рэспублі-
лікі, у пераадоленні памылковых тэндэн-
дый.

ПАД СІЛУ ТОЛЬКІ САЦЫЯЛІЗМУ

Толькі для сацыялізму аказалася
магчымым вырашэнне аднаго з
самых складаных пытанняў гра-
мадскага жыцця — пытання нацыяналь-
нага. Патрэбна была глыбока распраца-
ваная тэорыя нацыянальнага пытання,
рашучае пераадоленне нацыяналізму і
шавінізму, традыцый і прывычак старога
грамадства, асцярожнае і ўважлівае стаў-
ленне да нацыянальных інтарэсаў,
ажыццяўленне роўнасці нацый на спра-
ве, каб згуртаваць народы ў адзіную
братнюю сям'ю.

Факты з гісторыі ўтварэння беларус-
кай дзяржаўнасці аб'яргаюць выдумкі
заходніх гісторыкаў і публіцыстаў аб ні-
быта няшчырасці нацыянальнай паліты-
кі Камуністычнай партыі. Толькі Савец-
кая ўлада дала магчымасць беларускаму
народу ўтварыць сваю дзяржаву, стаць
раўнапраўным са сваім старэйшым бра-
там — вялікім рускім народам. Мена-
віта рускі народ дапамог беларусам
стварыць рэспубліку.

Аб'яшчэнне беларускай дзяржаўнасці
заклікана было служыць умацаванню
дыктатуры пралетарыяту ў Беларусі, рэ-
зульту эканомікі і культуры беларускага
народа, далейшаму ўмацаванню саюза
рабочых і сялян Беларусі з рускімі і ін-
шымі працоўнымі, саюза, як пісаў У. І.
Ленін, заснаванага «на поўным даверы,
на ясным усведмленні братэрскага
адзінства, на ўсім добраахвотнай зго-
дзе». Сам факт стварэння нацыянальнай
дзяржаўнасці меў велізарнае ўздзеянне
на розум і сэрцы рабочых і сялян Бела-
русі, спрыяў пераадоленню элементарна
недаверу, падазронасці, крыўды, якія
пакінуў эксплуатацыйскі лад у народнай
свядомасці.

Стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы
камунізма — магутны фактар збліжэн-
ня нацый, умацавання ўзаемазвяззі, ўза-
емадапамогі і ўзаемазалежнасці нацый.

За мінулыя пяцігодкі аб'ём прамыс-
ловай вытворчасці ў Беларусі амаль пад-
воўся. Павысілася ўдзельная вага рэ-
спублікі ў агульнасаюзнай вытворчасці.

XXIV з'езд КПСС намяціў новыя ру-
бяжы ў эканамічным, сацыяльным і куль-
турным развіцці савецкага грамадства.
Прынятыя з'ездам Дырэктывы па пяці-
гадовым плане развіцця народнай гас-
падаркі СССР на 1971—1975 гады ўліч-
ваюць і агульныя інтарэсы развіцця кра-

іны ў цэлым і кожнай саюзнай рэспублі-
цы паасобку. У новым пяцігоддзі па-
ранейшаму больш паскоранымі тэмпамі
будзе развіццё прамысловая вытвор-
часць Беларускай ССР. Калі ў сярэднім
па Саюзе аб'ём прамысловай вытвор-
часці павялічыцца на 42—46 працэнтаў,
то ў Беларусі яе рост складзе 53—56.

Выдатныя поспехі, дасягнутыя беларус-
кім народам ва ўсіх сферах грамадска-
га жыцця, сведчаць вялікай ствараль-
най сілы сацыялістычнага ладу, нацыя-
нальнай палітыкі Камуністычнай партыі,
савецкай федэрацыі.

У 1972 годзе наша шматнацыянальная
Радзіма будзе адзначаць пяцідзесяці-
годдзе стварэння Саюза Савецкіх Сацы-
ялістычных Рэспублік. З адлегласці, ад-
меранай часам, мы бачым велізарнае
палітычнае значэнне ўтварэння адзінай
саюзнай дзяржавы на ленінскіх прынцы-
пах раўнапраўя народаў, сацыялістычна-
га інтэрнацыяналізму, мы бачым машта-
бы і глыбіню яго сацыяльна-эканамічных
вынікаў.

Адстойваючы заваёвы Кастрычніка,
працоўныя розных нацыянальнасцей на
чале з вялікім рускім народам, заклад-
валі асновы міжнацыянальнага супра-
цоўніцтва. Разгром нацыяналістычнай
контррэвалюцыі быў адной з неабход-
ных умоў арганізацыі такога супрацоў-
ніцтва.

У ходзе будаўніцтва сацыялізма ў
рамках шматнацыянальнай савецкай
дзяржавы была ліквідавана эканамічная
і культурная няроўнасць, што засталася
ў спадчыну ад старога ладу. А многія
ўсходнія народы сталі працвітаючымі
сацыялістычнымі нацыямі, мінулыя ка-
піталістычны шлях развіцця. Пospехі ў
сацыялістычным будаўніцтве, ліквідацыя
эксплуататарскіх класаў, сацыяльнай
пераўтварэнні ў вёсцы, культурная рэ-
валюцыя — карэнным чынам змянілі ад-
носінны паміж класамі і нацыямі. Друж-
ба народаў, народжаная сацыялізмам,
стала магучай рухаючай сілай грамад-
скага развіцця. Сацыялізм нарадзіў но-
вае сацыяльнае супольства — савецкі
народ.

Савецкая федэрацыя і формы савец-
кай нацыянальнай дзяржаўнасці заклі-
ны служыць ажыццяўленню палітыкі
збліжэння нацый і іх усебаковага разві-
цця і росквіту.

Вопыт нацыянальна-дзяржаўнага буд-
аўніцтва беларускага народа — яркае
сведчанне жыватворчай стваральнай сі-
лы ідэй пралетарскага інтэрнацыяналі-
зму, дзейнасці прынцыпаў раўнапраўя
і суверэннасці, абвешчаных Кастрычніч-
кай сацыялістычнай рэвалюцыяй.

Эхінопіс ВУЛЬГАРЫС

ПРА НАЙМІЧКУ...

(Ул. Караткевіч)

Жанчыны панступілі, у мяне, А музыканты і ў праўдзе — рабы...

МІМАХОДЗЬ

Аляксандр ЛІХАЧ

Калі дзверы ў яго кабінет бывалі расчынены асабліва шырока, усе ведалі, што гаспадар гэтага кабінета адсутнічае.

Рыгор БОХАН

Акрабат хадзіў у цирку па дрэце, а перад жонкай — па нігачцы.

ПАСЛЯ СЕСІІ

Ініцыялы мне лі прадфесарскага стала, злічковае кніжка з тлустай-тлустай няцёркай...

Валянціна КУЗЬМІНА, студэнтка факультэта журналістыкі.

НУ, ВОСЬ

І здала апошні экзамен... Першая ў жыцці сесія — за плячымі, дыхаецца лёгка і радасна.

ЭКЗАМЕНАЦЫЙНЫЯ ДЫЯЛОГІ

— Як можна да такой ступені нічога не ведаць? — Ты чаму гавесіў нос? — Сесія на носе!

«ТВОРЧАСЦЬ» АБИТУРЕНТАЎ

РАДКІ З САЧЫНЕННЯУ

У творы «Вершы аб савацыялішчы» Малкоўскі расказвае аб тым, як вядомааважаты правірае пашпарты.

Для яго складанай машынай, дэталі да якой трэба было падбіраць самому.

Студэнты — народ не толькі сур'езны, але і дасціпны. Жарт, сяброўская ўзгаворка — неадменны іх спадарожнікі на працягу ўсяго студэнцкага побыту.

Змяшчам мы і гитар тых, хто спрабаваў, ды не змог стаць студэнтам БДУ «Творчасць» абітурыентаў — гэта таксама гумар, праўда, «саркаваты».

А МАГЛО БЫЦЬ ГОРШ...

Той, хто быў студэнтам-гершакурснікам, ведае, якія дрыжкікі прабіраюць, калі набліжаешся да экзаменацыйнага стала: а раптам трапіць менавіта той «нешчаслівы» білет, пытанні якога не паспеў прагледзець?

перку і—эўрыка! Хай тады слухае нас самая прыдзірлівая экзаменацыйная камісія, не страшна! Чытай сабе па пісанаму...

Давідай парвай агідную сувязь з Луікай, але не парвай сувязі з народам.

МІНІАЦЮРЫ

ТВОРЧАЯ НАУДАЧА Хадзіў з бланкотам сутак трое — Хацеў пазму напісаць, І мог радкоў нямала даць, Ды толькі... не знайшоў героя.

Спачатку была мара. Вось мара... Іду я па вуліцы, і раптам — пакар, Агонь, Гома, Натойн, Крымаць: «Гарыць!» — пальцамі паказваюць на абло.

Чым я магу аддзякаваць вам? Дробязі, — гавару я, — не варта падзякі. Але ён настойвае на сваім.

Тым часам і ўсё хадзіў па гэтай вуліцы, ішчыцую, Чакаю... І вось аднойчы я іду і чую — пакарналі сцяна! Пакар!

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць па пятніцах

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела гэтага, кіно і музыкі—33-24-62.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША. Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.